

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
MODERNO VALODU FAKULTĀTE
ĀZIJAS STUDIJU NODAĻA

**Senķīniešu valodas mācību grāmata
iesācējiem**

MAGISTRA DARBS

Autori: **Marija Koltova**
mk06007
Marija Gorbačenko
mg06003
Svetlana Avvakumova
sa06004

Darba vadītāji: Doc. Dr. Filol. Agita Baltgalve
Dr. Franks Kraushārs

Rīga, 2011

Anotācija

Šī maģistra darba nosaukums ir „Senķīniešu valodas mācību grāmata iesācējiem”, kas ietver sevī laikposmu sākot ar Konfūciju (6.gs.p.m.ē.), līdz Sima Cjeņ (1.gs.p.m.ē.). Grāmata veidota ar mērķi dot ieskatu senķīniešu valodā, gramatikā, kā arī izcilāko senās Ķīnas domātāju galvenajās idejās un uzskatos.

Lielākā daļa tekstu fragmentu šajā mācību līdzeklī nāk no Karojošo valstu perioda (475.-221.g.p.m.ē.), kas Ķīnas vēsturē iezīmējas gan kā nebeidzamu karu un haosa laiks, gan arī kā filozofijas uzplaukuma laiks. Karojošo valstu periodā radās tādas svarīgas reliģiska un filozofiska rakstura mācības, kā konfuciānisms, daoisms, moisms, likumnieku skola u.c., kuras arī tiek apskatītas šajā grāmatā, veidojot priekšstatu par šī perioda notikumiem Ķīnā gan no vēsturiskā, gan filozofiskā aspekta.

Maģistra darba tēma ir aktuāla no tāda viedokļa, ka nav nevienas senķīniešu valodas mācību grāmatas latviešu valodā. Dotajā grāmatā ir dots ieskats ķīniešu valodas vēsturē, detalizēts senķīniešu valodas gramatikas apraksts, tekstu autoru biogrāfijas, kā arī vārdnīca, tādējādi dodot iespēju lasītājam gūt vispusēju ieskatu senķīniešu valodā. Mācību grāmata dod iespēju apgūt senķīniešu valodas pamatus gan ar pasniedzēja palīdzību, gan patstāvīgi.

Annotation

The name of this Master paper is „Classical Chinese textbook for beginners” and it includes the period of time starting from Confucious (6th century BC) until Sima Qian (1st century BC). This textbook is written with a purpose to give insight in classical Chinese language, grammar and the most important ideas and views of the most prominent thinkers from ancient China.

Most of passages of texts given in the textbook date back to the Warring States Period (475.-221.BC), which emerged in the history of China as a period of endless wars and chaos, and also as a flourishing period of Chinese philosophy. During the Warring States Period originated several important religious and philosophical doctrines, such as confucianism, daoism, moism, legalism and other doctrines, that are viewed in this textbook, creating a notion about the events during this period in China both from the historical and from the philosophical aspect.

The topic of the Master paper is very significant because there is no classical Chinese textbook written in Latvian language. This textbook includes an introduction into the history of classical Chinese, a detailed description of classical Chinese grammar, biographies of authors of the given text passages, and also a classical Chinese dictionary, all that enables reader to gain a general insight in the classical Chinese language. The textbook gives an opportunity to study classical Chinese basis not only with the help of the teacher, but also individually.

Saturs

Ievads.....	6
1. Ieskats ķīniešu valodas vēsturē.....	10
2. Ieskats senķīniešu valodas gramatikā.....	15
2.1. Vārdu kategorijas.....	15
2.2. Vārdu šķiras.....	16
2.3. Lietvārdi.....	17
2.4. Darbības vārdi.....	18
2.5. Vietniekvārdi.....	19
2.5.1. Personu vietniekvārdi.....	20
2.5.2. Norādāmie vietniekvārdi.....	22
2.5.3. Jautājāmie vietniekvārdi.....	22
2.5.4. Noteiktie vietniekvārdi.....	23
2.5.5. Nenoteiktie vietniekvārdi.....	24
2.6. Skaitļa vārdi.....	24
2.7. Teikuma uzbūve.....	26
2.8. Laika formas.....	28
3. 1.nodarbība Konfūcijs.....	30
4. 2.nodarbība Konfuciānisms.....	36
5. 3.nodarbība Laodzi.....	43
6. 4.nodarbība „Karojošo valstu stratēģijas”.....	53
7. 5.nodarbība „Ļu kunga Pavasaru un rudenī [annāles]”.....	61
8. 6.nodarbība Haņ Fei.....	67
9. 7.nodarbība Haņ Fei galvenās idejas.....	75
10. 8.nodarbība Liedzi.....	81
11. 9.nodarbība Mendzi.....	90
12. 10.nodarbība Lian Huivan (Valdnieks Hui no Lian).....	97
13. 11.nodarbība Džuandzi.....	104
14. 12.nodarbība Džuandzi filozofija.....	111
15. 13.nodarbība Gunsuņ Lun.....	117
16. 14.nodarbība Huidzi.....	125
17. 15.nodarbība Sunđzi.....	131
18. 16.nodarbība Modzi.....	139
19. 17.nodarbība Sima Cjeņ.....	147

Vārdnīca.....	153
Nobeigums.....	172
Literatūras saraksts.....	174

Ievads

Šis darbs ir veidots kā mācību līdzeklis senķīniešu valodas apguvei un ir domāts tiem, kam nav piekšzināšanu senķīniešu valodā, līdz ar to maģistra darba nosaukums ir „Senķīniešu valodas mācību grāmata iesācējiem”. Grāmatu var izmantot arī patstāvīgai valodas apguvei, jo tajā doti visi nepieciešamie gramatiskie paskaidrojumi, lai arī pašmācības ceļā varētu izprast jauno vielu. Šim darbam ir 3 autores: Svetlana Avvakumova, kura veidoja šī mācību līdzekļa gramatisko daļu, Marija Gorbačenko, kura veidoja tekstu daļu, kā arī vārdnīcu un ieskatu ķīniešu valodas vēsturē un Marija Koltova, kura veidoja tekstu autoru biogrāfijas un to laikmeta vēsturisko apskatu. Grāmata sastāv no 17 nodaļām, kur katra nodaļa ietver sevī īsu teksta autora biogrāfisku aprakstu, teksta fragmentu, jauno vārdu tulkojumu, kā arī gramatisko daļu, kura sastāv no paskaidrojumiem un gramatiskajiem uzdevumiem. Teksti šajā grāmatā ir sakārtoti pēc garuma un grūtība pakāpes, un aptver laika posmu no 6. līdz 1.gs.p.m.ē., tomēr visvairāk tekstu ir izvēlēti no Karojošo valstu perioda (戰國時代 *Zhanguo shidai*), kas bija svarīgs Ķīnas filozofijas veidošanās periods.

Grāmatas sākumā ir dots ieskats ķīniešu valodas vēsturē, kurā aprakstītas ķīniešu valodas izmaiņas vēstures gaitā, sākot ar pašiem pirmsākumiem (arhaiskā valoda 14.-11.gs.p.m.ē.) līdz pat mūsdienām. Tam seko ievads senķīniešu valodas gramatikā, kurā tiek paskaidroti senķīniešu valodas gramatikas pamatlikumi. Savukārt, grāmatas beigās pielikumā ir dota senķīniešu – latviešu valodas vārdnīca, kura sakārtota pēc līniju skaita hieroglifos. Vārdnīcā atrodami tekstos izmantotie hieroglifi un vārdi.

Viens no šī darba tēmas izvēles galvenajiem iemesliem bija tas, ka Latvijā nav ķīniešu valodas mācību līdzekļu latviešu valodā. Kas attiecas uz mācību līdzekļiem senķīniešu valodā, tad arī izmantojot mācību grāmatas krievu vai angļu valodās, tajās bieži vien pietrūkst kādas svarīgas daļas, piemēram, gramatikas paskaidrojuma vai galveno filozofisko ideju apraksta, vai arī tas ir dots ļoti sarežģītā valodā, ko grūti saprast cilvēkam, kurš šo valodu brīvi nepārvalda. Tādēļ bieži vien nepieciešams izmantot vairākas grāmatas, lai izveidotu pilnvērtīgu senķīniešu valodas apguves materiālu. Savukārt, šī mācību līdzekļa autores mēģinās rast optimālo valodas apguves variantu, lai izveidotu priekšstatu gan par teksta autoru, gan laiku, kurā viņš dzīvoja, bet tekstam sekojošais gramatiskais paskaidrojums palīdzēs izprast teikumu uzbūvi un hieroglifu tulkojumu, kam sekojošie vingrinājumi palīdzēs nostiprināt apgūto vielu. Turklāt grāmatā ir izvēlēti svarīgākie Karojošo valstu perioda filozofu darbu fragmenti, dodot lasītājam vispusēju ieskatu galvenajās tradicionālo ķīnas domātāju skolās.

Grāmatas 1. un 2. nodaļās tiks apskatīti fragmenti no Konfūcija (孔子 *Kongzi*) Luņ ju (論語 *Lun yu*) teksta un runāts par konfuciānisma pamatelementiem, kas ir cilvēciskums (仁 *ren*), rituāls (禮 *li*), taisnīgums (義 *yi*) un zināšanas (知 *zhi*).

3. nodaļa tiks veltīta daoisma pamatlicējam Laodzi (老子 *Laozi*) un viņa galvenajam darbam „Dao de dzjin” (道德經 *Dao de jing*), tiks analizēts šī darba fragments, kā arī jēdziena *dao* nozīmes.

4. un 5. nodaļās tiks veltītas „Karojošo valstu stratēģijām” (戰國策 *Zhanguo ce*) un „Lu kunga Pavasaru un rudenī [annālēm]” (呂氏春秋 *Lüshi chunqiu*), dodot vispārēju informāciju par Karojošo valstu periodu, kā arī tā beigu posmu – Ķīnas apvienošanos un Cjiņ (秦 *Qin*) dinastijas nākšanu pie varas.

6. un 7. nodaļās tiks veltītas likumnieku skolas pamatlicējam Haņ Fei (韓非 *Han Fei*), kura mācību pieņēma un īstenoja pirmais centralizētās Ķīnas imperators Cjiņ Šihuan. Šajās nodaļās arī tiks dots ieskats likumnieku skolas galvenajās idejās, kam sekos pazīstamākie fragmenti no „Haņ Feizi” teksta.

8. nodaļā tiks dots fragments no daoista Liedzi (列子 *Liezi*) grāmatas „Jan Džu” (楊朱 *Yang Zhu*) nodaļas (7.nod.). Lai labāk izprast šī teksta fragmentu, nodaļas sākumā tiks apskatīta ne tikai Liedzi biogrāfija, bet arī tiks dots ieskats Ķīnas filozofa Jan Džu pārstāvētajās idejās un uzskatos.

9. un 10. nodaļās tiks doti fragmenti no Mendzi (孟子 *Mengzi*) teksta ar tādu pašu nosaukumu. Jāpiebilst, ka Mendzi bija Konfūcija mācības turpinātājs, un uzskatīja, ka viņa dzīves galvenais uzdevums ir izplatīt konfuciānismu, tādēļ 10.nodaļā tiks dots fragments no „Mendzi”, kurā ir Mendzi saruna ar Hui valdnieku no Lian (梁惠王 *Liang Huiwang*), ar kuru Mendzi runā par tautai labvēlīgas valsts pārvaldes izveidošanu, balstoties uz konfuciānisma pamatprincipiem. Šajā pašā nodaļā arī tiks dots īss apraksts par šo valdnieku.

11., 12. un 14. nodaļās tiks veltītas vienam no nozīmīgākajiem daoisma filozofijas pārstāvjiem Džuandzi (莊子 *Zhuangzi*), tiks apskatīts apraksts par viņa mācības pamatjēdzieniem – „nerīkošanās” (無為 *wu wei*), „neziņa” (無知 *wu zhi*) un „nevēlēšanās” (無欲 *wu yu*). 14. nodaļā tiks dots teksta fragments no Džuandzi grāmatas pēdējās nodaļas (33.nod.), kurā pieminēts vārdu skolas filozofs Huiši (惠施 *Huishi*) un viņa „10 paradoksi”¹.

13. nodaļā tiks runāts par vārdu skolu (名家 *ming jia*) un vienu no tās nozīmīgākajiem pārstāvjiem Gunsuņ Lun (公孫龍 *Gongsun Long*), kas ir autors plaši pazīstamajam tekstem

¹ Skat. 14.nod.

„Saruna par balto zirgu” (白馬論 *Bai ma lun*). Šajā nodaļā tiks dots fragments no oriģinālteksta, kurā būs ietverta argumentācija viņa slavenajai tēzei „balts zirgs nav zirgs” (白馬非馬 *bai ma fei ma*).²

15. nodaļā tiks runāts par izcilo Pavasaru-rudeņu perioda militāro stratēģi Sunzi (孫子 *Sunzi*), kā arī tiks dots fragments no viņa plaši pazīstamā teksta „Sunzi karamāksla” (孫子兵法 *Sunzi bingfa*).

16. nodaļa tiks veltīta Ķīnas filozofam Modzi (墨子 *Mozi*), kura mācības pamatā bija ideja par visaptverošu mīlestību. Jāpiebilst, ka moisms (墨家 *mojia*) Karojošo valstu periodā bija galvenā konkurējošā mācība konfuciānismam, jo tās bija spēcīgākās tā laika filozofiskās skolas. Šajā nodaļās tiks dots fragments no „Modzi” teksta.

17. nodaļā tiks runāts par pazīstamo Ķīnas vēsturnieku Sima Cjeņ (司馬遷 *Sima Qian*) un viņa plaši pazīstamo darbu „Vēstures pieraksti” (史記 *Shi ji*), kā arī tiks dots fragments no šī teksta.

Darbā tiks izmantotas vairākas metodes: rakstot tekstu autoru biogrāfijas tiks izmantota vēsturiski biogrāfiskā metode, izstrādājot tekstu un gramatikas daļas tiks izmantotas lingvistiski analītiskā un vēsturiskā metodes.

Rakstot par senķīniešu tekstu autoriem, pārsvarā tiks izmantota JeLo Liu (JeeLoo Liu) grāmata “Ievads Ķīnas filozofijā” („An Introduction to Chinese Philosophy”), kura iekļauj sevī gan filozofu dzīves aprakstus, gan arī diezgan plašu to galveno ideju izklāstu. Veidojot gramatisko daļu, pamatā tiks izmantotas S.E. Jahontova (С.Е. Яхонтов) un M.V. Krjukova (М.В. Крюков) grāmatas, ka arī Edvīna Pulleibanka (Edwin Pulleybank) grāmata, kura ir vērsta tieši uz senķīniešu valodas gramatikas izskaidrošanu. Savukārt, par grāmatas struktūras veidošanas un gramatisko uzdevumu pamatu tiks ņemtas sekojošas mācību grāmatas: Maikls A. Fullers (Michael A. Fuller) „Ievads literārajā ķīniešu valodā” („An introduction to literary Chinese”) un Gregorijs Čans (Gregory Chiang) „Pūķa valoda: Senķīniešu valodas lasāmgrāmata” („Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader”). Tekstu un gramatikas sadaļās tiks lietotas tādas senķīniešu un ķīniešu valodas vārdnīcas, kā P.Pildegoviča „Lielā ķīniešu–latviešu vārdnīca” un Aksela Šueslera (Schuessler Axel) „ABC senķīniešu etimoloģiskā vārdnīca” („ABC etymological dictionary of old Chinese”), no kurām īpaši jāizceļ P.Pildegoviča „Lielā ķīniešu–latviešu vārdnīca”, kura ir nozīmīga, jo mācību grāmata tiks veidota tieši latviešu valodā.

Rakstot par svarīgākajām Karojošo valstu perioda personībām tika izmantoti arī oriģinālteksti, tā piemēram Sima Cjeņ (Сыма Цянь) „Vēstures pieraksti” (Исторические

² Du Guoxiang / 杜國庠. Du Guoxiang wenji / 杜國庠文集. Beijing: Renmin chubanshe, 1962, 119.lpp..

записки), kuros apkopotas daudzas Ķīnas vēsturiski nozīmīgu personu biogrāfijas, no kurām jāmin Laodzi, Džuandzi, Haņ Fei, Mendzi, Sjuņdzi u.c.. No oriģināltekstiem jāmin arī „Džuandzi”, kurā tika iekļautas tādu personu biogrāfijas, kā Liedzi, Huiši. Darbā tika izmantoti vairāki avoti, no kuriem jāmin Čen Gujin (陳鼓應), Džuandzi (莊子) grāmata „Džuandzi dzjiņ džū dzjiņ ji” (莊子今註今譯). No Hui Ši Džuandzi tekstā ir minēti „10 paradoksi”, kas ir vienīgais, kas saglabājās no šī sofista rakstītā. Rakstot par Hui valdnieku no Lian, pamatā tika izmantota Džeimsa Legges (James Legge) grāmata „Mendzi raksti” (The Works of Mencius).

1. Ieskats ķīniešu valodas vēsturē

Ķīniešu valoda ir vairāk kā trīs tūkstošu gadu sena. Agrāk tā bija izplatīta mazākā teritorijā, nekā šodien. Džou³ (周 *Zhou* 1046.–256.g.p.m.ē.) dinastijas laikā Ķīna aizņēma teritoriju, kas ietver mūsdienu Hebei, Henaņ, Šaņdun, Šaņsji, Šeņsji, Aņhui un Džjansu ziemeļu daļas. Šajā laikā ziemeļu un ziemeļaustrumu daļā atradās Ču, Vu un Jue valstis, kuru iedzīvotāji sākumā runāja nevis ķīniešu valodā, bet gan citās valodās. Iedzīvotāju skaitu tajā laikā varēja aptuveni noteikt pēc armiju lieluma, 4.-3. gs.p.m.ē. tas sastādīja ap 20 miljoniem cilvēku (no kuriem daļa, iespējams, runāja ne ķīniešu valodā). Pēc Ķīnas apvienošanas 3.gs.p.m.ē., esošai teritorijai tika pievienoti plaši rajoni dienvidos un dienvidrietumos. Daudzās vietās ķīniešu valoda izstūma vietējo iedzīvotāju valodas, līdzīgi tam, kā Rietumos latīņu valoda aizstāja citas valodas Rietumu Romas impērijā (40.g.p.m.ē.- 117.g.m.ē.). Haņ impērijā mūsu ēras pirmajos gados, saskaņā ar tautas skaitīšanas rezultātiem, bija ap 60 miljoniem cilvēku, no šī skaita apmēram 1/10 daļa cilvēku bija no nesen iekarotajām teritorijām.

Mūsu ēras 4. gs. sākumā klejotājciltis iekaroja Ķīnas ziemeļus, kopš tā laika vairāk nekā 250 gadus Ķīna bija sadalīta uz Ziemeļu (北 *bei*) un Dienvidu (南 *nan*) valstīm. Nepārtrauktu karu rezultātā iedzīvotāju skaits stipri samazinājās. Daudz cilvēku bēga uz dienvidiem, aiz Jandzi (長江 *Changjiang*) upes, kur parādījās jauni ekonomiskie un kultūras centri. Tajā pat laikā ziemeļos iekarotāji pakāpeniski integrējās vietējā dzīvē, pieņemot ķīniešu paražas un valodu.⁴

Visu ķīniešu valodas vēsturi ir pieņemts dalīt trīs lielos posmos. Pirmais no tiem ietver laiku līdz mūsu ēras 5. gadsimtam, un tiek uzskatīts par senķīniešu valodas periodu. Senķīniešu valodas periodam seko vidusķīniešu valodas periods, kas ietver laika posmu no 5. līdz 15. gs., sākot ar 15. gs. beigām un 16. gs. sākumam var runāt par trešo periodu - mūsdienu ķīniešu valodas periodu.⁵

Savukārt, senķīniešu valodas posmu var sadalīt vairākos sekojošos etapos. Katram no tiem piemīt kādas specifiskas īpatnības, kas atšķir to no iepriekšējiem un sekojošiem periodiem.

1. Arhaiskā valoda (14.-11.gs.p.m.ē.)
2. Agrais pirmklasiskais posms (10.-8. gs.p.m.ē.)

³ Dinastija senajā Ķīnā, kas sekoja Šan (商 *Shang*) dinastijai

⁴ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965,10. lpp.

⁵ **Krykov M.V. Huang Shu-Ying/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 6. lpp.

3. Vēlākais pirmklasiskais posms (7.-6.gs.p.m.ē.)
4. Agrais klasiskais posms (5.-3.gs.p.m.ē.)
5. Vēlais klasiskais posms (2.gs.p.m.ē.-2.gs.m.ē.)
6. Pēcklasiskais posms (3.-5.gs.m.ē.)⁶

Par vissenākajiem ķīniešu valodas pieminekļiem tiek uzskatīti pieraksti uz kauliem un bruņurupuču bruņām (甲骨文 *jiaguwen*), kuri tika izmantoti zīlēšanā, savukārt, šo tekstu valoda tiek saukta par „arhaisko” valodu (上古漢語 *shanggu hanyu*).⁷ Pirmklasiskais periods aptver pusi no 1. tūkstošgades p.m.ē. un tiek attiecināts uz vissenākajiem darbiem, ieskaitot tekstus, kas saglabājās uzrakstu uz bronzas trauku veidā.⁸ Starp literatūras darbiem senākie ir Ji dzjin (易經 *Yi jing*)⁹, Šu dzjin (書經 *Shu jing*)¹⁰ un Ši dzjin (詩經 *Shi jing*)¹¹. Lielākā daļa tekstu, kuri tika iekļauti šajās grāmatās parādījās ne vēlāk par 7.-6. gs.p.m.ē.¹²

Svarīgu vietu senķīniešu valodas vēsturē, kā hronoloģiski, tā arī pēc nozīmes, ieņem periods no 5. līdz 2. gs.p.m.ē. Šis periods parasti tiek saukts, par „klasisko” (文言文 *wenyanwen*), tieši šajā laikposmā tika radīti svarīgākie senķīniešu filozofijas un māklinieciskās domas literārie pieminekļi.

Visbeidzot, sava veida pārejas posms no klasiskās senķīniešu valodas uz vidusķīniešu valodu (中古漢語 *zhonggu hanyu*) ietver mūsu ēras rakstiskā valoda – „pēcklasiskā” senķīniešu valoda.¹³

Senķīniešu valodas nozīme Āzijas valstīs ir tuva latīņu valodas lomai eiropiešu tautu kultūras vēsturē. Līdzīgi kā visas Rietumeiropas tautas viduslaikos izmantoja latīņvalodu rakstībā, tāpat daudzās Āzijas valstīs – Japānā, Korejā, Vjetnamā – izplatījās rakstiskā ķīniešu valoda veņjaņ¹⁴ (文言 *wenyan*), un jau senķīniešu valodas periodā, apmēram 2. gs.p.m.ē., parādās atšķirība starp rakstisko, literāro ķīniešu valodu un sarunvalodu.¹⁵

⁶ **Krykov M.V. Huang Shu-Ying/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 7. lpp.

⁷ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 8. lpp.

⁸ **Krykov M.V. Huang Shu-Ying/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 6. lpp.

⁹ „Pārmaiņu grāmata” – zīlēšanas grāmata, kuras metode balstījās uz 8 trigrammu/64 heksagrammu kombinācijām

¹⁰ „Vēstures pieraksti”, kas sastāv galvenokārt no runām, kuras bija teikuši valdnieku un senatnes varoņi

¹¹ „Dzejas grāmata” - tautas un rituālu dziesmu kompilējums

¹² **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 8. lpp.

¹³ **Krykov M.V. Huang Shu-Ying/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 7. lpp.

¹⁴ Turpat, 5. lpp.

¹⁵ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 7. lpp.

Veņjaņ – ir tradicionālā ķīniešu literārā valoda, kas sāka veidoties mūsu ēras sākumā uz 5.-3.gs.p.m.ē. kanonisko, klasisko un vēsturisko tekstu pamata un senķīniešu valodas bāzes.¹⁶ Mūsdienu pētījumi liecina, ka senajā Ķīnā literārā valoda gandrīz neatšķīrās no sarunvalodas, tiek uzskatīts, ka Konfūcija (孔子 *Kongzi*) izteicieni, pierakstīti „Luņ ju”¹⁷ (論語 *Lun yu*), bija viegli uztverami ar dzirdi. Atšķirības starp rakstisko valodu un sarunvalodu pirmās pazīmes sāk parādīties 2.-3.gs. Sarunvaloda turpināja attīstīties, tās leksika un gramatika piedzīvoja pakāpeniskas izmaiņas, tomēr rakstiskā valoda palika nemainīga.

Nozīmīga veņjaņ atšķirība no senķīniešu valodas ir tāda, ka tekstā, kas ir rakstīts veņjaņā, var būt izmantotas gramatiskas formas, kas ir raksturīgas senķīniešu valodai tās dažādos vēstures posmos.¹⁸

5.-3.gs.p.m.ē. Ķīnā pastāvēja plaša literatūra, kas bija pārsvarā filozofiska, ētiski morāla un vēsturiska rakstura. Arī vēlāko dinastiju laika autori, kas rakstīja veņjaņ valodā, ņēma par piemēru pārsvarā valodu, kas tika izmantota 5.-3. gs.p.m.ē. literatūrā (Džou un Cjiņ), un daļēji nākomo četrus gadsimtu laikā (Han dinastija).¹⁹

3.gs.p.m.ē. tika izmantoti vairāki dialekti, no kuriem tiek izdalīti vismaz divi dialekti: viens ir raksturīgs konfucānisma literatūrai, kas, acīmredzot, bija senās Lu (魯 *Lu*) valsts dialekts (mūsdienu Šaņdun province), no kuras nāca Konfūcijs, otrs – vēsturiskā rakstura literatūrai (joprojām nav skaidrs kuros reģionos šis dialekts tika izmantots). Kad 221.g.p.m.ē. viena no senās Ķīnas valstīm Cjiņ (秦 *Qin*) iekaroja pārējās un izveidoja vienotu Ķīnas impēriju, pēc pirmā imperatora Cjiņ Šihuan pavēles 213.g.p.m.ē. gandrīz visa iepriekšējā perioda literatūra tika iznīcināta. Vēlāk tā tika atjaunota pateicoties saglabātiem eksemplāriem, kā arī tiem cilvēkiem, kuri zināja atsevišķus tekstus no galvas.²⁰

Ilgajā Han perioda laikā visnozīmīgāko vietu ieņiem pirmā Ķīnas vēstures grāmata–Šidzji

(史記 *Shiji*)²¹. Pēc Han dinastijas, sākot no 3.gs.m.ē., lielā mērā izplatījās jauns literatūras žanrs – īsie stāsti, galvenokārt par fantastiskām un vēsturiskām tēmām. Kaut arī sākot ar 2.gs.p.m.ē. pakāpeniski parādās atšķirība starp sarunvalodu un literāro valodu, daudzi Han perioda (kā arī vēlākie) literārie darbi iekļauj arī sarunvalodas elementus. Tomēr tuvāk

¹⁶ Карпетыанс А.М., Тан АоShuang/ Карпетыанц А. М. Тань Аошун. Учебник Классического языка Веңжаң/ Учебник Классического Китайского языка Вэньнянь. Москва: Муравей, 2001, 11 lpp.

¹⁷ „Sarunas un spriedumi” – grāmata, kurā skolnieki apkopoja Konfūcija domas

¹⁸ Крыков М.В. Huang Shu-Ying/ Крыков М.В. Хуан Шу-Инь. Древне-Китайский язык/ Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 6. lpp.

¹⁹ Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е. Древне-Китайский язык/ Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 7. lpp.

²⁰ Turpat, 9. lpp.

²¹ Вестures pieraksti - pirmais senās Ķīnas vēsturiskais darbs, kuru uzrakstīja Sima Cjeņ - Ķīnas historiogrāfijas tēvs (skat. 17.nod.)

sarunvalodai bija nevis oriģinālā tā laika ķīniešu literatūra, bet gan budistu sūtru tulkojumi, kas lielā skaitā parādījās Ķīnā Han dinastijas valdīšanas laika beigās.²²

Nākamais literārās (rakstiskās) valodas un sarunvalodas (mutiskās) ķīniešu valodas savstarpējo attiecību posms ietver laiku no mūsu ēras sākuma līdz 20. gadsimtam. Šajā laikā veņaņ kļuva par rakstisko valodu gandrīz visā Austrumu un Dienvidaustrumu Āzijā, tā tika izmantota filozofiskajā, vēsturiskajā, zinātniskajā literatūrā, kā arī likumdošanā, oficiālajā un lietišķajā korespondencē, daļēji arī daiļliteratūrā. Šajā laikā ne Ķīnā, ne arī citās kaimiņvalstīs nepastāvēja literārā valoda, kas būtu balstīta uz sarunvalodu; bija tikai teksti ar lielākā mērā izteiktiem sarunvalodas (vai dialektiskiem, „vietējiem” – japāņu, vjetnamiešu u.c. valodu) elementiem, kas bija vairāk pietuvināti sava laika un vietas sarunvalodas īpatnībām.²³ Taču literatūras žanri, kurās šāda valoda tika izmantota, tika uzskatīti par „zemākiem”, un par izglītota cilvēka uzmanības necienīgiem.²⁴ Ķīnā literārās valodas izveidošana, kas balstījās uz sarunvalodu, sākās pēc 13. gadsimta. Tās gramatikai un leksikai bija jābūt izglītotās un ātri integrējošās tautas valoda, būtībā, tai bija jābūt ierēdņu valodai, tāpēc šī valoda tika saukta par „ierēdņu valodu” (官話 *guan hua*).²⁵

Veņaņ ilgu laiku kalpoja par literāro valodu ne tikai Ķīnā, bet arī daudzās kaimiņvalstīs – Korejā, Japānā, Vjetnamā. Ķīnā tas saglabāja savas pozīcijas līdz 20.gs. 20-to gadu sākumam, jo jau 19.gs. beigās to sāka kritizēt, un gadsimta mijā tai vairs nebija izšķiroša loma.²⁶ Tā kā veņaņ gadsimtiem ilgi gandrīz nemainījās, tad viena no demokrātiskām kustībām, kas sākās Ķīnā 20.gs. divdesmitajos gados, un, kas tika saukta par „literatūras revolūciju”, bija cīņa par rakstiskās valodas pietuvināšanu dzīvajai sarunvalodas formai, kā arī par veņaņ monopola likvidēšanu literatūras sfērā. Par to, cik nepierasti ķīniešiem bija rakstīt sarunvalodas formā, liecina fakts, ka pirmie raksti par nepieciešamību atteikties no veņaņ bija uzrakstīti veņaņ formā. Tādējādi pāreja no literāras valodas uz sarunvalodas literatūru ilga noteiktu laiku. Līdz pat 50-tiem gadiem daudzi zinātniskie darbi tika rakstīti veņaņ un sarunvalodas hibrīdvalodā, kas bija piesātināta ar daudziem veņaņ raksturīgiem izteiksmes līdzekļiem.

²² **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965,9. lpp.

²³ **Karapetyanc A.M., Tan AoShuang/ Карапетьянц А. М. Тань Аошун.** Uchebnik Klassicheskogo jazyka Veņaņ/ Учебник Классического Китайского языка Вэньнянь. Москва: Муравей, 2001, 12. lpp.

²⁴ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 10. lpp.

²⁵ **Karapetyanc A.M., Tan AoShuang/ Карапетьянц А. М. Тань Аошун.** Uchebnik Klassicheskogo jazyka Veņaņ/ Учебник Классического Китайского языка Вэньнянь. Москва: Муравей, 2001, 12.lpp.

²⁶ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 10. lpp.

Pēdējo posmu ķīniešu valodas attīstībā formāli atklāj „4. maija kustība” (1919), kā rezultātā baihua (白話 nozīmē „saprotams”, „skaidrs”, „gaišs” vai „vienkāršs”; saīsinājums no 明白), kura pamatā ir sarunvaloda, tika paziņota par oficiālo rakstisko valodu, kura tiek saukta arī par guoju (國語 *guoyu*), kas nozīmē „valsts valoda”. Termins haņju (漢語 haņ tautības valoda) apzīmē ķīniešu valodu kopumā, ko stāda pretī mazākumtautību valodām. Guoju fonētika orientējās uz Pekinas dialektu, bet leksika balstījās uz ziemeļu dialektiem, gramatika pamatojās uz nozīmīgiem literāriem darbiem, rakstītiem baihua stilā. Sāka veidoties normatīvā gramatika un jaunās literārās valodas vārdnīcas pēc Rietumu parauga (pārsvarā angļu). Gramatika, kas vairāk pievērsa uzmanību atšķirīgiem no veņaņ aspektiem, gandrīz neatcēla tradicionālo, kas bija raksturīgs tikai veņaņ. Neskatoties uz to, veņaņ leksika lielā mērā atšķiras no baihua leksikas. Noteiktiem vārdiem, kas tiek plaši pielietoti baihua, veņaņā ir pavisam cita nozīme, un daudzi baihua izplatīti sarunvalodas vārdi veņaņā tiek pielietoti pavisam ar citu nozīmi. Cita nozīmīga atšķirība ir tāda, ka lielākā daļa leksisko vienību veņaņ, atšķirībā no baihua, tiek pierakstītas ar vienu ķīnizīmi.

Veņaņ aizvietošanai ar baihua tomēr pastāv nopietns pretspēks, jo tas nozīmē arī atteikšanos no kultūras mantojuma, kas krāts tūkstošiem gadu. ĶTR grāmatu skaits par ķīniešu filologiju un vēsturi, kas tiek publicētas veņaņ stilā nepārtraukti pieaug. Par patiesi izglītotu cilvēku var tikt uzskatīts tas, kurš zin veņaņ, var citēt (ne tikai rakstiski, bet arī sarunvalodā) klasiskus un izmantot veņaņ frazioloģismus (成語). Mūsdienu teksti, pārsvarā publicistika, ir neizteismīgi bez veņaņ stilistikajām īpatnībām un izteicieniem.²⁷ Mūsdienās arī ārpus ĶTR – Taivānā, Honkongā, ķīniešu emigrantu Āzijas valstīs un Amerikā veņaņ joprojām tiek izmantots kā rakstiskās valodas līdzeklis (sarakstē) un kā zinātniskās literatūras valoda, daļēji arī presē.²⁸ Jebkuram rakstiskam tekstam (arī mūsdienu) ar ķīnizīmēm pierakstīšanas rezultāta ir pamanāmi veņaņ elementi, vai arī ir tajā rakstīti. Tas ir pateicoties rakstiskās valodas tieksmei pēc lakoniskuma, tā, piemēram, spēja ar vienu ķīnizīmi izteikt to, kas sarunvalodā būtu izteikts ar vairākām ķīnizīmēm.²⁹

No tā var secināt, ka veņaņ apgūšanas nepieciešamība un aktualitāte ne tikai nesamazinās, bet gan pieaug, jo baihua pagaidām nav spējīga to pilnībā aizvietot. Lai baihua rakstītie teksti pārstātu slīkt klasiskās literatūras jūrā, vēl būs jāraksta baihua valodā ne vienu vien gadsimtu.

²⁷ **Карпетыанс А.М., Тан АоShuang/ Карпетыянц А. М. Тань Аошуан.** Uchebnik Klassicheskogo jazyka Veņaņ/ Учебник Классического Китайского языка Вэньяннь. Москва: Муравей, 2001, 12. lpp.

²⁸ **Крыков М.В. Huang Shu-Ying/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Древне-Китайский язык/ Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 5. lpp.

²⁹ **Карпетыанс А.М., Тан АоShuang/ Карпетыянц А. М. Тань Аошуан.** Uchebnik Klassicheskogo jazyka Veņaņ/ Учебник Классического Китайского языка Вэньяннь. Москва: Муравей, 2001, 11. lpp.

2. Ieskats senķīniešu valodas gramatikā

2.1. Vārdu kategorijas

Senķīniešu valoda pieder pie tā sauktajām izolējošajām valodām.³⁰ Tas nozīmē, ka gramatiskie sakari teikumos veidojas, galvenokārt, nevis izmainot vārda formu (kā, piemēram, latviešu valodā, mainot vārdu konjugāciju un locījumu), bet ar vārdu kārtības un īpašo palīgvārdu palīdzību.³¹ Tieši vārdu secība teikumos, kā arī vārda piederība pie konkrētās šķiras un palīgvārdu zināšana palīdz analizēt un tulkot senķīniešu valodas tekstus.³²

Visus vārdus senķīniešu valodā var sadalīt divās grupās: pilnie vārdi (實字 *shízi*) un tukšie vārdi (虛字 *xūzi*).³³ Pie pilnajiem vārdiem pieder vārdi, kuriem, izņemot tos no konteksta ir konkrēta leksiskā nozīme. Tie ir lietvārdi, darbības vārdi, īpašības vārdi utt.³⁴ Par tukšajiem vārdiem sauc palīgvārdus - gramatiskās partikulas, kuru galvenā funkcija ir parādīt gramatiskās saiknes vārdu savienojumos un teikumos. Tiem parasti nav konkrētas nozīmes. Gramatiskās partikulas dažreiz apzīmē ar vārdu 詞 *cí*.³⁵ Tukšie vārdi var pildīt dažādas funkcijas, piemēram, daži no tiem kalpo kā saikļi starp teikumiem vai teikuma daļām un, izņemot tos no konteksta, teikums var pazaudēt jēgu, daži pievienojas pie konkrētiem vārdiem, bet kopumā neietekmē teikuma nozīmi utt.

Pilno vārdu skaits ir praktiski bezgalīgs, bet tukšo vārdu nav tik daudz, taču tukšie vārdi pieder pie biežāk lietojamākajiem vārdiem senķīniešu valodā, tāpēc nereti tekstos tie sastāda vienu ceturtdaļu vai pat vienu trešdaļu no visa teksta.³⁶ Dažreiz izdala arī trešo vārdu grupu, ko var nosaukt par puspalīgvārdiem. Tie ir vārdi, kuriem piemīt gan tukšo, gan pilno vārdu pazīmes. Tiem kā pilniem vārdiem piemīt konkrēta leksiskā nozīme, bet tajā pašā laikā tie var pildīt kādu gramatisko funkciju.³⁷ Pie puspalīgvārdiem pieder modālie darbības vārdi, apstākļa vārdi, skaitļa vārdi utt.³⁸ Parasti šo vārdu grupu pievieno pie tukšajiem vārdiem.³⁹

³⁰ Izolējošās jeb amorfas valodas ir valodas, kurās vārdi parasti sastāv no vienas vai vairākām saknēm bez afiksiem, vārdi nav lokāmi, gramatiskās nozīmes un sintaksiskie sakari tiek izteikti caur vārdu kārtu.

³¹ **Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 7. lpp.

³² **Jahontov S.E/ Яхонтов С.Е.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 38. lpp.

³³ Piez. Daži vēsturnieki piedāvā pārdēvēt šīs grupas par „reāliem vārdiem” un „iedomātiem vārdiem”

³⁴ **Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 7. lpp.

³⁵ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 12. lpp.

³⁶ **Jahontov S.E/ Яхонтов С.Е.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 38. lpp.

³⁷ **Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский

2.2. Vārdu šķiras

Senķīniešu valodā vārdu šķiras nav strikti noteiktas. Tas nozīmē, ka viens un tas pats vārds var pildīt gan darbības vārda, gan īpašības vārda vai lietvārda funkcijas. Piemēram, senķīniešu valodā vārdu 人 *rén* var tulkot gan kā „cilvēks”, gan kā „cilvēcīgs”, gan arī kā „padarīt par cilvēku”.⁴⁰ Tomēr senķīniešu valodā var nosacīti izdalīt konkrētas vārdu šķiras.

Lietvārdus galvenokārt lieto kā teikuma priekšmetus, apzīmētājus un papildinātājus, kuri kopā ar saikli var kļūt par izteicēju. Lietvārdus arī mēdz lietot kopā ar priedēkļiem. Piemēram, 木下 *mùxià* „zem koka”. Ja blakus stāv divi lietvārdi tad pirmais var būt otrā apzīmējums, kas ieņem īpašības vārda funkciju Piemēram, 月光 *yuèguāng* tulkojas kā „mēness gaisma” nevis kā „mēness un gaisma”. Tie lietvārdi, kuri nosauc cilvēku oficiālos titulus, var būt ar nozīmi „izpildīt šī titula īpašnieka funkcijas”. Piemēram, vārdu 王 *wáng* var tulkot kā titula nosaukumu - „valdnieks”, bet var tulkot arī kā „izpildīt valdnieka funkcijas” vai „būt valdniekam”.

Īpašības vārdi nosauc kvalitātes un palīdz veidot aprakstu. Tekstos var sastapt gadījumus, kad īpašības vārdi pilda izteicēja funkciju.⁴¹ Senķīniešu valodā īpašības vārdi biežāk kalpo kā priekšmetu apzīmētāji, nevis kā izteicēji. Piemēram, senķīniešu valodā biežāk var sastapt izteicienus, kuri ir veidoti pēc parauga: 高山 *gāo shān* „augsts kalns”, nevis 山高 *shān gāo* „kalns ir augsts”.⁴² Pastāv arī daudzas noteiktas konstrukcijas, kurās īpašības vārdi veido salīdzinājumus.⁴³ Īpašības vārdi, kuri kalpo kā apzīmētāji, stāv pirms priekšmeta, ko tie raksturo.⁴⁴

Darbības vārdi nosauc darbību vai apraksta stāvokli, kas piemīt priekšmetam. Piemēram, vārdu savienojumā 鳥飛 *niǎo fēi* darbības vārds 飛 nosauc darbību, un tulkojas kā „lido” - „putns lido”, bet, vārdu savienojumā 飛鳥 *fēi niǎo*, 飛 ir aprakstoša funkcija, un to var tulkot kā „lidojošais” - „lidojošais putns”.⁴⁵

язык. Москва: Наука, 1978, 8. lpp.

³⁸ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 39. lpp.

³⁹ **Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 8. lpp.

⁴⁰ **Turpat**, 7. lpp.

⁴¹ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 40.-42. lpp.

⁴² **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 24. lpp.

⁴³ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 40.-42. lpp.

⁴⁴ **Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 20. lpp.

⁴⁵ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 44.

Apstākļa vārdi senķīniešu valodā var izteikt darbības, īpašības, apstākļa vai, retāk, priekšmeta pazīmi, vai vienkārši norādīt uz to, ka vārds, kas seko aiz viņiem ir izteicējs. Pirmā funkcija ir biežāk sastopama.⁴⁶ Atšķirībā no pārējām vārdu šķirām, apstākļa vārdi ieņem konkrētu pozīciju teikumos: tie atrodas aiz teikuma priekšmeta, pirms izteicēja.⁴⁷

Skaitļa vārdi senķīniešu valodā var ne tikai norādīt uz daudzumu, bet arī var parādīt, ka kaut kas „pastāv noteiktajā daudzumā”. Piemēram, 二 *èr* var tulkot gan kā „divi”, gan kā „pastāvēt divos eksemplāros”. Ir jāpiezīmē arī tas, ka kārtas skaitļa vārdi ne ar ko neatšķiras no skaitļa vārdiem, kuri apzīmē daudzumu. Piemēram, 三月 *sānyuè* var tulkot kā „trīs mēneši” vai kā „trešais mēnesis”.⁴⁸

Vietniekvārdi senķīniešu valodā dalās jautājamajos vietniekvārdos, norādāmos vietniekvārdos, personas vietniekvārdos, noteiktajos vietniekvārdos un nenoteiktajos vietniekvārdos.⁴⁹ Personu vietniekvārdiem ir viena gramatiskā funkcija – tie aizvieto personas.⁵⁰ Norādāmie vietniekvārdi nenosauc atsevišķu priekšmetu vai personu, bet konkretizē priekšmetu, ko apraksta. Kas attiecas uz noteiktajiem vietniekvārdiem, teikumos tie parāda, vai darbība, ko apzīmē izteicējs, attiecas uz visiem priekšmetiem vai personām, kurus apzīmē teikuma priekšmets. Noteiktie vietniekvārdi atšķiras no pārējiem vietniekvārdiem ar to, ka teikumos tie var atrasties tikai pirms izteicēja.⁵¹

2.3. Lietvārdi

Lietvārdi senķīniešu valodā veic to pašu funkciju, ko latviešu valodā – tie nosauc cilvēkus, priekšmetus, vietas vai idejas. Var izdalīt arī lietvārdus, kuri norāda uz laiku, kā, piemēram, uz nedēļas dienām, gadalaikiem utt.

Senķīniešu valodā lietvārdi, kuri nosauc cilvēkus ir: 人 *rén* „cilvēks”, 臣 *chén* „ierēdnis”, 子 *zǐ* „dēls” u.c. Lietvārdi, kuri nosauc priekšmetus ir: 書 *shū* „grāmata”, 河 *hé* „upe”, 山 *shān* „kalns” u.c. Vietas senķīniešu valodā apzīmē ar tādiem

lpp.

⁴⁶ Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 16. lpp.

⁴⁷ Jahontov S.E/ Яхонтов С.Е. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 57.lpp.

⁴⁸ Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 26.-27. lpp.

⁴⁹ Jahontov S.E/ Яхонтов С.Е. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 65.lpp.

⁵⁰ Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 21. lpp.

⁵¹ Jahontov S.E/ Яхонтов С.Е. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 65.-66. lpp.

un nepārejošie jeb intransitīvie darbības vārdi⁵⁷, piemēram, 飛 *fēi* „lidot” un 坐 *zuò* „sēdēt”. Pastāv arī tādi darbības vārdi, kuri ieņem vidējo pozīciju starp tranzitīviem un intransitīviem darbības vārdiem.

Darbības vārdus var arī iedalīt grupās pēc to nozīmēm.

Pastāv darbības vārdi, kuri apzīmē

- 1) *darbību*: 坐 *zuò* „sēdēt”, 立 *lì* „stāvēt”, 生 *shēng* „piedzimt”, 死 *sǐ* „nomirt” utt.
- 2) *garīgo aktivitāti*: 聞 *wén* „dzirdēt”, 見 *jiàn* „redzēt”, 愛 *ài* „mīlēt”, 惡 *è* „ienīst” utt.⁵⁸
- 3) *esamību un piederību*: 有 *yǒu* “piederēt”, 無 *wú* „nepiederēt” utt.
- 4) *saistību*: 為 *wèi* „kļūt par”, 是 *shì* „būt” utt.

Palīgdarbības vārdi: 能 *néng* „prast”, 欲 *yù* „gribēt”, 可 *kě* „varēt” utt.⁵⁹ Parasti palīgdarbības vārdiem seko cits darbības vārds.

Piemērs: 王欲伐宋。 Valdnieks grib uzbrūkt Sun [valstij].⁶⁰
wáng yù fá Sòng

2.5. Vietniekvārdi

Vietniekvārdiem senķīniešu valodā ir tāda paša funkcija kā latviešu valodā – tie ieņem nenosauktas personas, objekta, frāzes vai teikuma vietu.⁶¹ Vietniekvārdus senķīniešu valodā iedala sekojošās grupās: personu vietniekvārdi, norādāmie vietniekvārdi, jautājamie vietniekvārdi, noteiktie vietniekvārdi un nenoteiktie vietniekvārdi.⁶²

⁵⁷ Darbības vārds, kurš nosauc darbību, kas saistīta ar subjekta fizisku vai garīgu stāvokli vai atrašanos telpā un nav vērsta uz objektu akuzatīvā, piemēram, gulēt, nīrt, krist.

⁵⁸ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 48. lpp.

⁵⁹ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 263. lpp.

⁶⁰ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 50.-51. lpp.

⁶¹ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 244. lpp.

⁶² **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 65. lpp.

2.5.1. personu vietniekvārdi

Personu vietniekvārdi ir vārdu šķira, ko izmanto, lai aizvietotu cilvēku vārdus. Senķīniešu valodā personas vietniekvārdus var sadalīt trīs grupās: 1. personu vietniekvārdi, 2. personu vietniekvārdi un 3. personu vietniekvārdi.⁶³

1.personu vietniekvārdi ir 我 *wǒ*, 吾 *wú*, 余 *yú*, 予 *yǔ*, 台 *yì*, 朕 *zhèn*. Tie atbilst mūsdienu ķīniešu valodas vietniekvārdiem 我 un 我们.⁶⁴ 台 un 朕 ļoti reti parādas tekstos klasiskajā periodā. Cjiņ dinastijas pirmais imperators izvēlējās 朕 kā savu personisko vietniekvārdu un izmantoja to, runājot par sevi.⁶⁵ Pastāv arī vārdi, kurus izmantoja ar nozīmi „pats”. Tie bija tādi vārdi kā 己 *jǐ*, 己身 *jǐ shēn*, 自 *zì*.⁶⁶

2.personu vietniekvārdi ir 汝 *rǔ*, 若 *ruò*, 乃 *nǎi*, 而 *ér*, 爾 *ěr*,⁶⁷ 戎 *róng*.⁶⁸ Tie atbilst mūsdienu ķīniešu valodas 你 un 你们 vietniekvārdiem.⁶⁹

3.personu vietniekvārdi ir 其 *qí*, 之 *zhī*, 焉 *yān*,⁷⁰ 彼 *bǐ*, 他 *tā*, 厥 *jué*. Tie atbilst mūsdienu ķīniešu valodas 他 (们), 她 (们), 它 vietniekvārdiem.⁷¹

Daži izteicieni tika izmantoti personas vietniekvārdu vietā, piemēram, tie bija vārdi, kurus izmantoja, vērsoties pie zemākstāvošiem vai augstākstāvošiem, vai pazemīgi runājot par savu personu.

Zemākstāvošiem atbilst sēkojošie vārdi:

臣 <i>chén</i>	„padotais”, parasti to izmantoja ierēdņi „es” nozīmē
卿 <i>qīng</i>	ministrs
妾 <i>qiè</i>	izmantoja sievietes, runājot par sevi ⁷²
僕 <i>pú</i>	„kalps”, parasti izmantoja otras personas „sevi/sev” nozīmē ⁷³

⁶³ **Krykov M.V. Šu Yin Huan/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 21. lpp.

⁶⁴ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 244. lpp.

⁶⁵ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 77. lpp.

⁶⁶ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 244. lpp.

⁶⁷ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 66. lpp.

⁶⁸ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 77. lpp.

⁶⁹ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 244. lpp.

⁷⁰ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 66. lpp.

⁷¹ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 244. lpp.

⁷² **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 77. lpp.

Augstākstāvošiem atbilst sekojošie vārdi:

子 <i>zǐ</i>	pirmā vārda nozīme ir „dēls”, taču to izmanto arī kā pieklājīgu ⁷⁴ uzrunas formu ar nozīmi „kungs”. 3.personā nozīmē „skolotājs” ⁷⁵ , bet 2. personā nozīme ir „Tu, Jūs”
公 <i>gōng</i>	hercogs
君 <i>jūn</i>	kungs, valdnieks ⁷⁶
王 <i>wáng</i>	„valdnieks”, Jūsu majestāte
先生 <i>xiānsheng</i>	burtiski tulkojot nozīmē „agrāk dzimušais”, bieži lietoja vēršoties pie skolotājiem. Var tulkot arī kā „kungs”. ⁷⁷
夫子 <i>fūzǐ</i>	„skolotājs”, gudrais, kungs,
足下 <i>zúxià</i>	burtiski tulkojot nozīmē „zem kājām”, pieklājīgs izteiciens, ko izmantoja vienlīdzīga ranga pārstāvji, vēršoties viens pie otra ⁷⁸
閣下 <i>géxià</i>	burtiski nozīmē „zem [Jūsu] zāles”, Jūsu ekselence
陛下 <i>bìxià</i>	burtiski nozīmē „zem [troņa] pakāpēm”, tulkot var kā „Jūsu majestāte”
殿下 <i>diànxia</i>	burtiski nozīmē „zem Jūsu pils”, „Jūsu augstība” ⁷⁹

Šos vārdus var pielīdzināt pieklājības formai 您, ko izmanto mūsdienu ķīniešu valodā.⁸⁰

⁷³ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 244. lpp.

⁷⁴ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 68. lpp.

⁷⁵ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 78. lpp.

⁷⁶ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 247. lpp.

⁷⁷ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 78. lpp.

⁷⁸ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 247. lpp.

⁷⁹ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 78. lpp.

⁸⁰ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 247. lpp.

2.5.2. norādāmie vietniekvārdi

Norādāmie vietniekvārdi dažreiz aizvieto teikuma priekšmetu vai arī kalpo kā papildinātājs vai apzīmētājs. Norādāmos vietniekvārdus var iedalīt grupās pēc to nozīmēm.⁸¹

1. Norādāmie vietniekvārdi, kas norāda uz personu vai objektu, kas atrodas tuvumā ir 此 *cǐ*, 是 *shì*, 斯 *sī*, 然 *rán*, 兹 *zī*, 之 *zhī*, 爾 *ěr*.⁸² 此, 是 un 斯 nozīmē „šis”. 此 atšķiras no 斯 tikai ar to, ka šie vietniekvārdi parādas dažādos tekstos (斯 ir vairāk sastopams konfuciānistu tekstos). Abi šie vietniekvārdi norāda uz personu vai priekšmetu, kas atrodas tuvumā, un ko runātājs redz vai jūt, bet 是 attiecas uz to, kas tika minēts iepriekš.⁸³ Vārds 兹 arī nozīmē „šis”, taču to parasti var sastapt tikai uzrakstos uz orākula vai zīlēšanas kauliem.⁸⁴ Šie vietniekvārdi atbilst mūsdienu ķīniešu valodas vārdam 这 *zhè* „šis”.⁸⁵

2. Norādāmie vietniekvārdi, kas norāda uz attālinātu personu vai objektu ir 彼 *bǐ*, 其 *qí* un 夫 *fū*. Tie ir pretnostātīti pirmajai grupai un tos var tulkot kā „tas”. Vārds 彼 kā norādāmais vietniekvārds klasiskajos tekstos parādās ļoti rēti, parasti to lietoja ar nozīmi „viņš”.⁸⁶ Šie vārdi atbilst mūsdienu ķīniešu valodas vārdam 那 *nà* „tas”.⁸⁷

3. Norādāmais vietniekvārds ir arī vārds 某 *mǒu*. Tas teikumos aizvieto personas ar nozīmi „kāds/ kaut kāds” vai „tadā veidā/ tāds”.⁸⁸ Šo vietniekvārdu pēc nozīmes var pietuvināt mūsdienu ķīniešu valodas 有的人/有人 frāzēm. Dažreiz vietniekvārdu 或 *huò*, kas nozīmē „daži” arī pievieno pie šīs grupas.⁸⁹

2.5.3. jautājamie vietniekvārdi

Senķīniešu valodā jautājamiem vietniekvārdiem nav konkrētas nozīmes, tāpēc tikai pēc

⁸¹ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 70. lpp.

⁸² **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 249. lpp.

⁸³ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 70. lpp.

⁸⁴ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 88. lpp.

⁸⁵ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 249. lpp.

⁸⁶ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 70. lpp.

⁸⁷ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 249. lpp.

⁸⁸ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 70. lpp.

⁸⁹ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 249. lpp.

konteksta ir iespēja spriest, vai tie nozīmē „kā?”, „kur?”, „kāpēc” utt. Tomēr jautājamās vietniekvārdus var nosacīti iedalīt trīs grupās:

1) Pie pirmās grupas pieder jautājamie vietniekvārdi, kurus izmanto, kad runa iet par personām. Tie ir 誰 *shuí* „kas?” un 孰 *shú* „kurš?/ kurš no?”⁹⁰ Mūsdienu ķīniešu valodā to vietā pirmajā nozīmē izmanto vārdu 谁 *shéi* „kas?/kurš?”, bet otrajā 哪一个 *nǎ yí gè* „kurš no?”⁹¹

2) Pie otrās grupas pieder jautājamie vietniekvārdi, kuri attiecas uz objektiem. Tie ir 何 *hé*, 溪 *xī*, 曷 *hé*, 胡 *hú*, 盍 *hé* u.c.⁹² Parasti šo vietniekvārdu nozīme ir „kas?” „ko?” vai „priekš kam?” Mūsdienu ķīniešu valodā to vietā izmanto vārdu 什么 vai vārdu savienojumu 为什么. Visplašāk izmanto vietniekvārdu 何, kura nozīmes var būt dažādas: pamatā, kad tas kalpo kā izteicēja papildinātājs, tas nozīmē „kāpēc?” vai „kā?”⁹³ 溪 un 胡 vietniekvārdi parādās konfuciānisma tekstos ar tādu pašu nozīmi kā 何. Visi trīs vārdi būtībā ir viena vārda trīs fonētiskie varianti, agrāk tos izrunāja ļoti līdzīgi.⁹⁴ Trešo grupu veido jautājamie vietniekvārdi, kuri ir vārda 於 atveidojumi un kuri attiecas uz vietām. Tie ir 安 *ān*, 焉 *yān* un 惡 *wū*. Tos var tulkot kā „kur?”, „uz kuriem?” utt.⁹⁵ Tie atbilst mūsdienu ķīniešu valodas 哪儿, 哪里, 在哪儿 vārdiem.⁹⁶

2.5.4. noteiktie vietniekvārdi

Pie noteiktajiem vietniekvārdiem pieder tādi vārdi kā 各 *gè* „katrs”, 莫 *mò* “neviens”, 或 *huò* „daži”. Noteikto vietniekvārdu funkcija ir precizēt, ka tas, uz ko norāda izteicējs attiecas uz visiem priekšmetiem, kurus apzīmē teikuma priekšmets.⁹⁷ Mūsdienu ķīniešu

⁹⁰ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 70. lpp.

⁹¹ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 254. lpp.

⁹² **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 91. lpp.

⁹³ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 71. lpp.

⁹⁴ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 254. lpp.

⁹⁵ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 91. lpp.

⁹⁶ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 254.-256. lpp.

⁹⁷ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 72. lpp.

valodā šiem vietniekvārdiem atbilst vārdi 每/每个, 都, 有的.⁹⁸ Senķīniešu tekstos noteiktie vietniekvārdi parasti stāv pirms izteicēja.⁹⁹

2.5.5. nenoteiktie vietniekvārdi

Nenoteiktie vietniekvārdi norāda uz nepazīstamām vai nezināmām dzīvām būtnēm, priekšmetiem vai to pazīmēm. Latviešu valodā, kā piemērus, var pieminēt tādus vārdus kā „dažs”, „kaut kāds”, „diezin kurš”, „nezin kas”, „nezin kāds”, „jebkāds”, „jebkurš” utt. Senķīniešu valodā trīs vārdi pilda tādas pašas funkcijas. Tie ir 他 *tuō* „cits/citi”, 某 *mǒu* „noteikts viens/ tāds un tāds” (to izmanto gan runājot par konkrēto personu, nenosaucot tās vārdu vai runājot par kaut ko nenoteikto. Dažreiz to izmantoja, runājot par sevi sava vārda vietā.)¹⁰⁰ un 人 *rén* „kāds cits/citi” (to izmanto arī ar nozīmi „katrs”; vārda 人 ekvivalents mūsdienu ķīniešu valodā ir 别人 „citi/ cits cilvēks”).¹⁰¹ Kad vārds 人 teikumā atkārtojas divreiz, tas veido izteicienu 人人, ko parasti tulko kā „visi”.¹⁰²

2.6. Skaitļa vārdi

Tāpat kā mūsdienu ķīniešu valodā, senķīniešu valodā pastāvēja sekojošais skaitļu sadalījums:

vienības:	一, 二, 三, 四, 五, 六, 七, 八, 九;
desmiti:	十;
simti:	百;
tūkstoši:	千;
desmit tūkstoši:	萬; ¹⁰³

⁹⁸ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 254.-256. lpp.

⁹⁹ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 72.-73. lpp.

¹⁰⁰ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 97. lpp.

¹⁰¹ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 244. lpp.

¹⁰² **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 98. lpp.

¹⁰³ **Krykov M.V. Šu Yin Huan/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 43. lpp.

Izņemot to, vēl izmantoja tādus skaitļa vārdus kā 兩 *liǎng* „abi/divi/gan viens,gan otrs” (nozīmē „gan viens, gan otrs” to izmantoja tikai tad, kad bija zināmi kādi divi konkrēti priekšmeti),¹⁰⁴ 再 *zài* „atkārtoti” (nozīmēja to pašu, ko 二, kad to izmantoja kopā ar darbības vārdu), 半 *bàn* „puse”, 倍 *bèi* „divreiz vairāk”, 數 *shù* „daži”. Dažus skaitļus noteiktajos izteicienos izmantoja ar nozīmi „visi”.

Piemēri: 五 色 piecas krāsas/ visas krāsas
wǔ sè

百 工 simts amati/ visi amati¹⁰⁵
bǎi gōng

Teikumos skaitļa vārdi bieži kļūst par izteicējiem, tādā gadījumā to nozīme ir nevis „viens, pieci, ...utt.”, bet ir „būt viena, piecu...daudzumā”.¹⁰⁶

Piemērs: 其 車 三 千 viņa ratu [bija] trīs tūkstoši
qí chē sān qiān

Taču skaitļa vārdi var figurēt arī kā apzīmētāji, tādā gadījumā tie tāpat kā īpašības vārdi stāv pirms lietvārdiem.

Piemērs: 三 人 trīs cilvēki¹⁰⁷
sān rén

Kopā ar skaitļa vārdiem senķīniešu valodā bieži izmanto tādus vārdus kā 已 *yǐ* „jau” un 將 *jiāng* „aptuveni”.

Piemēri: 年 已 七 十 矣。 [Viņam] jau [bija] 70 gadi.
Nián yǐ qī shí yǐ

將 六 十 里 aptuveni 60 li¹⁰⁸
jiāng liù shí lǐ

¹⁰⁴ Крыков М.В. *Šu Yin Huan/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/ Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 247. lpp.*

¹⁰⁵ Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е. *Древне-Китайский язык/ Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 52.-53. lpp.*

¹⁰⁶ Крыков М.В. *Šu Yin Huan/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/ Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 210. lpp.*

¹⁰⁷ Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е. *Древне-Китайский язык/ Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 52.-53. lpp.*

¹⁰⁸ Pulleyblank Edwin. *Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 58. lpp.*

Jautājumus par daudzumu senķīniešu valodā parasti uzdod, izmantojot vārdu 幾 *jǐ* „cik?/cik daudz?” vai 幾何 *jǐ hé* „cik ilgi?/cik?”.¹⁰⁹

Piemēri: 人生幾何? Cilvēks dzīvo cik ilgi?/ Cik ilgi dzīvo cilvēks?
rén shēng jǐ hé

車中幾何馬? Cik zirgu [ir] vienos ratos?¹¹⁰
chē zhōng jǐ hé mǎ

2.7. Teikuma uzbūve

Senķīniešu valodā teikumus var nosacīti iedalīt divās grupās : teikuma priekšmeta grupa, ko veido teikuma priekšmets ar papildinājumiem un izteicēja grupa, ko veido izteicējs un tam pakļautie vārdi.¹¹¹ Teikuma priekšmeta grupa var būt izlaista.¹¹² Parasti teikuma priekšmets stāv pirms izteicēja un var tikt izlaists divos gadījumos: pirmkārt, ja tas ir zināms no kontesta un autors to stilistiski izlaiž; otrkārt, ja izteicējs parāda bezpersonisku darbību (bieži vien, runājot par dabas parādībām). Piemēram, teikumos 雨 *yǔ* – „līst lietus” un 風 *fēng* – „pūš vējš” teikuma priekšmeta nebūs. Izteicējs ir vienīgais teikuma loceklis, kuru nekādā gadījumā nedrīkst izlaist, citādāk teikums zaudē savu jēgu.¹¹³ Parasti teikuma priekšmets ir lietvārds, bet izteicējs ir darbības vārds.

Piemērs: 孟子見梁惠王。Mendzi satika Hui valdnieku no Lian.¹¹⁴
Mèng zǐ jiàn Liáng Huì wáng

Piezīme: Šeit 孟子 ir teikuma priekšmets, bet 見梁惠王 ir izteicēja grupa, kas ietver sevī papildinātāju.

Senķīniešu valodas oriģināltekstos nebija interpunkcijas zīmju, kuras ir daudzos mūsdienu tekstu izdevumos.¹¹⁵ Bieži vien šo pazīmi saista ar to, ka senajā Ķīnā pastāvēja mutvārdu tekstu nodošanas tradīcija, bet pašus tekstus bieži pierakstīja daudz vēlāk,¹¹⁶ un

¹⁰⁹ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 74. lpp.

¹¹⁰ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 74. lpp.

¹¹¹ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 13. lpp.

¹¹² **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 75. lpp.

¹¹³ **Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 15.-16. lpp.

¹¹⁴ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 13. lpp.

¹¹⁵ **Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 8. lpp.

¹¹⁶ **Brokaw Cynthia J.** Printing and Book Culture in Later Imperial China. London: University of California Press, 2005, 222. lpp.

līdz pat 20.gadsimtam senķīniešu teksti tika izdoti bez interpunkcijas zīmēm. Līdz šim tika uzskatīts, ka tekstu lasītajam pašam jāzin, kur tekstā varētu būt pietūrzīmes.¹¹⁷ Ir jāpiebilst, ka sākotnēji senajā Ķīnā tekstus nedalīja uz paragrāfiem (to sāka darīt Karojošo valstu periodā), neatdalīja hieroglifus ar atstarpēm, ka arī neizdalīja īpašvārdus, kā to dara rietumos. Tāpēc, lasot oriģināltekstus, ir svarīgi pārzināt senķīniešu valodas gramatiku, lai spētu sadalīt tekstus atsevišķos teikumos.¹¹⁸

Interpunkcijas zīmju trūkums senķīniešu valodā tika kompensēts ar to, ka ķīnieši plaši izmantoja noteiktas gramatiskās partikulas vai frāzes, kā, piemēram, 故曰 *gù yuē* „tāpēc saka...”, pēc kurām varēja spriest, ka sakas jauns secinājums, teikums utt., ka arī plaši izmantoja paralēlos teikumus, kuri bija vienādi pēc savas struktūras un katrs no kuriem sniedza jaunu informāciju.¹¹⁹ Senķīniešu valodā pastāv daudzas gramatiskās partikulas, kuru funkcijas palīdz atdalīt teikumus vienu no otra. Piemēram, beigu partikulas 也乎 *yěhū* (atrodas teikuma beigās un norāda uz to, ka dotais teikums ir jautājums)¹²⁰, 矣 *yǐ* (atrodas teikuma beigās un norāda uz to, ka darbība vai doma ir pabeigta),¹²¹ 哉 *zāi* (partikula, kura bieži atbilst izsaukuma zīmei izsaukuma teikumos un retoriskajos jautājumos), utt.¹²²

Lasot tekstu oriģinālus, jāpievērš uzmanība arī vārdu secības noteikumiem teikumos, kuri pastāvēja senajā Ķīnā.¹²³

Galvenie vārdu secības noteikumi teikumos:

1. Teikuma priekšmets stāv pirms izteicēja;¹²⁴
2. Apzīmētājs stāv pirms vārda, ko raksturo;¹²⁵
3. Darbības vārds stāv pirms sava objekta;¹²⁶
4. Laika apstākļa vārds parasti stāv pirms teikuma priekšmeta;
5. Parējie apstākļa vārdi stāv pirms izteicēja;¹²⁷
6. Papildinātājs stāv pēc vārda, ko papildina;¹²⁸

¹¹⁷ **Needham Joseph.** Science&Civilisation in China, Volume VII:1. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 181. lpp.

¹¹⁸ **Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 8. lpp.

¹¹⁹ **Needham Joseph.** Science&Civilisation in China, Volume VII:1. Cambridge: Cambridge University Press, 1998, 176. lpp.

¹²⁰ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 139. lpp.

¹²¹ Turpat, 116. lpp.

¹²² Turpat, 146. lpp.

¹²³ **Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 8. lpp.

¹²⁴ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 14. lpp.

¹²⁵ **Jahontov S.E/ Яхонтов С.Е.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 40. lpp.

¹²⁶ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 14. lpp.

¹²⁷ **Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 15.-17. lpp.

7. Nolieguma vārdi stāv pirms vārda, ko noliedz;
8. Apelatīvs¹²⁹ stāv pirms īpašvārda;¹³⁰

Pastāv daži izņēmumi:

- a) Izsaukuma teikumos vārdu secība priekšmets-izteicējs ir apgriezta;
- b) Darbības vārda objekts vai arī cits teikuma elements, kas parasti stāv pēc darbības vārda var tikt novietots pirms darbības vārda ar mērķi izcelt to vai, lai veidotu kontrastu;
- c) Dažos gadījumos vietniekvārds kā darbības vārda objekts var atrasties pirms darbības vārda;¹³¹
- d) Īpašvārds dažreiz var atrasties pēc titula;¹³²

Teikumus senķīniešu valodā var iedalīt sekojošās grupās: stāstījuma, izsaukuma, jauājumi un pavēles teikumi. Tos var atšķirt vienu no otra pateicoties gramatiskām partikulām un jautājamiem vārdiem, taču, ja minēto partikulu teikumā nav, tad to, kāds ir teikums, var saprast tikai no konteksta.¹³³

2.8. Laika formas

Laiks senķīniešu valodā parasti nav noteikts, tāpēc viens izteicējs var apzīmēt darbību, kura var attiekties gan uz pagātņi, gan uz tagadni, gan nākotni. Tāpēc arī teikumu 孟子見梁惠王 *Mèngzǐ jiàn Liáng Huì wáng* var tulkot kā „Mendzi satika Hui valdnieku no Lian”, „Mendzi satiek ar Hui valdnieku no Lian” vai „Mendzi satiks Hui valdnieku no Lian”. Darbības laiku var saprast no konteksta.¹³⁴ Senķīniešu valodā pastāv arī speciālie laika radītāji, kuri var norādīt uz trīm laikiem: tuvo pagātņi, tālo pagātņi un tuvo nākotni.¹³⁵ Piemēram, uz tuvo pagātņi var norādīt tādi vārdi kā 已 *yǐ* „beigt/pabeigt/jau” un 既 *jì* „jau”. Abi šie vārdi norāda uz to, ka teikumā minētā darbība ir pabeigta. Kad teikumā parādas beigu

¹²⁸ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 40. lpp.

¹²⁹ Lietvārds, kas apzīmē jebkuru vispārinātu atsevišķo objektu no vienas klases objektiem, piemēram, *cilvēks, putns, galds, grāmata, doma*.

¹³⁰ **Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 15.-17. lpp.

¹³¹ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 14. lpp.

¹³² **Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 15.-17. lpp.

¹³³ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 75-76. lpp.

¹³⁴ **Крыков М.В. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 15. lpp.

¹³⁵ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 58. lpp.

partikula 矣, tas norāda uz to, ka iepriekšēja darbība ir pilnībā beigusies un sākas jauna darbība.¹³⁶

Piemēri: 年 已 七 十 矣。 [Viņam] jau [bija] 70 [gadi].¹³⁷
Nián yǐ qī shí yǐ

Piezīmē: Šajā teikumā uz pagātņi norāda pat divi vārdi - 已 un 矣.

先 生 既 來。 Kungs jau atnāca.¹³⁸
Xiān sheng jì lái

Vārds 嘗 *cháng* „kadreiz/ pirms tam” norāda uz to, ka runa iet par tālās pagātnes notikumiem.¹³⁹ Vārdam 曾 *céng* ir tāda pati nozīme kā 嘗, bet to senķīniešu valodā sāka izmantot vēlāk.¹⁴⁰

Piemērs: 牛 山 之 木 嘗 美 矣。 Nušaņ kalna koki kadreiz bija
Niú shān zhī mù cháng měi yǐ skaisti.¹⁴¹

Uz nākotni norāda 將 *jiāng*, ko parasti netulko. Teikumā šis vārds nozīmē, ka nākotnē ir gaidāms kāds notikums. Dažreiz to izmantoja, lai parādītu kādas personas nodomu kaut ko izdarīt. Dažreiz izmantoja arī citus vārdus ar tādu pašu nozīmi kā 將: tie bija 且 *qiě* un 當 *dāng*, taču 當 izmantošanas gadījumi atšķiras ar to, ka šim vārdam piemīt papildus vajadzības nokrāsa.¹⁴²

Piemēri: 我 將 見 楚 王。 Es grasos tikties ar Ču valsts valdnieku./
Wǒ jiāng jiàn Chǔ wáng Es tikšos ar Ču valsts
valdnieku.¹⁴³

王 將 死。 Valdnieks[drīzumā] nomirs.¹⁴⁴
wáng jiāng sǐ

¹³⁶ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 115. lpp.

¹³⁷ Mengzi/孟子: 9.9

¹³⁸ Zhuangzi/莊子: 32.7

¹³⁹ Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е. Drevne-Kitajskij jazyk/ Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 60. lpp.

¹⁴⁰ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 119. lpp.

¹⁴¹ Mengzi/孟子: 11.8

¹⁴² Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е. Drevne-Kitajskij jazyk/ Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 60. lpp.

¹⁴³ Mengzi/孟子: 12.4

¹⁴⁴ Shuoyuan/說苑: 15.3

1. NODABĪBA
KONFŪCIJS (孔子 KONG ZI)
(551. – 479. g. p.m.ē.)

Konfūcijs tiek dēvēts arī par Kun Cjiu (孔丘 *Kong Qiu*)¹⁴⁵ un Kun Džunni (孔仲尼 *Zhongni*)¹⁴⁶. Vārdā Kondzi hieroglifu „子” lika klāt kā cieņas apliecinājumu (tulk. „skolotājs”). Konfūcijs tiek uzskatīts par konfuciānisma ētikas un morāles pamatlicēju. Termins “konfuciānisms” pamatā tiek lietots Rietumos, bet Ķīnā Konfūcija skola dēvēta par „žu dzja” (儒家 *rujia* - intelektuāļu jeb mācīto vīru skola). „Agrīnie konfuciānisti” bija – Konfūcijs, Mendzi (孟子 *Mengzi*), Sjuņdzi (荀子 *Xunzi*).¹⁴⁷ Konfūcija mācība viņa dzīves laikā neieguva atzinību un netika plaši izplatīta, vairākus gadsimtus tā bija tikai viena no daudzām filozofiskajām skolām, kura atradās Konfūcija dzimtenē – Lu (魯 *Lu*) valstī.^{148 149} Konfuciānisms kļuva par valsts ideoloģiju tikai Haņ dinastijas valdīšanas laikā, sākot no 2.gs.p.m.ē. Haņ dinastijas zinātnieks Dun Džunšu (董仲舒 *Dong Zhongshu*) (179.–104. p.m.ē.) tiek tradicionāli uzskatīts par konfuciānisma kā valsts ideoloģijas sekmētāju.¹⁵⁰ Pats Konfūcijs nesarakstīja nevienu filozofisko darbu, filozofa domas apkopoja viņa skolnieki, iemūžinot tās grāmatā „Luņ ju” jeb „Sarunas un spriedumi” (論語 *Lun yu*).^{151 152}

Konfūcijs ir dzimis Lu valstī, kas atrodas mūsdienu Šaņduņ provincē (山東 *Shandong*). Viņa ģimene bija ļoti nabadzīga, tēvs agri nomira. Džou dinastija (周 *Zhou*)¹⁵³ uz to laiku jau zaudēja savu varu, un Ķīna bija sadalīta mazās feodālās valstiņās. Imperatorus izvēlējās to vasaļi. Valdnieki bija vāji, bieži viņi tika nogalināti vai gāzti no troņa.

Konfūcijs, to visu redzot, bija nolēmis izveidot politisku karjeru, lai izmainītu notiekošo. Tomēr viņš nespēja realizēt sevi šajā jomā, un pamazām sāka apmācīt citus, kuri

¹⁴⁵ *Cjiu* – vecāku dots vārds, *Kun* – uzvārds.

¹⁴⁶ *Džunni* – galma vārds, kas parasti tika piešķirts pēc 20 gadu vecuma sasniegšanas (cienījams vārds).

¹⁴⁷ **Liu JeeLoo.** An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 47. lpp..

¹⁴⁸ *Lu valsts* – atrodas Šaņduņ (*Shandong*) provincē. Džou dinastijas vasaļvalsts, dibināta 10.gs.p.m.ē..

¹⁴⁹ **Barzun Jacques, Wilbur C.Martin (ed.).** Records of Civilization Sources and Studies, Introduction to Oriental Civilization. New York: Columbia University press, 2003, 21.lpp..

¹⁵⁰ **Kaizuka Shigeki.** Confucius: His Life and Thought. New York: Courier Dover Publications, 2002, 42.-43.lpp..

¹⁵¹ “*Luņ ju*” tika sarakstīts pēc Konfūcija nāves *Pavasaru-rudens* perioda beigās. Darbs ir dialoga veidā – saruna starp Konfūciju, viņa mācekļiem un tā laika valdniekiem. Viens no svarīgākajiem klasiskajiem tekstiem Tālajos Austrumos.

¹⁵² **Liu JeeLoo.** An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 47. lpp..

¹⁵³ Džou din. (1046–256 p.m.ē.), Šan dinastijas (商 *Shang*) pēctece. Džou din.seko Cjiņ din. (秦 *Qin*).

vēlējās realizēt sevi politikā. Kopumā Konfūcijam bija aptuveni 3000 skolnieku, no tiem 72 kļuva par viņa mācības sekotājiem.¹⁵⁴

Konfūcijs sadalīja sabiedrību noteiktā hierarhijā, kurā visi nebija vienlīdzīgi, bet katram bija iedalīta sava vieta un pienākumi. Augšgalā atradās imperators, pa vidū – ministri un ierēdņi, bet apakšā – tauta. Tādējādi bija augstākstāvošie un padotie. Pēdējiem bija noteikti pienākumi attiecībā pret pirmajiem. Arī ģimenē, saskaņā ar Konfūcija filozofiju, bija jāpastāv noteiktai hierarhijai: tēvs – dēls, vīrs – sieva, vecākais brālis – jaunākais brālis; sabiedrībā: vecākie – jaunākie, skolotājs – skolnieks (1. ir augstākstāvošs attiecībā pret 2.). Ja kāds sāka jaukties cita pienākumos, radās nekārtības. Lai sabiedrība atrastos harmonijā, tai bija jābūt strikti sadalītai, un katram bija jāpilda savam statusam atbilstoši pienākumi.¹⁵⁵

顏淵第十二 (論語 12.11¹⁵⁶)¹⁵⁷

[1] 孔子曰:

[2] 君君; 臣臣;

[3] 父父; 子子。

Jaunie vārdi

論語	<i>Lún yǔ</i>	„Sarunas un spriedumi”, Konfūcija teicieni, kurus pierakstīja viņa skolnieki
顏淵	<i>Yán Yuān</i>	„Luņ ju” 12. nodaļa, Jaņ Juaņ bija Konfūcija skolnieks.
孔子	<i>Kǒng Zǐ</i>	Skolotājs Kun, Konfūcijs
曰	<i>yuē</i>	teikt
君	<i>jūn</i>	valdnieks
臣	<i>chén</i>	ierēdnis
父	<i>fù</i>	tēvs
子	<i>zǐ</i>	dēls

¹⁵⁴ **Barzun Jacques, Wilbur C.Martin (ed.)**. Records of Civilization Sources and Studies, Introduction to Oriental Civilization. New York: Columbia University press, 2003, 17.-18.lpp..

¹⁵⁵ **Liu JeeLoo**. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 48-49. lpp..

¹⁵⁶ Divpadsmitās nodaļas vienpadsmitais fragments

¹⁵⁷ **James Legge**. The Chinese Classics. I&II Volume. Taipei, SMC Publishing INC, 256.lpp..

為政第二 (論語 2.4)¹⁵⁸

[4] 子曰:吾十有五而志於學,

[5] 三十而立,四十而不惑,

[6] 五十而知天命,六十而耳順,

[7] 七十而從心欲,不踰矩。

Jaunie vārdi

為政	<i>Wéi zhèng</i>	„Veikt pārvaldi”, „Luņ ju” 2. nodaļa
子	<i>zǐ</i>	„skolotājs” [pieklājīga uzrunas forma], [pamatnozīme] dēls, bērns
吾	<i>wú</i>	es
十有五	<i>shí yǒu wǔ</i>	piecpadsmit [mūsdienu valodā: 十五]
而	<i>ér</i>	un, bet
志	<i>zhì</i>	tieksme, mērķtiecība
於	<i>yú</i>	iekš, attiecībā uz
學	<i>xué</i>	mācības; mācīties
立	<i>lì</i>	stāvēt stingri, būt nelokāmam
不	<i>bù</i>	nē [noliegums]
惑	<i>huò</i>	šaubīties, būt apmulsušam, būt apjukušam
知	<i>zhī</i>	zināt, pazīt
天命	<i>tiānmìng</i>	Debesu pavēle, liktenis
耳	<i>ěr</i>	auss
順	<i>shùn</i>	būt pakļāvīgam, būt patīkamam, iepriecināt
從	<i>cóng</i>	sekot
心	<i>xīn</i>	sirds
欲	<i>yù</i>	vēlmes; gribēt, vēlēties

¹⁵⁸ James Legge. The Chinese Classics. I&II Volume. Taipei, SMC Publishing INC, 146.lpp..

矩	<i>jǔ</i>	likumi, noteikumi
踰	<i>yú</i>	pārkāpt, noziegties

GRAMATIKA

1) 曰 *yuē*

曰 var būt darbības vārds ar nozīmi „runāt” vai „teikt”, līdzīgi kā 说 mūsdienu ķīniešu valodā. Tā var būt arī partikula, kura nav jātulko, jo tā norāda uz tiešas runas sākumu.¹⁵⁹

Piemērs: 父曰 tēvs teica
fù yuē

Dažreiz 曰 lieto kā darbības vārdu ar „saukt” vai „nosaukt” nozīmi, tādā gadījumā šī partikula atbilst 叫做 mūsdienu ķīniešu valodā.¹⁶⁰

Piemērs: 一曰樂, 二曰患。 Pirmo sauc par laimi, otro sauc par
Yì yuē lè èr yuē huàn uztraukumu.

2) 君君 *jūnjūn*

Senķīniešu valodā vārdu šķiras nav noteiktas. Tāpēc uz to, kādā nozīmē vārds tiek lietots norāda teikuma saturs, pēc kura var spriest, vai konkrētais vārds ir lietvārds, īpašības vārds vai darbības vārds. Piemēram, vārda 高 nozīme mūsdienu ķīniešu valodā ir „augsts”, taču senķīniešu valodā šo vārdu bieži tulko kā darbības vārdu ar nozīmi „būt augstam”. Kad blakus stāv divi lietvārdi, tad viens no tiem var pārvērsties par relatīvo īpašības vārdu, kas raksturo otro, piemēram 海魚 tulko kā „jūras zivs”, nevis kā „jūra un zivs”.

Piemērs: 山高。 Kalns ir augsts.
Shān gāo

君君。 Valdnieks izpilda valdnieka pienākumus./Valdnieks rīkojas kā
Jūn jūn valdnieks.¹⁶¹

¹⁵⁹ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 21.lpp.

¹⁶⁰ Chiang Gregory. Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 5. lpp.

3) 而 ér

Saiklis 而 parasti savieno darbības vārdus vai teikumu daļas un rāda secību, kurā notika darbības. Savienojot divus darbības vārdus, 而 vēl var parādīt, ka pirmais to tiem rāda galveno darbību, bet otrais parāda šīs darbības mērķi, un to var tulkot kā „lai”.¹⁶² Šī partikula var arī nozīmēt kaut ko līdzīgu 就 mūsdienu ķīniešu valodā un to var tulkot arī kā „un tad”, „uzreiz”, „un” utt.¹⁶³ Var tulkot kā „un”, „bet”, „un tad”, „taču”, „un vēl” utt. 而 var savienot arī apstākļa vārdus vai veidot divdabi. Šādā gadījumā 而 ir līdzīga funkcija, kā 来 vai 去 mūsdienu ķīniešu valodā.¹⁶⁴ Tādā gadījumā 而 nav jātulko. Rētāk var norādīt arī uz otro personu „tu/tavs”.

Piemēri: 背 而 走 pargriezt muguru un aiziet/pagriežot muguru,
bèi ér zǒu aiziet

四 十 而 不 惑 [būt] četrdesmit [gadu] [vecam] un
sì shí ér bú huò nešaubīties

Piezīme: Saikli 而 nekad nelieto, lai savienotu divus lietvārdus.¹⁶⁵

4) 於 yú

Partikulu 於 izmanto kā prievārdu, lai apzīmētu mērķi, vietu, nolūku utt. Šajā gadījumā to var tulkot kā „iekš” vai „attiecībā uz”.¹⁶⁶

Piemērs: 志 於 學 būt mērķtiecīgam [iekš] mācīšanas¹⁶⁷
zhì yú xué

UZDEVUMI

1. Atrodiet tekstos pilnas formas sekojošiem hieroglifiem.

¹⁶¹ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 42. lpp.

¹⁶² **Fuller Michael A.** An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 57.-71.lpp.

¹⁶³ **Yuan Naiying, Tang Haitao, Geiss James.** Classical Chinese: A Basic Reader. Analysis. New Jersey: Princeton, 2004, 14. lpp.

¹⁶⁴ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 72. lpp.

¹⁶⁵ **Fuller Michael A.** An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 303. lpp.

¹⁶⁶ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 53.lpp.

¹⁶⁷ Skat. 1. nodarbības tekstu

- 1) 順
- 2) 逾
- 3) 學
- 4) 從

2. Uzrakstīt nodarbības 2. tekstu ar vienkāršotas formas hieroglifiem.

3. Kāda nozīme ir partikulai 曰 teikumā 孔子曰: 君君; 臣臣; 父父; 子子?

4. Kāda funkcija ir 於 4. teikumā?

5. Paskaidrojiet jēdziena 天命 nozīmi, izmantojot vārdnīcu.

6. Kādas svarīgas Konfūcija idejas parādās nodarbības tekstos?

7. Iztulkojiet:

- 1) 君君， 臣臣。
- 2) 父父， 子子。¹⁶⁸
- 3) 竹林
- 4) 王宮
- 5) 月光
- 6) 嵩山高。
- 7) 齊人曰。¹⁶⁹
- 8) 名曰孔子。
- 9) 生而知。¹⁷⁰
- 10) 學而知。¹⁷¹
- 11) 因而學。¹⁷²

¹⁶⁸ Lunyu/ 論語: 12.11

¹⁶⁹ Legge James. The Works of Mencius. New York: Dover Publications Inc. 1985, 219. lpp.

¹⁷⁰ Lunyu/ 論語: 7.20

¹⁷¹ Lunyu/ 論語: 16.9

¹⁷² Lunyu/ 論語: 16.9

2. NODABĪBA

KONFUCIĀNISMS

Konfūcijs cilvēkus iedalīja pēc morāles principiem **cēlajos vīros** (君子 *junzi*), kas iemiesoja ideāla cilvēka tēlu sabiedrībā, un zemākstāvošos jeb **mazos cilvēkos** (小人 *xiaoren*), kuriem nepiemita izcilas morāles īpašības. Par cēlajiem vīriem Konfūcijs ir teicis, ka tie iemieso sevī uzticību kā dzīves principu, un tie nekad neuzskatītu savu draugu par padoto, un nekad nebaidītos atzīt savu kļūdu un izlabot to. Tie, kas domāja par tikumību un, kam piemita tikumības principi, tika uzskatīti par *junzi*, savukārt tie, kam galvenais bija iegūt materiālu labumu sev, bija pieskaitīti pie *xiaoren*.

Tos, kam ne tikai piemita cēlā vīra morāles principi, bet kuri arī palīdzēja tos attīstīt citiem, Konfūcijs nodēvēja par cilvēcīgajiem, tādiem, kuriem piemīt harmonija attiecībā ar līdzcilvēkiem, **cilvēciskums** (仁 *ren*). Pats Konfūcijs par cilvēciskumu ir teicis to, ka tas nozīmē mīlēt citus. Visaugstāk Konfūcijs nostādīja tos, kas bija sasnieguši tādu morāles tīrību, ka var palīdzēt tautas masām un morāli – ētiski harmonizēt tās. Šādus cilvēkus viņš nosauc par viedajiem (聖 *sheng*). Konfūcijs uzskatīja, ka tie, kuri kļuva par viedajiem, sasniedza augstāko morālās attīstības pakāpi.¹⁷³

Savukārt ideālā valstī imperators saskaņā ar Konfūcija mācību bija jābūt viedajam, kurš sasniedza augstāko morāles attīstības pakāpi, un attīstīja savas tautas morāles īpašības. Šāds imperators, pēc Konfūcija domām, ir reāli iespējams. Viņš atsaucās uz tādiem viedajiem pagātnes imperatoriem, kā Jao (堯 *Yao*) un Šuņ (舜 *Shun*)¹⁷⁴.

Kā vēl vienu svarīgu konfuciānisma elementu jāmin **rituāls** (禮 *li*), kas apzīmē rīcības atbilstību noteiktā situācijā. Tomēr Konfūcijs nebija domājis rituāla pildīšanu tikai kā formālu ceremoniju, tam pamatā jābūt **taisnīgumam** (義 *yi*), t.i. cēlais vīrs (*junzi*) ir taisnīgs pēc savas būtības, un arī rīkojas taisnīgi, tādējādi šī „pareizā rīcība” izriet no taisnīguma. Ja cilvēks pēc savas būtības nav taisnīgs, tad viņš arī nevar rīkoties saskaņā ar *li*.¹⁷⁵ Ja rituāliem sabiedrībā tiek veltīta pienācīga uzmanība, tas liecina par kārtību sabiedrības iekšienē. Kad rituāls tiek noniecināts, pamests novārtā, tad tas norāda uz to, ka sabiedrība ir haosā, morāli pagrimusi.¹⁷⁶

¹⁷³ **Liu JeeLoo**. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 56.lpp..

¹⁷⁴ Jao (*Yao*) un Šuņ (*Shun*) – divi no pieciem leģendārajiem imperatoriem. Dzīvoja apm. 3.gs.p.m.ē. Šuņ bija nākamais imperators pēc Jao. Vēlāk abiem imperatoriem tradicionāli tika piešķirtas dievišķas īpašības, konfuciānismā uzskatīti par ideāliem valdniekiem.

¹⁷⁵ **Liu JeeLoo**. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell. 2006, 59.lpp..

¹⁷⁶ **Barzun Jacques, Wilbur C.Martin (ed.)**. Records of Civilization Sources and Studies, Introduction to Oriental Civilization. New York: Columbia University press, 2003, 20.lpp..

Zināšanas (知 *zhi*) bija vēl viens svarīgs Konfūcija mācības elements, kas, veidojās kā taisnīguma neatņemama daļa, jo nav iespējams rīkoties taisnīgi atbilstoši situācijai, ja nav zināšanu par to, kā jārikojas. Zināšanas nav tas, ar ko mēs piedzimstam, bet gan ir tas, ko iegūstam dzīves laikā.¹⁷⁷ Par zināšanām Konfūcijs ir teicis: „Kad tu to zini, tad pieņem to, ka zini to; kad nezini, tad pieļauj to, ka nezini, tās ir zināšanas.”

(知之為知之，不知為不知，是知也 / *Zhi zhi wei zhi zhi, bu zhi wei bu zhi, shi zhi ye*).¹⁷⁸

Uzticība (信 *xin*) ir viens no pieciem konfuciānisma pamatelementiem, kas seko cilvēcīgumam, rituālam, taisnīgumam un zināšanām. Tas bieži tiek sasaistīts ar lojalitāti, un var ietvert sevī arī tādas nozīmes, kā sirsnīgums, paļāvība, uzticamība. Šim elementam jābūt visa veida attiecību pamatā (starp draugiem, starp valdnieku un padotajiem, u.c.).¹⁷⁹

Konfūcija skolnieks Dzendzi (曾子 *Zengzi*) sava skolotāja mācībā izdalīja tādus elementus, kā **lojalitāte** (忠 *zhong*) un **līdzjūtība** (恕 *shu*). Ar lojalitāti jāsaprot kalpošana augstākstāvošajiem. Tomēr tas nenozīmē būt lojālam tikai attiecībā pret ierēdņiem un imperatoru. Šajā gadījumā tas attiecas arī uz pienākumu, kas iedalīti katram līdz ar vietu hierarhijā, pildīšanu. Katram jāpilda savi pienākumi, cik vien labi katrs to spēj, un jābūt uzticīgam saviem pienākumiem, piemēram, vīrietim jābūt labam tēvam un vīram, kā arī lojālam attiecībā pret imperatoru.¹⁸⁰ Šeit jāmin arī **godbijība pret vecākiem** (孝 *xiao*), kas nozīmē cieņu pret vecākiem un senčiem, kas dziļi iesakņojās Ķīnas tradicionālajā kultūrā. Konfūcija mācībā ir teikts, ka cieņai pret vecākiem jābūt arī pēc viņu nāves (bija pieņemta trīs gadu ilga sērošana, jo tieši tik ilgi bērns pēc dzimšanas atrodas pilnīgā atkarībā no vecākiem). Konfūcijs uzsver, ka bērnu pienākumos ietilpst klausīt vecākiem un rūpēties par tiem. Savukārt līdzjūtības kā 2. elementa pamatā ir galvenais likums¹⁸¹: „Nedari citiem to, ko nevēlies, lai dara tev.”(己所不欲，勿施於人 / *Ji suo bu yuan, wu shi yu ren*)¹⁸²

Pēc Konfūcija uzskatiem cilvēks piedzimstot nav ideāls, bet tāds var kļūt, attīstot sevi. Viņš vairāk pievērsa uzmanību „tam, kas mēs varam kļūt, nevis tam, kas esam piedzimuši”.¹⁸³

¹⁷⁷ **Rainey Lee Dian.** Confucius and Confucianism: The Essentials. London: John Wiley and Sons, 2010, 31.lpp..

¹⁷⁸ **Ying Liu / 瑛劉.** Lun yu xin tan / 論語新探. Taipei: Xiu wei zi xun ke ji gu fen youxian gongsi, 2007, 60.lpp..

¹⁷⁹ **Confucius.** The Confucian Analects. A Translation, with Annotations and an Introduction, by William Jennings. New York: Adamant Media Corporation, 2005, 31.lpp..

¹⁸⁰ **Liu JeeLoo.** An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 48-49. lpp..

¹⁸¹ Turpat, 53.lpp..

¹⁸² **Sun Qinshan / 孫欽善.** Lunyu / 論語, 3.sēj. Taipei: Jinxiu chubanshe, 1992, 128.lpp.

¹⁸³ **Liu JeeLoo.** An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 56.lpp..

雍也第六 (論語 6.23.)¹⁸⁴

- [1] 子曰：知者樂水，仁者樂山。
[2] 知者動，仁者靜。
[3] 知者樂，仁者壽。

Jaunie vārdi

雍也	<i>Yōng yě</i>	„Luņ ju” 6. nodaļa, Jun bija Konfūcija skolnieks Žan Jun 冉雍
者	<i>zhě</i>	[veido lietvārdu, apzīmē galveno vārdu]
樂	<i>lè</i>	prieks, laime; priecīgs, patīkams
水	<i>shuǐ</i>	ūdens
仁	<i>rén</i>	cilvēciskums, sabiedriskums
山	<i>shān</i>	kalni
動	<i>dòng</i>	virzīties, kustēties
靜	<i>jìng</i>	būt mierīgam, klusam
壽	<i>shòu</i>	ilgs mūžs; ilgmūžīgs

里仁第四 (論語 4.2.)¹⁸⁵

- [4] 子曰：不仁者，
[5] 不可以久處約，
[6] 不可以長處樂。
[7] 仁者安仁，
[8] 知者利仁。

¹⁸⁴ James Legge. The Chinese Classics. I&II Volume. Taipei, SMC Publishing INC, 192.lpp..

¹⁸⁵ Turpat, 165.lpp..

Jaunie vārdi

里	<i>lǐ</i>	iekšā; būt iekšā, dzīvot, atrasties
里仁	<i>Lǐ rén</i>	„Dzīvošana cilvēciskumā”, „Luņ ju” 4.nodaļa
可	<i>kě</i>	varēt
以	<i>yǐ</i>	būt, uzturēties
久	<i>jǐu</i>	ilgi, ilgstoši
處	<i>chǔ</i>	atrasties, uzturēties, pozīcija, stāvoklis
約	<i>yuē</i>	ierobežojums, ieslodzījums
長	<i>cháng</i>	ilgi
安	<i>ān</i>	mierīgi dzīvot, atrast mieru
利	<i>lì</i>	sekmēt, gūt labumu

學而第一 (論語 1.1)¹⁸⁶

- [9] 子曰：學而時習之，不亦說乎？
[10] 有朋自遠方來，不亦樂乎？
[11] 人不知而不慍，不亦君子乎？

Jaunie vārdi

學而	<i>Xué ér</i>	„Mācīšanās”, „Luņ ju” 1.nodaļa
時	<i>shí</i>	ik pa laikam
習	<i>xí</i>	atkārtot
之	<i>zhī</i>	to
不亦...乎	<i>bù yì...hū</i>	vai nav...?
說	šeit: <i>yuè</i>	prieki, priecīgi, jautri
有	<i>yǒu</i>	piederēt, būt

¹⁸⁶ James Legge. The Chinese Classics. I&II Volume. Taipei, SMC Publishing INC, 137.lpp..

朋	<i>péng</i>	draugs
自	<i>zì</i>	no
遠	<i>yuǎn</i>	tāls, attāls
方	<i>fāng</i>	vieta, debespuse
來	<i>lái</i>	nākt
人	<i>rén</i>	cilvēks (-i)
慍	<i>yùn</i>	dusmīgs, aizvainots; uztraukts
君子	<i>jūnzǐ</i>	cēls vīrs

GRAMATIKA

1) 之 *zhī*

Partikula 之 norāda uz nenosaukto objektu un var tikt tulkota kā 3. personas akkuzatīvs - „to”.¹⁸⁷

Piemērs: 記之 iegaumēt/pierakstīt to
jì zhī

2) 者 *zhě*

Šī partikula parasti apzīmē darītāju – personu/objektu vai stāvokli/situāciju. Kad teikuma priekšmets ir nenoteikts, tā tiek lietota, lai nominalizētu darbības vārdus vai lai apzīmētu darbības procesu, stāvokli vai situāciju.

Piemērs: 殺人者 tas, kurš nogalina cilvēkus/ cilvēku nogalināšana
shā rén zhě

3) 不亦...乎 *bú yì ... hū?*

Gramatiskā konstrukcija 不亦...乎 tiek lietota kā retorisks jautājums, kas norāda uz to, ka kaut kas sasniedz augstāko pakāpi. To var tulkot kā „Vai gan nav...?”, „Vai nav ārkārtīgi...?”, „Vai nav ļoti...?” Tulkojot burtiski sanāk: „Vai nav arī ...?”

Piemērs: 不亦君子乎? Vai gan nav cēls vīrs?¹⁸⁸
Bú yì jūnzǐ hū

¹⁸⁷ Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004., 297. lpp.

¹⁸⁸ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 53, 141. lpp.

Piezīme: Gramatiskās konstrukcijas 不亦...乎 nozīme ir līdzīga mūsdienu ķīniešu valodas konstrukciju 不是...吗? un 不也...吗? nozīmēm.¹⁸⁹

4) 自 zì

Partikulas 自 nozīme ir līdzīga 从 mūsdienu ķīniešu valodā un tiek tulkota kā „no”.

Piemērs: 自楚 no Ču valsts¹⁹⁰
zì Chǔ

UZDEVUMI

1. Atrodiet vārdnīcā pilniem hieroglifiem atbilstošas vienkāršotas formas.

1) 習	6) 處
2) 說	7) 約
3) 動	8) 遠
4) 樂	9) 慍
5) 壽	

2. Uzrakstiet teikumus vienkāršotās hieroglifu formās.

子曰:知者樂水,仁者樂山。

知者動,仁者靜。

知者樂,仁者壽。

3. Paskaidrojiet jēdzienu 利 un 仁 nozīmi, izmantojot vārdnīcu

4. Atrodiet visas iespējamās nozīmes vārdam 說.

5. Kāda nozīme ir partikulai 而 9. un 11. teikumos?

6. Iztulkojiet.

1) 道生之。¹⁹¹

2) 宋人笑之。¹⁹²

¹⁸⁹ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 32. lpp.

¹⁹⁰ **Fuller Michael A.** An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 304. lpp.

¹⁹¹ Daodejing/ 道德经第: 11

- 3) 學而知之。¹⁹³
- 4) 因而學之。¹⁹⁴
- 5) 我教之。¹⁹⁵
- 6) 朋友自遠方來。¹⁹⁶
- 7) 不亦高乎?
- 8) 不亦君子乎?¹⁹⁷

7. Paskaidrojiet, kāda atšķirība ir starp frāzēm pāros.

1) 殺人 un 殺人者	3) 記之 un 記者
2) 自楚 un 於楚	4) 王曰 un 曰王

8. Atkārtojums. Iztulkojiet teikumus senķīniešu valodā.

Piedzimt un zināt to.

Mācīties un zināt par debesu mandātu.

Tas, kurš zin mani.

Atnākt no tāluma.

Tas, kurš ēd to.

9. Iztulkojiet frāzes ar 者 partikulu.

- 1) 耕者¹⁹⁸
- 2) 生而知之者¹⁹⁹
- 3) 學而知之者²⁰⁰
- 4) 涉江者²⁰¹
- 5) 從者見之²⁰²
- 6) 殺人者死²⁰³

¹⁹² Mengzi/ 孟子: 14.23

¹⁹³ Lunyu/ 論語: 16.9

¹⁹⁴ Lunyu/ 論語: 16.9

¹⁹⁵ Daodejing/ 道德经: 42

¹⁹⁶ Lunyu/ 論語: 1.1

¹⁹⁷ Lunyu/ 論語: 1.1

¹⁹⁸ Mengzi/ 孟子: 1.7

¹⁹⁹ Lunyu/ 論語: 7.20

²⁰⁰ Lunyu/ 論語: 16.9

²⁰¹ Skat. 6. nodarbības tekstu

²⁰² Lunyu/ 論語: 3.24

²⁰³ Xunzi/ 荀子: 18

3. NODABĪBA

LAODZI (老子 LAOZI)

(6./3.gs.p.m.ē.)

Laodzi ir uzskatīts par klasiskā teksta „**Dao de dzjin**” (道德經 *Dao de jing*)²⁰⁴ autoru, kas saskaņā ar tradicionālo uzskatu sarakstīts 6.-5.gs.p.m.ē. Džou dinastijas (周 *Zhou*) laikā. Pastāv vairāki viedokļi gan par Laodzi dzīves laiku, gan arī par to, vai viņš ir bijis reāla persona, vai arī mītisks tēls. Nav precīzi zināms, kurā laikā Laodzi dzīvoja. Daži pētnieki apgalvo, ka viņš bija Konfūcija laikabiedrs un dzīvoja 6.gs.p.m.ē., bet citi, ka Laodzi dzīvoja 4.vai 3.gs.p.m.ē..²⁰⁵

Sima Cjeņ (司馬遷 *Sima Qian*) „Vēstures pierakstos” (史記 *Shi ji*) Laodzi vēl tika dēvēts par Li Er (李耳) vai Li Daņ (李聃 *Li Dan*), kā arī par Lao Laidzi (老來子 *Lao Laizi*) un Lao Daņ (老聃 *Lao Dan*).²⁰⁶

Atgriežoties pie Laodzi darba „**Dao de dzjin**”, kas ir reliģiski – filozofiskās daoisma mācības pamatā, tad pastāv viedoklis, ka tas ir vairāku autoru sarakstīts darbs, tomēr tas ir strīdīgs jautājums, jo teksts ir diezgan monolīts, tāpēc varētu būt arī viena autora sarakstīts. Galīgā „**Dao de dzjin**” versija ir apkopota 1.gs.m.ē..²⁰⁷

Vienīgais, kas zināms par Laodzi ir tas, ka viņš nāk no Ču (楚 *Chu*) valsts. Pastāv viedoklis, ka Laodzi ir dzīvojis ap 200 gadu, jo dzīves laikā pilnveidoja *dao* un *de* sevī, attīstot ilgmūžību.²⁰⁸ Pastāv leģenda par „**Dao de dzjin**” teksta tapšanu. Ilgu laiku Laodzi ir dzīvojis Džou valstī (周 *Zhou*), bet, kad ieraudzīja, ka tā sāka pagrimt, nolēma doties prom. Kad Laodzi sasniedza valsts robežu, valdnieka padomnieks Sji (*Xi*) teica: „Jūs taisāties prom no šejienes. Uzrakstiet man vismaz kaut ko, pirms aizejat!” Tad Laodzi uzrakstīja grāmatu divās daļās, kurā tika runāts par *dao* un *de* nozīmi un jēgu. Kad Laodzi aizgāja, neviens vairs neko par viņu nedzirdēja.²⁰⁹

„**Dao de dzjin**” darbā parādās jēdziens **dao** 道, kas ir ļoti plašs, un ir šī traktāta pamatideja. Filozofijā *dao* nozīmē „pareizais, dabiskais ceļš, kas aptver debesis un zemi”. Šis jēdziens var būt gan lietvārds, gan darbības vārds („ceļš”, „metode”, „visuma

²⁰⁴ Tulk. „Ceļa un tikumības klasiskais teksts”

²⁰⁵ **Sima Cjeņ / Сыма Цянь**. Istorieškie zapiski (Ši dzji) / Исторические записки (Ши Цзи), 7. том. Москва: Восточная литература РАН, 1996, 38. lpp..

²⁰⁶ Turpat, 39. lpp..

²⁰⁷ **Liu JeeLoo**. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 131. lpp..

²⁰⁸ **Mark Csikszentmihalyi**. Readings in Han Chinese thought. Indiana: Hackett Publishing, 2006, 104. lpp..

²⁰⁹ **Sima Cjeņ / Сыма Цянь**. Istorieškie zapiski (Ši dzji) / Исторические записки (Ши Цзи), 7. том. Москва: Восточная литература РАН. 1996, 38. lpp..

pamatprincips”, „dabas ritums”, „norādīt ceļu”, „teikt”, „sekot”).²¹⁰ Par *dao* Laodzi ir teicis: „*Dao*, ko var izteikt, nav pastāvīgais *dao*. Vārds, ko var nosaukt, nav pastāvīgais vārds.” (道可道，非常道；名可名，非常名。 *Dao ke dao, fei chang dao; ming ke ming, fei chang ming*).²¹¹ Tā kā *dao* ir vārdiem neizsakāms, tad tas ir debesu un zemes pirmsākums, savukārt, vārds ir lietu pirmsākums.²¹²

Dao ietver sevī vairākas īpašības:

1) *Neesamība* (無 *wu*)²¹³

„*Dao De Džjin*” tekstā ir teikts, ka visas lietas nāk no esamības, bet esamība nāk no neesamības. Tādējādi visumā vienmēr eksistē gan esamība, gan neesamība, neesamība kļūst par esamību, tiklīdz tai tiek iedots nosaukums.²¹⁴

2) *Neizsīkstošais* (沖 *chong*)²¹⁵

Ar šo jēdzienu Laodzi bija domājis to, ka *dao* ir visu lietu būtība/matērija. Neskaitāmu lietu radīšana ir viena no *dao* funkcijām. Lietas nav mūžīgas, tās parādās un izzūd, tomēr matērija, no kā lietas rodas, ir neizsīkstoša, jo no tās rodas viss jaunais. Var teikt, ka *dao* ir visa pamatā.²¹⁶

3) *pastāvība* (常 *chang*)²¹⁷

„*Dao De Džjin*” tekstā ir rakstīts, ka *dao* ir bez skaņas un bez formas, tas nav ne no kā atkarīgs un ir nemainīgs. *Dao* tiek raksturots kā bezgalīga substance, kura apņem visu, un kurai nav robežu.²¹⁸

4) *dao ir piedzimis pirms visuma, debesīm un zemes* (先天地生 *xian tian di sheng*)²¹⁹

5) *dao ir bez vārda* (無名 *wu ming*)²²⁰

Dao nevar izteikt vārdiem, jo vārdi to ierobežo. Tas ir nepamanāms un neapprakstāms.

6) *dao dod dzīvību* (道生之 *dao sheng zhi*)²²¹

Šeit ir manāmas sievišķības iezīmes: pasivitāte, naivums, maigums. *Dao* baro un lolo visu dzīvo, tāpēc Laodzi to nosauc par visuma māti. Laodzi piešķir *dao* sieviešu dzimtes

²¹⁰ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 132. lpp..

²¹¹ Zhang Yuchun /張玉春. Laozi/老子, 2.sēj. Taibei: Jinxu chubanshe, 1992, 32.lpp..

²¹² Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 135.lpp..

²¹³ Zhang Yuchun /張玉春. Laozi/老子, 2.sēj. Taibei: Jinxu chubanshe, 1992, 35.lpp..

²¹⁴ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 135.lpp..

²¹⁵ Zhang Yuchun /張玉春. Laozi/老子, 2.sēj. Taibei: Jinxu chubanshe, 1992, 40.lpp..

²¹⁶ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 136.lpp..

²¹⁷ Zhang Yuchun /張玉春. Laozi/老子, 2.sēj. Taibei: Jinxu chubanshe, 1992, 122.lpp..

²¹⁸ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 137.lpp..

²¹⁹ Zhang Yuchun /張玉春. Laozi/老子, 2.sēj. Taibei: Jinxu chubanshe, 1992, 101.lpp..

²²⁰ Turpat, 122.lpp..

²²¹ Turpat, 175.lpp..

iezīmes, tādējādi daoismā izpratne par dao pašos pamatos atšķiras no konfuciānisma izpratnes, kur dao attiecināms uz vīriešu dzimti.²²²

De (德 *de* – tikumība jeb *dao* izpausme cilvēka dzīvē) ir “*Dao de dzjin*” teksta otrs svarīgākais jēdziens, kas ir cieši saistīts ar *dao*. Tikumība visaugstākajā pakāpē piemīt tiem, kas spēj turēties pie *dao* un ir zinoši par to. Šādus cilvēkus Laodzi nosauc par “viedajiem”. Filozofs runā par to, ka *de* ir visaptverošs, tāpat kā *dao*, jo tas piemīt visām lietām. *De* jeb tikumība šajā gadījumā nozīmē paraugu, kā lietām jāpastāv visumā, un šis paraugs norāda, ka vajag atgriezties pie pirmsākuma, saglabāt sevī jaundzimušā stāvokli, kas nozīmē maigumu, piekāpību, uztvērīgumu. Tādā veidā, piešķirot *de* noteiktas īpašības, Laodzi dod vadlīnijas, kurām cilvēkiem sekot, lai pieturēties pie *dao*.

Trešais svarīgākais princips, ko Laodzi min savā tekstā, ir **nerīkošanās** (無為 *wuwei*) jeb “bez rīcības” princips. Šis princips ietver sevī vairākus aspektus:

- 1) nerīkojoties, nekas nepaliek neizdarīts (無為而無不為 / *Wuwei er wu bu wei*)²²³
- 2) rīkoties bez nolūka un vēlmēm (為無為，事無事，味無味 / *Wei wuwei, shi wushi, wei wuwei* / rīkoties bez rīcības, darīt neiesaistoties, garšot neizgaršojot)²²⁴;
- 3) rīcība, kas neko neuzspiež, bet uztur. (道常無為而無不為，萬物將自化 / *Dao chang wuwei er wu bu wei, wan wu jiang zi hua* / Dao pastāvīgi rīkojas bez rīcības, un nekas nepaliek neizdarīts, visas lietas mainīsies pašas.)²²⁵

Tātad „nerīkošanās” ir princips, kad nenotiek iejaukšanās dabiskajā lietu kārtībā, bet tiek ļauts visam notikt pašam par sevi. Laodzi uzsver, ka tad, kad ļauj lietām notikt dabiski, nekas nepaliek nepabeigts, neizdarīts.²²⁶

Laodzi visus šos principus attiecināja arī uz valsti un sabiedrību kopumā. Valdniekam jāpiemīt *de* augstākajā pakāpē un jābūt zinošam par *dao*. Pretstatā atrodas tauta, kurai jādzīvo vienkārša dzīve laukos un, kurai vajag apmierināt tikai pamatvajadzības. Laodzi uzskata, ka tautai jābūt viegli vadāmai, tāpēc nav nepieciešams to izglītēt. No visa iepriekšminētā var izsecināt, ka galvenie Laodzi filozofijas principi ir attiecināmi uz valdnieku, kuram jāprot pārvaldīt tautu, neiejaucoties tās dzīvē. Savukārt, tautai jābūt viegli vadāmai, bez tieksmēm, mērķiem, un jāatrodas neziņā, to var salīdzināt ar „pelēko masu”. Tomēr šie principi nav paredzēti tādā sabiedrībā, kur cilvēki tiek izglītoti, kurā pastāv sarežģīta hierarhija. No tā var izsecināt, ka Laodzi ideja par ideālo sabiedrību un valsti ir dziļi utopiska.²²⁷

²²² Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 138. lpp..

²²³ Zhang Yuchun /張玉春. Laozi/老子, 2.sēj. Taipei: Jinxu chubanshe, 1992, 164.-165.lpp..

²²⁴ Turpat, 209.lpp.

²²⁵ Turpat, 133.lpp.

²²⁶ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 142.-144. lpp..

²²⁷ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 146. lpp..

道德经 1.²²⁸

- [1] 道可道，非常道。
- [2] 名可名，非常名。
- [3] 無名，天地之始；
- [4] 有名，萬物之母。

Jaunie vārdi

道德经	<i>Dào dé jīng</i>	„Klasiskais teksts (jīng) par tikumu (dé) un ceļu (dào)”.
道	<i>dào</i>	dao, ceļš, princips, doktrīne; izteikt, izrunāt, iet pa ceļu
非	<i>fēi</i>	[veido noliegumu nomināliem teikumiem]
常	<i>cháng</i>	mūžīgs, pastāvīgs, ilgstošs
名	<i>míng</i>	vārds; saukt, nosaukt
無	<i>wú</i>	nav, bez, [veido noliegumu]
天地	<i>tiān dì</i>	pasaule, debesis un zeme
始	<i>shǐ</i>	sākums
萬	<i>wàn</i>	desmit tūkstoši, viss
物	<i>wù</i>	lieta, būtne, parādība
母	<i>mǔ</i>	māte

道德

- [5] 道生一，一生二，
- [6] 二生三，三生萬物。
- [7] 萬物負陰而抱陽。²²⁹

²²⁸ Zhang Yuchun /張玉春, Laozi /老子, 2.sēj., Taibei, Jinxiu chubanshe, 1992, 32.lpp..

Jaunie vārdi

生	<i>shēng</i>	radīt, dzimt
負	<i>fù</i>	saturēt
陰	<i>jīn</i>	jiņ, ēnas puse, viens no diviem pasaules pamatā esošiem spēkiem
抱	<i>bào</i>	apņemt
陽	<i>yáng</i>	jan, saules puse, viens no diviem pasaules pamatā esošiem spēkiem

道德经 33.²³⁰

- [8] 知人者智,自知者明。
[9] 勝人者有力,自勝者強。
[10] 知足者富。
[11] 強行者有志。

Jaunie vārdi

智	<i>zhì</i>	gudrs; gudrība, zināšanas
自	<i>zì</i>	pats, sevi
明	<i>míng</i>	gaišs, apskaidrots
勝	<i>shèng</i>	uzvarēt
力	<i>lì</i>	spēks
強	<i>qiáng</i>	stiprs; spēcīgi, ar spēku
足	<i>zú</i>	pieticība; pēda
富	<i>fù</i>	bagāts

²²⁹ Zhang Yuchun /張玉春, Laozi /老子, 2.sēj., Taibei, Jinxu chubanshe, 1992, 150.lpp..

²³⁰ Turpat, 126.lpp..

行 *xíng* rīkoties, kustēties

GRAMATIKA

1) 之 *zhī*

Iepriekšējās nodarbībās jau tika pieminētas divas no šīs partikulas funkcijām, kad tā nozīmē nenosaukto objektu vai 3. personas akkuzatīvu. Šeit 之 ir pavisam cita nozīme: savienojot divus lietvārdus, šī partikula norāda uz piederību. To tulko kā ģenitīva locījumu un tā atbilst 的 mūsdienu ķīniešu valodā.

Piemērs: 王 之 臣 valdnieka ierēdnis
wáng zhī chén

Nolieguma partikulas

2) 非 *fēi*

Partikula 非 ir pretnostatīta 是 „būt” un tās nozīme ir līdzīga savienojuma 不是 „nebūt”. nozīmei mūsdienu ķīniešu valodā.²³¹ Dažreiz 非 un 是 tulko kā „nav pareizs” un „ir pareizs.” Kad šīs partikulas stāv taikuma priekšā, tad to nozīmē ir „Tas ir.../Tas nav...”.²³²

Piemērs: 非 常 道 Tas nav mūžīgais dao.
fēi cháng dào

Piezīme: 非 parasti tiek izmantota lietvārdu noliegumam. Ja 非 seko darbības vārds, tas pārveršas par lietvārdu.²³³

3) 有/無 *yǒu/ wú*

²³¹ Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 71. lpp.

²³² Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 17., 85.lpp.

²³³ Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 71. lpp.

有 un 無 nozīme ir pretnostatīta. Partikulu 有 var iztulkot kā „ar/piemist/piederēt”, tā tad 無 tulkojas kā „bez/nepiemist/nepiederēt”. Šādā nozīmē šīm partikulām piemīt tranzītīvo darbības vārdu funkcijas.

Piemēri: 牛有角。 Govīm ir ragi.
Niú yǒu jiǎo

馬無角。 Zirgiem nav ragu.
Mǎ wú jiǎo

Piezīme: partikula 無 parasti tiek izmantota lietvārdu noliegumam. Ja 無 seko darbības vārds, dažreiz to var tulkot ka imperatīvu „Nedari kaut ko”.²³⁴

4) 不 bù

Partikula 不 kalpo darbības vārdu noliegumam, noradot, kā kaut kāda darbība nenotiek. Lietvārdi, kas seko 不 kļūst par darbības vārdiem.

Piemērs: 不學 nemācīties
bù xué

5) 弗 fú

Partikulu 弗 bieži uztver kā pārtikulas 不 retāk sastopāmo variantu, vai arī tulko kā savienojumu 不+之.

Piemērs: 得之, 弗得 saņemt to, nesaņemt to
Dé zhī fú dé

Piezīme: 弗得 nozīmē to pašu, ko 不得之.

6) 勿 wù

Partikula 勿 var tikt tulkota kā aizlieguma forma: „Nedariet kaut ko!”.

Piemērs: 楚人曰: 勿殺 Cilvēki no Ču valsts teica: „Nenogaliniet!”
Chǔ rén yuē wù shā

²³⁴ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 30. lpp.

7) 莫 mò

Partikula 莫 ir antonīms vārdam 或 „daži/kāds”. Tulkot to var kā „nekādā gadījumā/nekad/neviens”.

Piemērs: 莫能知 neviens nevar zināt²³⁵
mò néng zhī

UZDEVUMI

1. Atrodiet vārdnīcā vienkāršotas formas sekojošiem hieroglifiem.

1) 恆	5) 負
2) 萬	6) 陰
3) 無	7) 陽
4) 勝	

2. Kāda funkcija ir partikulai 而 7.teikumā?

3. Ko nozīmē partikula 之 teikumā 有名萬物之母?

4. Paskaidrojiet jēdzienu 陰 un 陽 nozīmi.

5. Iztulkojiet un paskaidrojiet, kādas funkcijas ir partikulai 之 katrā gadījumā.

- 1) 學而習之
- 2) 王之道²³⁶
- 3) 無名天地之始。²³⁷
- 4) 子之父母也²³⁸
- 5) 因而學之²³⁹

6. Iztulkojiet.

- 1) 老而無妻子。²⁴⁰

²³⁵ Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 71.-72. lpp.

²³⁶ Lunyu/ 論語: 1.12

²³⁷ Daodejing/ 道德经: 1

²³⁸ Mengzi/ 孟子: 3.6

²³⁹ Lunyu/ 論語: 16.9

²⁴⁰ Mozi/ 墨子, Juansi/ 卷四, Jianaixia/ 兼愛下

- 2) 無友者²⁴¹
- 3) 宋無富人。²⁴²
- 4) 白馬非馬。²⁴³
- 5) 田中有株。²⁴⁴
- 6) 此非吾君。²⁴⁵
- 7) 君不君, 臣不臣。
- 8) 父不父, 子不子。²⁴⁶

7. Iztulkojiet teikumus un pārveidojiet tos par noliegumiem, izmantojot nolieguma partikulas.

- 1) 我愛天下。²⁴⁷
- 2) 小人知德。²⁴⁸
- 3) 吾言之。²⁴⁹
- 4) 宋有兔, 兔有角。
- 5) 有名, 天地之始。²⁵⁰
- 6) 是王之道。²⁵¹
- 7) 是君子之器。²⁵²
- 8) 人有兄弟。²⁵³

8. Iztulkojiet senķīniešu valodā.

Tas, kurš zina nerunā.

Tas, kurš runā nezin.

Valdniekam ir simts zirgi.

²⁴¹ Lunyu/ 論語: 1.8

²⁴² Hanfeizi/ 韓非子, Shuonan/ 說難

²⁴³ Gongsunlongzi/ 公孫龍子, Jifu/ 跡府

²⁴⁴ Skat. 6. nodarbības tekstu

²⁴⁵ Mengzi/ 孟子: 13.36

²⁴⁶ Lunyu/ 論語: 12.11

²⁴⁷ Mozi/ 墨子, Juanshiyi/ 卷十一, Geng Zhu/ 耕柱

²⁴⁸ Lunyu/ 論語: 16.8

²⁴⁹ Lunyu/ 論語: 3.9

²⁵⁰ Daodejing/ 道德经:1

²⁵¹ Mengzi/ 孟子: 5.4

²⁵² Daodejing/ 道德经: 31

²⁵³ Lunyu/ 論語: 12.5

Ierēdnim nav simts zirgu.

Valdnieka bagatība

Sun valsts karavīri

4. NODARBĪBA

KAROJOŠO VALSTU STRATĒGIJA

(戰國策 *ZHANGUO CE*)

„Karojošo valstu stratēģija” ir vēsturisku stāstu, izdomājumu un spilgtāko runu apkopojums, ko kompilēja zinātnieks - konfuciānists Liu Sjan (劉向 *Liu Xiang*).²⁵⁴ Šajā darbā Liu Sjan apkopojā diplomātu un politiķu diskusijas un plānus no Karojošo valstu perioda, kuri tika atrasti Haņ imperiālajā bibliotēkā.²⁵⁵ Grāmata sastāv no 33 nodaļām, kurās iekļautas 12 tā laika valstis.²⁵⁶

1. nod. - Austrumu Džou stratēģijas (東周策 *Dong Zhou ce*)²⁵⁷
2. nod. – Rietumu Džou stratēģijas (西周策 *Xi Zhou ce*)
- 3.-7. nod. – Cjin stratēģijas (秦策 *Qin ce*)
- 8.-13. nod. – Cji stratēģijas (齊策 *Qi ce*)
- 14.-17. nod. – Ču stratēģijas (楚策 *Chu ce*)
- 18.-21. nod. – Džao stratēģijas (趙策 *Zhao ce*)
- 22.-25. nod. – Vei stratēģijas (魏策 *Wei ce*)
- 26.-28. nod. – Haņ stratēģijas (韓策 *Han ce*)
- 29.-31. nod. – Jeņ stratēģijas (燕策 *Yan ce*)
32. nod. – Vei / Sun stratēģijas (衛 / 宋策 *Wei / Song ce*)
- 33.nod. – Džuņšaņ stratēģijas (中山策 *Zhongshan ce*)²⁵⁸

„Karojošo valstu stratēģijas” nav nedz vēstures pieraksti, nedz arī filozofisks darbs. Saskaņā ar Liu Sjan, darbs ietver sevī laika periodu no 453.-209.p.m.ē.: sākot ar Pavasaru-rudeņu perioda (春秋 *Chunqiu*) beigām līdz Haņ dinastijas (漢 *Han*) sākumam.²⁵⁹ Grāmatā ietvertās diskusijas ir veidotas kā paraugs pārrunu vešanā starp augstākstāvošām personām,

²⁵⁴ Liu Sjan – (79.-8.p.m.ē.) dzīvojis Haņ dinastijas (漢) laikā. Nāk no Sjudžou (*Xuzhou*), mūsdienu Džjansu (*Jiangsu*) province, bija vēsturnieks, galma bibliotekārs, Haņ din. pamatlicēja Liu Ban (*Liu Bang*) radnieks.

²⁵⁵ Hsü Cho-yün. *Ancient China in transition: an analysis of social mobility, 722-222 B.C.* Stanford: Stanford University Press, 1965, 191.lpp..

²⁵⁶ Nienhauser William H., *The Indiana companion to traditional Chinese literature, Vol. 1*, Indiana: Indiana University Press, 1986, 199.lpp..

²⁵⁷ Ren Zhong / 任重 (ed.). *Zhan guo ce / 戰國策*, 14.sēj. Taipei: Jinxiu chubanshe, 1991, 28.lpp..

²⁵⁸ Turpat, 304.lpp..

²⁵⁹ Hsü Cho-yün. *Ancient China in transition: an analysis of social mobility, 722-222 B.C.* Stanford: Stanford University Press, 1965, 191.lpp..

tādām kā valdnieki, politiķi, diplomāti. Runas apkopotajos tekstos ir argumentētas un sarežģītas, veidojot spēcīgu retoriku.²⁶⁰

Mūsdienu teksta versija atšķiras no sākotnējās, jo laikposmā no Haņ²⁶¹ līdz Sun (宋 *Song*)²⁶² dinastijām daļa no tekstiem tika pazaudēta, un daži Sun dinastijas zinātnieki mēģināja atjaunot to, izmantojot pastāvošās versijas.²⁶³ Karojošo valstu periodā vairāk kā 120 gadus teksti no „Karojošo valstu stratēģijām” figurēja kā patstāvīgi darbi. Tikai pēc tam tie nonāca Haņ imperiālajā bibliotēkā un tika iekļauti darbā „Karojošo valstu stratēģijas”.²⁶⁴

Karojošo valstu periods savu nosaukumu ieguva no „Karojošo valstu stratēģiju” teksta nosaukuma. Šis periods iezīmējas ar vairāk kā 200 gadu nepārtrauktu karadarbību par varu un ietekmi starp tajā laikā pastāvošajām septiņām valstīm: Cjiņ (秦 *Qin*), Ču (楚 *Chu*), Cji (齊 *Qi*), Jeņ (燕 *Yan*), Haņ (韓 *Han*), Vei (魏 *Wei*) un Džao (趙 *Zhao*). Dažkārt kā astoto valsti pieskaita arī Jue (越 *Yue*) valsti. Katra valsts cīnījās, lai nostiprinātu sevi politiskajā, ekonomiskajā un militārajā sfērās. Galu galā pārsvaru un ietekmi pār Ķīnu iegūst Cjiņ valsts, kura visas septiņas valstis apvieno vienā.²⁶⁵ Karojošo valstu periods Ķīnā bija haosa un nekārtību laiks, tomēr šajā laikā parādās daudz izcili domātāji, stratēģi, politiķi, zinātnieki. Šeit jāmin tādi izcili filozofi - domātāji, kā Laodzi, Konfūcijs, Mendzi (孟子 *Mengzi*)²⁶⁶, Modzi (墨子 *Mozi*)²⁶⁷, Džuandzi (莊子 *Zhuangzi*)²⁶⁸, Sjuņdzi (荀子 *Xunzi*)²⁶⁹, Haņ Fei (韓非 *Han Fei*), Šan Jan (商鞅 *Shang Yang*)²⁷⁰, kā arī tādi ievērojami militārie stratēģi, kā Su Cjiņ (蘇秦 *Su Qin*)²⁷¹ un Džan Ji (張儀 *Zhang Yi*)^{272, 273}.

²⁶⁰ **Hucker Charles O.** China's Imperial Past: An Introduction to Chinese History and Culture. Stanford: Stanford University Press, 1995, 102.lpp..

²⁶¹ Haņ din. (206.g.p.m.ē.-220.g.m.ē.)

²⁶² Sun din. (960.-1279.)

²⁶³ **Hsü Cho-yün.** Ancient China in transition: an analysis of social mobility, 722-222 B.C. Stanford: Stanford University Press, 1965, 191.-192.lpp..

²⁶⁴ **H. Nienhauser William.** The Indiana companion to traditional Chinese literature, Vol. 1, Indiana: Indiana University Press, 1986, 199.lpp..

²⁶⁵ **Sawyer Ralph D.** The Tao of Spycraft: Intelligence Theory and Practice in Traditional China. Colorado: Westview press, 2004, 85.lpp..

²⁶⁶ Skat. 9.nod.

²⁶⁷ Skat. 17.nod.

²⁶⁸ Skat. 11.nod.

²⁶⁹ Skat. 16.nod.

²⁷⁰ Šan Jan – (390.–338.p.m.ē.) izcils valstsvīrs, likumnieku skolas pārstāvis.

²⁷¹ Su Cjiņ – (380. –284.p.m.ē.) mēģināja pārliecināt pārējo sešu Karojošā perioda valstu līderus apvienoties cīņā pret Cjiņ valsti. Tomēr tas neizdevās dēļ iekšējām nesaskaņām šo valstu savstarpējās attiecībās.

²⁷² Džan Ji – (mira 309.g.p.m.ē..) ievērojams ar to, ka palīdzēja Cjiņ valstij sagraut pārējo valstu vienotības un apvienot tās visas vienā vienotā Cjiņ valstī.

²⁷³ **Yan Xuetong.** Ancient Chinese Thought, Modern Chinese Power. Princeton: Princeton University Press, 2011, 226.lpp..

狐假虎威 (戰國策)²⁷⁴

- [1] 虎求百獸而食之，得狐。
[2] 狐曰子無敢食我也。
[3] 天帝使我長百獸，
[4] 今子食我，是逆天帝命也。
[5] 子以我為不信，吾為子先行，子隨我後，
[6] 觀百獸之見我而敢不走乎。
[7] 虎以為然，故遂與之行。
[8] 獸見之皆走。
[9] 虎不知獸畏己而走也。
[10] 以為畏狐也。

Jaunie vārdi

戰國	Zhànguó	Karojošās valstis
策	cè	grāmata, dēlīši rakstīšanai; plāni, stratēģija
虎	hǔ	tīģeris
求	qiú	medīt, meklēt, pieprasīt
百	bǎi	simts, visi, viss
獸	shòu	zvērs, dzīvnieks
食	shí	ēst; ēdiens
得	dé	noķert, dabūt, spēt; ieguvums
狐	hú	lapsa
信	xìn	ticēt, uzticēties
為	wèi	priekš
隨	suí	sekot
後	hòu	aiz; pēc tam
觀	guān	skatīties, pētīt

²⁷⁴ Zuo Xiuling/左秀靈, Shiyong chengyu cidian/實用成語辭典, Taipei, Taiwan shangwu yin shuguan, 1999, 313.lpp..

敢	<i>gǎn</i>	uzdrīkstēties, uzdrošināties
子	<i>zǐ</i>	tu [uzruna 2. personai]
我	<i>wǒ</i>	es, mani
天帝	<i>tiāndì</i>	Debesu imperators
使	<i>shǐ</i>	pavēlēt, sūtīt; sūtnis; ja, ja būtu
今	<i>jīn</i>	tagad, nu
是	<i>shì</i>	būt; šis ir, tas ir
逆	<i>nì</i>	pretoties, nostādīt pretī
然	<i>rán</i>	šeit: pareizs, pareizi
故	<i>gù</i>	tāpēc; iemesls
遂	<i>suì</i>	tad, sekojoši
與	<i>yǔ</i>	ar, un
見	<i>jiàn</i>	redzēt, ieraudzīt
皆	<i>jiē</i>	visi
走	<i>zǒu</i>	bēgt, aizbēgt
畏	<i>wèi</i>	baidīties

GRAMATIKA

1) 無 wú

無 var nozīmēt arī lūgumu nedarīt kaut ko. Tāda gadījumā 無 atrodas pirms darbības vārda un to tulko kā „Lūdzu, nedari to.”²⁷⁵

Piemērs: 無罪歲。[Lūdzu] nevainojiet ražu.²⁷⁶
wú zuì suì

2) 也 yě

Bieži vien senķīniešu valodā darbības vārda „būt” funkcijas izpilda partikula 也, kaut arī reāla darbības vārda teikumā nav. Partikulu 也 parasti novieto frāzes vai teikuma beigās. Tādus teikumus veido pēc parauga A B 也, ko latviešu valodā var tulkot kā „A ir B”.

²⁷⁵ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 84.lpp.

²⁷⁶ Mengzi/ 孟子: 1.3

Piemērs: 王者人也。 Valdnieks ir cilvēks./Tas, kurš valda ir cilvēks.²⁷⁷
Wáng zhě rén yě

Piezīme: Ja pirms 者 ir viens lietvārds, 者 parasti netulko.

Lai veidotu noliegumu, 不 vietā parasti izmanto 非。

Piemērs: 非我也，兵也。 Tas nebija es, tas bija ierocis.²⁷⁸
Fēi wǒ yě bīng yě

Piezīmes: 也 var norādīt uz domas, teikuma, rindkopas vai teksta beigām. 也 var izteikt uzsvāru un apstiprināt apgalvojumu.

3) 以 yǐ

Partikula 以 parāda darbības instrumentu, darbības nolūku, laiku vai mērķi. To var tulkot kā „lai”, „izmantot”, „ņemt”, „pieņemt kā”, „dēļ”, „par”, „ar”, „saskaņā ar”, „atbilstoši”, „lai”.

²⁷⁹ Atbilst 用, 用来, 为了 mūsdienu ķīniešu valodā.²⁸⁰

Piemēri: 殺人以挺 nogalināt cilvēku ar nūju
shā rén yǐ tǐng

以位，我臣也。 Saskaņā ar amatiem, es esmu ierēdnis.²⁸¹
yǐ wèi wǒ chén yě

4) 為 wéi/ wèi

Piektajā teikumā darbības vārda 為 pirmajā izmantošanas gadījumā ta nozīme ir „darīt/padarīt”,

„kļūt par/būt par”, to var pielīdzināt 是, 当, 作 nozīmei mūsdienu ķīniešu valodā un tā parāda laicīgu stāvokli vai funkciju.

Piemērs: 曹沫為魯將。 Cao Mo bija Lu [valsts] karavadonis²⁸²
Cáo Mò wéi Lǔ jiāng

²⁷⁷ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 16.lpp.

²⁷⁸ Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 42. lpp.

²⁷⁹ Turpat. 47.-48. lpp.

²⁸⁰ Chiang Gregory. Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 16. lpp.

²⁸¹ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 47.-48. lpp.

²⁸² Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 82. lpp.

Piektajā teikumā 為 otrajā izmantošanas gadījumā to lasa ceturtajā tonī un ta nozīme ir „priekš” vai „par labu kaut kam”.²⁸³

Piemērs: 為長者 priekš veciem [cilvēkiem]²⁸⁴
wèi zhǎng zhě

5) 以。 。 。 為/ 以為 yǐ...wéi/ yǐ wéi

Kopā ar 為 un 以 veido konstrukciju 以 X 為 Y, kura nozīmē „pieņemt X par Y”, „uzskatīt X par Y”. Kaut arī mūsdienu ķīniešu valodā 以為 nozīmē „domāt”, senķīniešu valodā tādā nozīmē 以為 parādas tikai rētos gadījumos, bet parasti to tulko pēc pieminētas konstrukcijas parauga.²⁸⁵

Piemēri: 以義為不美 pieņemt/uzskatīt taisnīgumu par neglītu²⁸⁶
yǐ yì wéi bù měi

以為大 uzskatīt par lielu²⁸⁷
yǐ wéi dà

6) 不。 。 。 乎 bù...hū?

Beigu partikula 乎 pārvērš apgalvojumu par jautājumu ar jautājamo vārdu „Vai...?”.

Piemērs: 事齊乎 Vai kalpo Cji [valstij]?
shì Qí hū

Ne tiek izmantota, lai pārveidoto jautājumu ar 乎 par jautājumu par negatīvu.

Piemērs: 不事齊乎 Vai nekalpo Cji [valstij]?²⁸⁸
bù shì Qí hū

²⁸³ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 51. lpp.

²⁸⁴ Mengzi/ 孟子: 1.7

²⁸⁵ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 49. lpp.

²⁸⁶ Mengzi/ 孟子: 4.2

²⁸⁷ Mengzi/ 孟子: 2.2

²⁸⁸ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 139.-141. lpp.

7) 然 rán

然 kā pilns darbības vārds nozīmē „darīt tā” vai „būt šādam”, taču teikumā 莊子曰然，然 ir cita funkcija – tas apzīmē pozitīvo atbildi „Jā/Jā, šadi” vai „Pareizi/Tā ir patiesība”.²⁸⁹

UZDEVUMI

1. Uzrakstiet tekstu vienkāršotās hieroglifu formās.
2. Atrodiet, ko simbolizē lapsa un tīģeris ķīniešu kultūrā.
3. Salīdziniet šo pasaku ar latviešu tautas pasakām par dzīvniekiem. Ar ko tā atšķiras no latviešu pasakām? Kas ir kopīgs?
4. Kādas funkcijas ir 以 un 為 teksta 5. un 7. teikumos?
5. Pārveidojiet dotas frāzes par jautājumiem, izmantojot 不。 。 。 乎 konstrukciju.

1) 學禮²⁹⁰

2) 公知禮²⁹¹

3) 女知之²⁹²

4) 虎殺人，人殺虎

6. Paskaidrojiet, ko nozīmē 為 teikumos.

1) 今之學者為人。²⁹³

2) 古之學者為己。²⁹⁴

3) 爾為爾，我為我。²⁹⁵

4) 子為誰。²⁹⁶

5) 孟子為卿於齊。²⁹⁷

7. Iztulkojiet teikumus.

1) 畏天者也。²⁹⁸

²⁸⁹ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 37.-38. lpp..

²⁹⁰ Lunyu/ 論語: 16.13

²⁹¹ Lunyu/ 論語: 7.31

²⁹² Lunyu/ 論語: 2.17

²⁹³ Lunyu/ 論語: 14.24

²⁹⁴ Lunyu/ 論語: 14.24

²⁹⁵ Mengzi/ 孟子: 3.9

²⁹⁶ Lunyu/ 論語: 18.6

²⁹⁷ Mengzi/ 孟子: 4.6

- 2) 君子人也。²⁹⁹
- 3) 子君也，我臣也。³⁰⁰
- 4) 使心不亂。
- 5) 君使臣，臣事君。³⁰¹
- 6) 使不仁者。³⁰²

8. Iztulkojiet un paskaidrojiet, kādas funkcijas ir 以 un 為 teikumos:

- 1) 子為父隱。
- 2) 父為子隱。³⁰³
- 3) 君使臣以禮。
- 4) 臣事君以忠。³⁰⁴
- 5) 民以之為小。
- 6) 吾以女為死。³⁰⁵
- 7) 君子義以為上。³⁰⁶

²⁹⁸ Mengzi/ 孟子: 2.3

²⁹⁹ Lunyu/ 論語: 8.6

³⁰⁰ Mengzi/ 孟子: 10.7

³⁰¹ Lunyu/ 論語: 3.19

³⁰² Daodejing/ 道德经: 3

³⁰³ Lunyu/ 論語: 13.19

³⁰⁴ Lunyu/ 論語: 3.19

³⁰⁵ Lunyu/ 論語: 11.23

³⁰⁶ Lunyu/ 論語: 17.23

5. NODARBĪBA

ĻU KUNGA PAVASARU UN RUDEŅU [ANNĀLES]

(呂氏春秋 *LŪ SHI CHUN QIU*)

Šis teksts ir sastādīts 239.g.p.m.ē. pateicoties Ļu Buvei (呂不韋 *Lü Buwei*), kurš bija Cjiņ valsts (秦 *Qin*) premjerministrs neilgi pirms Cjiņ dinastijas³⁰⁷ izveidošanās un Ķīnas apvienošanās³⁰⁸. Vēlāk viņš kļūst par nākamā imperatora Cjiņ Šihuang (秦始皇 *Qin Shihuang*)³⁰⁹ reģentu.³¹⁰ Nosaukums „Pavasari un rudenī” nāk no Lu valsts (魯) hronikām, kuras ietvēra sevī Pavasaru-rudeņu periodu³¹¹, un bija piedēvētas Konfūcijam.³¹² Teksts ietver sevī dažādu filozofisko novirzienu idejas, piemēram daoisma idejas no Laodzi un Džuanzi, konfuciānisma idejas no Konfūcija un Mendzi darbiem, domugraudus no likumnieku skolas, kā arī pārspriedumus par ekonomiku, tirdzniecību, valsts vadību, lauksaimniecību un mūziku. Teksts ir ievērojams ar savu milzīgo apjomu – aptuveni 100.000 ķīnizīmes.³¹³ Darbs sastāv no esejām, kuras rakstīja Ļu Buvei padotie, kuri bija ar labu izglītību, un bieži vien pārstāvēja kādas filozofiskās skolas, tādēļ nav zināms, cik liels ir paša Ļu Buvei ieguldījums šajā darbā.³¹⁴ Par Ļu Buvei ir zināms, ka viņš bija tirgotājs, kas tajā laikā nebija cienījama profesija, jo tirgotāji bieži vien bija pārtikuši, kamēr mācīti vīri dzīvoja nabadzīgi. Ļu Buvei bija augsti mērķi, viņš vēlējās ieņemt augstu amatu, tādēļ izvēlējās politisku karjeru, kā rezultātā ar laiku viņam izdodas kļūt par Cjiņ valsts galvu *de facto*.³¹⁵

„Ļu kunga Pavasaru un rudenī [annāles]” sadalītas trīs galvenajās daļās:

1. 12 hronikas (十二紀 *shi er ji*)
2. 8 pārskatījumi (八覽 *ba lan*)
3. 6 diskusijas (六論 *liu lun*)³¹⁶

³⁰⁷ *Cjiņ din.* – pirmā centralizētā dinastija Ķīnā (221.-206.p.m.ē.)

³⁰⁸ Ķīna Cjiņ din. laikā kļūst par lielāko un spēcīgāko Āzijas impēriju.

³⁰⁹ *Cjiņ Šihuan* (259.- 210.p.m.ē.) bija pirmais apvienotās Ķīnas imperators no 221. līdz 210.g.. Līdz tam bija valdnieks Karojošo valstu periodā (246.-221.)

³¹⁰ **Sellmann James Daryl.** Timing and rulership in Master Lü's Spring and Autumn annals. New York: State University Press, 2002, 1.lpp..

³¹¹ Pavasaru-rudeņu periods – (春秋 *Chunqiu*) 722.- 479.g. p.m.ē..

³¹² **Lü Buwei, Knoblock John, Riegel Jeffrey.** The annals of Lü Buwei. Stanford: Stanford University Press, 2000, 1.lpp..

³¹³ **Sellmann James Daryl.** Timing and rulership in Master Lü's Spring and Autumn annals. New York: State University Press, 2002, 3.lpp..

³¹⁴ **Wm. Theodore de Bary, Irene Bloom.** Source of Chinese Tradition, Vol. 1, New York: Columbia University Press, 1999, 237.lpp..

³¹⁵ **Lü Buwei, Knoblock John, Riegel Jeffrey.** The annals of Lü Buwei. Stanford: Stanford University Press, 2000, 3.lpp..

³¹⁶ **Hong Zhanhou / 洪湛侯.** Lüshi chunqiu / 呂氏春秋. 1.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1986, 491.lpp..

„Ļu kunga Pavasaru un rudeņu [annāles]” atspoguļo visus tā laika intelektuālos virzienus. Šī darba galvenāis mērķis bija veidot vadlīnijas topošajam imperatoram Jin Džen (嬴政 *Ying Zheng*), kurš vēlāk, kļūstot par imperatoru, pieņēma vārdu Cjiņ Šihuan (秦始皇 *Qin Shihuang*). Tomēr Cjiņ Šihuan noraidīja šo darbu un izsūtīja Ļu Buvei trimdā.³¹⁷

Grāmatā ir runāts par to, kā pārvaldīt lielu valsti ar aktīvu birokrātisko aparātu, kas ir pietiekami zinošs un spējīgs, lai ierobežotu valdnieka varu. Valsts pārvaldes pamatā ir debesu un zemes atdalīšana, kur debesis simbolizē valdnieku, bet zeme – valdnieka padotos. Valdnieka izdod pavēles, kuras ir jāpilda, tomēr viņš nav atbildīgs par pārvaldi – tas ir ierēdņu darbs. Valdnieks var pārvaldīt valsti tikai ar ierēdņu starpniecību. Katram ierēdnim, savukārt, ir iedalīti noteikti pienākumi, kuri atdala ierēdņus vienu no otra, kā arī valdnieku no ierēdņiem. Tāpat kā ierēdņi nedrīkst apdraudēt valdnieka suverenitāti, arī valdnieks nedrīkst iejaukties viņu pārvaldē.³¹⁸ Tekstā apskatīts plašs sfēru spektrs: valsts vadība, sabiedrība, ekonomika, karaspēks, kā arī lauksaimniecība, svētki, dažādu parādību sakarība visumā, gadalaiki, u.c. tēmas.³¹⁹

刻舟求劍 (吕氏春秋)³²⁰

- [1] 楚人有涉江者，
- [2] 其劍自舟中墜於水，
- [3] 遽契其舟，曰是吾劍之所從墜。
- [4] 舟止，從其所契者入水求之。
- [5] 舟已行矣，而劍不行，
- [6] 求劍若此，不亦惑乎？

Jaunie vārdi

楚 *chǔ* Ķu valsts

³¹⁷ Wm. Theodore de Bary, Irene Bloom. *Source of Chinese Tradition*, Vol. 1. New York: Columbia University Press. 1999, 237.lpp..

³¹⁸ Turpat, 238.lpp..

³¹⁹ Hong Zhanhou / 洪湛侯. *Lüshi chunqiu / 吕氏春秋*. 1.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1986, 492.lpp..

³²⁰ Liu zhi ji/ 劉知幾. *Shi tong: Nei pian. Zhongguo guji daguan/史通: 内篇. 中國古籍大觀*, Taiwan shufang chubanshe, 2002, 278.lpp..

涉	<i>shè</i>	iet, braukt pāri upei
江	<i>jiāng</i>	upe
其	<i>qí</i>	viņa, viņas, tā, tās, savs
劍	<i>jiàn</i>	zobens
舟	<i>zhōu</i>	laiva, kuģis
中	<i>zhōng</i>	vidū; vidus; [kaut kā] laikā
墜	<i>zhùi</i>	krist, iekrist
從	<i>cóng</i>	sekot
遽	<i>jǔ</i>	ātri
契	<i>qì</i>	griezt, grebt
所	<i>suǒ</i>	vieta, [veido papildin. palīgt.]
止	<i>zhǐ</i>	apstāties, apturēt
入	<i>rù</i>	ieiet
已	<i>yǐ</i>	jau; pabeigt, beigties
矣	<i>yǐ</i>	[teikuma beigās uzsver darbības pabeigtību]
若	<i>ruò</i>	būt kā; līdzināties; līdzīgi
此	<i>cǐ</i>	šis

GRAMATIKA

1) 從 *cóng*

Kā pilns darbības vārds 從 nozīmē „sekot/dzīties”, taču to mēdz lietot arī ar nozīmi, kas ir līdzīga 自 un 由 - „no”.

Piemērs: 從外來 atnākt no ārpusēs³²¹
cóng wài lái

2) 所 *suǒ*

所 kā pilna vārda nozīme ir „vieta”, „vieta, kur”.

Piemērs: 王所 valdnieka vieta
wáng suǒ

³²¹ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 52.-53. lpp.

Kad 所 stāv pirms darbības vārda, šī partikula nominalizē to un kļūst par tiešo objektu. To var tulkot ka „tas, ko”, „tas, kur”.

Piemērs: 所得 tas, ko saņem³²²
suǒ dé

Piezīmes: Parasti darbības vārdam, kas seko 所, ir jābūt tranzitīvam darbības vārdam, jo 所 norāda uz objektu.

Pievērsiet uzmanību atšķirībai starp 所 un 者, salīdzinot ar mūsdienu ķīniešu valodu.

所食 = 吃的东西

食者 = 吃东西的人

所見 = 看见的东西

見者 = 看见东西的人³²³

3) 其 qí

Šajā gadījumā 其 norāda uz piederību un ir trešās personas vietniekvārds. Latviski tulkojas kā „viņa/viņas/viņu”, „savs”. Atbilst mūsdienu ķīniešu valodas 他的, 他们的 un 它的, 它们的. Var norādīt uz jau pieminēto objektu, tādā gadījumā tulkojas kā „tas”.

Piemērs: 其舟 viņa laiva
qí zhōu

3) 矣 yǐ

Beigu partikula 矣 norāda uz to, ka iepriekšējā darbība ir pilnībā pabeigta, vai situācija ir izmainījusies. Šī partikula atbilst 了 mūsdienu ķīniešu valodā.³²⁴ Pati partikula netulkojas, latviešu valodas dažreiz atbilst saliktājam laikam.³²⁵

Piemērs: 舟行矣 Laiva aizpeldēja.
zhōu xíng yǐ

³²² Turpat, 68. lpp.

³²³ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 262. lpp.

³²⁴ Turpat, 29. lpp.

³²⁵ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 116. lpp.

UZDEVUMI

1. Ko simbolizē zobens šajā stāstā?

2. Kāds zemteksts ir šajā stāstā? Kā tas raksturo laiku, kurā šis darbs tika uzrakstīts?

3. Iztulkojiet teikumus latviešu valodā.

1) 七十二人死矣。³²⁶

2) 民信之矣。³²⁷

3) 吾聞其語矣。³²⁸

4) 無所歸。³²⁹

5) 從心所欲。

6) 七十而從心所欲。³³⁰

4. Pārtulkojiet teikumus mūsdienu ķīniešu valodā, aizvietojot 其 un 所 ar atbilstošiem hieroglifiem vai konstrukcijām.

1) 王問其故。³³¹

2) 不見其首。³³²

3) 天有其時。

4) 地有其財。³³³

5) 其所見³³⁴

6) 人所欲³³⁵

5. Atkārtojuma. Iztulkojiet frāzes un teikumus senķīniešu valodā.

1) Nezināt tikumību (de)

2) Mazie cilvēki nezina tikumību (de).

3) Tas, kurš nezina tikumību (de) ir mazais cilvēks.

4) Cildēno vīru laiks

³²⁶ Shuoyuan/ 說苑: 9.9

³²⁷ Lunyu/ 論語: 12.7

³²⁸ Lunyu/ 論語: 16.11

³²⁹ Lunyu/ 論語: 10.22

³³⁰ Lunyu/ 論語: 2.4

³³¹ Shuoyuan/ 說苑: 5.13

³³² Daodejing/ 道德經: 14

³³³ Xunzi/ 荀子: 17

³³⁴ Xunzi/ 荀子: 5

³³⁵ Lunyu/ 論語: 4.5

- 5) Sekot dao un zināt cilvēciskumu (ren)
- 5) Valdnieks seko dao un zin cilvēciskumu (ren)
- 6) Valdnieks, kurš seko dao un zin cilvēciskumu (ren).
- 7) Neuzticēties savam valdniekam.
- 8) Tauta, kura neuzticas savam valdniekam.
- 9) Tautas tie, kuri neuzticas savam valdniekam.

6. NODARBĪBA

HAN FEI (韓非 HAN FEI)

(280. – 233. g. p.m.ē.)

Haņ Fei jeb Haņ Feidzi (韓非子 *Han Feizi*) bija *likumnieku skolas* (法家 *fa jia*) dibinātājs, nāca no Haņ valsts (韓 *Han*) valdošā klana. Viņš tiek uzskatīts par vienu no svarīgākajiem senās Ķīnas filozofiem, kurš savas dzīves laikā sarakstīja lielu daudzumu darbu. Vēlāk filozofa raksti, esejas, kritika, komentāri, ko viņš dzīves laikā sarakstīja, tika apkopoti vienā darbā ar nosaukumu „Haņ Feidzi”.³³⁶ Teksts sakārtots 20 grāmatās un sastāv no 55 nodaļām, no kurām tikai vairākas nodaļas ir sastādījis pats Haņ Fei. Pārējās nodaļas ir senākas, un tās viņš tikai savāca un apkopoja. Haņ Fei sastādītās nodaļas ir:

11. nodaļa „Vientuļais sašutums” (孤憤 *Gu fen*) – šajā nodaļā autors runā par ierēdņiem, kuri neievēro likumus, un rīkojas tādā veidā, lai gūtu labumu sev. Haņ Fei apraksta šādu ierēdņu bīstamību valdniekam, jo tie var apdraudēt viņa suverenitāti.³³⁷

12. nodaļa „Pārliecināšanas grūtības” (說難 *Shuo nan*) – nodaļā tiek aprakstīta pārliecināšanas māksla. „Pārliecināšanas grūtības” visvairāk attiecās uz valdnieka pārliecināšanu, un, kā teikts pašā nodaļas sākumā, tad pārliecināšanas grūtības rodas ne tikai zināšanu vai drosmes trūkuma dēļ, bet gan dēļ nepareizas argumentācijas pielietojuma, kas bieži notiek tāpēc, ka netiek izprasta pārliecināmā cilvēka būtība, kā rezultātā netiek atrasti pareizie vārdi.³³⁸

22.-23. nodaļas „Pārliecību mežs” (說林 *Shuo lin*); tās sastāv no nelieliem fragmentiem, kuri ir īsu dialogu vai stāstījumu veidā, kuros parādīti pārliecināšanas paraugi.

30.-31. nodaļas „Iekšējā glabātuve” (內儲 *Nei chu*)

32.-35. nodaļas „Ārējā glabātuve” (外儲 *Wai chu*)

„Iekšējo glabātavu” un „Ārējo glabātavu” nodaļās valdniekam tiek doti praktiski padomi valsts pārvaldē, piem., kas ievēro, ņemot amatā jaunu ierēdņi, kā valdniekam rīkoties, lai tauta ievēro likumus un paklausa valdniekam.

³³⁶ Ivanhoe P. J., William Van Norden Bryan. Readings in classical Chinese philosophy. Indiana: Hackett Publishing, 2005, 311.lpp..

³³⁷ Yu Dunkang / 余敦康. Hanfeizi / 韓非子, 1.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992, 296.lpp..

³³⁸ Lai Yanyuan / 賴炎元, Fu Wuguang / 傅武光. Xin yi Han Feizi (xia) / 新譯韓非子(下). Taipei: San min shuju gufen youxian gongsi, 1997

49. nodaļa „Pieci kaitēkļi” (五蠹 *Wu du*) - Galvenā šīs nodaļas ideja ir tā, ka nav jāskatās uz pagātņi kā uz paraugu, bet jārikojas atbilstoši tagadnei.³³⁹

Šeit runāts par pieciem cilvēku tipiem, kuri kaitē valstij:

1. „Mācītie vīri” (學者 *xue zhe*) – tie, kuri atdarina pagātnes paraugus.

2. „Runātāji” (言談者 *yan tan zhe*) – tie, kuri stāsta maldinošas teorijas.

3. „Zobenu nesēji” (帶劍者 *dai jian zhe*) – tie, kuri sapulcina sekotājus, izveido standartus un liek tiem sekot.

4. „Galminieki” (患御者 *huan yu zhe*) – tie, kuri pieņem kukuļus, izmanto ietekmīgus cilvēkus, lai izbēgt no nepatīkamā.

5. „Tirgotāji un amatnieki” (商工之民 *shang gong zhi min*) – tie, kuri izmanto zemniekus, lai gūtu sev labumu.³⁴⁰

Grāmata ietver sevī likumu teoriju un aprakstu, kā pārvaldīt spēcīgu valsti ar sarežģītu birokrātisko aparātu, kur visa vara koncentrējas valdnieka (monarha) rokās.³⁴¹

Haņ Feidzi ieguva konfuciānisma izglītību, tomēr pats šīs mācības idejas neatbalstīja, tādēļ sāka studēt likumnieku idejas³⁴², kā rezultātā Haņ Fei radās doma sekmēt šo mācību, piedāvājot to tā laika Haņ, bet vēlāk Cjiņ dinastiju valdniekiem. Haņ valdnieks nepieņēma Haņ Fei idejas pretstatā Cjiņ valdniekam, kurš augsti novērtēja autora darbu un ielūdza to kļūt par vienu no valdnieka padomniekiem, tomēr šo ieceru realizēt neizdevās, jo Haņ Fei tika noindēts.³⁴³ Vēlāk Cjiņ valdnieks izmantoja Haņ Fei filozofiju par pamatu valsts vadības izveidošanai.³⁴⁴

Likumnieku skolas galvenā ideja ir centralizēt varu valdnieka rokās, bet tautai jābūt pilnīgā pakļautībā, kas pēc savas būtības ir autoritāri totalitārs režīms. Pēc likumnieku filozofijas tauta ir kā līdzeklis valdnieka cildināšanai. Atšķirībā no citām tā laika autoritatīvām filozofijām, kurās mērķis bija tautas labklājība, likumnieki koncentrējās uz valdnieku, uzsverot likumu (法 *fa*) kā galveno tā varas instrumentu.³⁴⁵ Haņ Fei no konfuciānisma pārņēma to, ka cilvēks pēc dabas ir ļauns, tāpēc tas ir jāierobežo ar likumu

³³⁹ Yu Dunkang / 余敦康. Hanfeizi / 韓非子, 1.sēj. Beijing: Zhongguo da baikē quanshu chubanshe, 1992, 296.lpp..

³⁴⁰ Xian Liuqian / 先劉乾, Yi Zaizhang / 義在張. Han Feizi / 韓非子, 12.sēj. Taipei: Jinxiu chubanshe. 1992, 43.lpp..

³⁴¹ Yu Dunkang / 余敦康. Hanfeizi / 韓非子, 1.sēj. Beijing: Zhongguo da baikē quanshu chubanshe. 1992, 296.lpp..

³⁴² *Likumnieku filozofija* izveidojās Karojošo valstu periodā (403.-221.p.m.ē.), tomēr nosaukuma (法家 *fa jia*) un skolas izveidotājs ir Haņ Feidzi.

³⁴³ Haņ Fei noindēja viens no valdnieka padomniekiem Li Si, vēlākais premjerministrs, jo baidījās zaudēt savu amatu.

³⁴⁴ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy, Wiley-Blackwell, 2006, 182.-183. lpp..

³⁴⁵ Fu Zhengyuan. Autocratic tradition and Chinese politics. Cambridge University Press, 1993, 38.-39.lpp..

palīdzību. Kā divi pamatelementi šeit jāmin sods (刑 *xing*) un atlīdzība (賞 *shang*), kas bija galvenais līdzeklis, lai kontrolētu tautu.³⁴⁶

Likumnieku filozofijas pamatlicējs nav zināms, jo filozofija netika nodota no skolotāja skolniekam, bet radās no ideju kopuma, kuras atbalstīja līdzīgi domājošo cilvēku grupa. Han Fei bija pirmais, kas apkopoja likumnieku skolas filozofiju vienā darbā.³⁴⁷ Jāmin arī tāda persona, kā Šan Jan (商鞅 *Shang Yang*)³⁴⁸, kurš bija Cjiņ valsts valdnieka Sjao (秦孝公 *Qin Xiaogong*) padomnieks. Šan Jan izdevās pārliecināt valdnieku pieņemt politiku, kuras pamatā bija likumnieku skolas filozofija. Tās pamatā bija atalgojumu un sodu sistēma, kura bija jāīsteno spēcīgam valdniekam. Sodi bija ļoti bargi, tomēr visi bija vienlīdzīgi to priekšā.³⁴⁹ Kaut arī likumnieku skolas filozofija salīdzinot ar daoismu un konfuciānismu bija jaunāka, tomēr tās ideju pirmsākumi atrodami daudz senākā pagātnē Huaņgun (桓公 *Huan Gong*) valdīšanas laikā (685.-643. p.m.ē.) Cji valstī (齊 *Qi*). Šeit premjerministrs Guaņ Džun (管仲 *Guan Zhong*) īstenoja reformas, kuru pamatā bija valsts vadība pēc militāra parauga. Tika izveidota spēcīga armija, bet Huaņgun kļuva par pirmo hegemonu (霸 *ba*).³⁵⁰

Likumnieki atdala morālo aspektu no politiskā, atstājot morālo pusi tiem, kuri nodarbojas ar cilvēku izglītošanu. No tā var secināt, ka likumnieki uzskatīja politiku par amorālu, kurā nebija svarīgi rīkoties pēc morāles principiem. Likumnieku skolas filozofija, atšķirībā no konfuciānisma vai daoisma, ir reālistiska nevis idealizējoša. Tā ir tendēta uz nepieciešamību, nevis potenciālu. Tādēļ likumnieki piedāvā praktisku politisku modeli, kas ir izveidots uz likuma nevis personības principa.³⁵¹

待兔³⁵²

[1] 宋人有耕田者。

[2] 田中有株，

³⁴⁶ Yu Dunkang / 余敦康. Hanfeizi / 韓非子, 1.sēj. Beijing: Zhongguo da baikē quanshu chubanshe. 1992, 296.lpp..

³⁴⁷ Fu Zhengyuan. Autocratic tradition and Chinese politics. New York: Cambridge University Press, 1993, 38.-39.lpp..

³⁴⁸ Šan Jan – (390.-338.g.p.m.ē.) Karojošo valstu perioda svarīgs Cjiņ (秦 *Qin*) valsts valstsvīrs.

³⁴⁹ Yu Dunkang / 余敦康. Shangjunshu / 商君書, 2.sēj. Beijing: Zhongguo da baikē quanshu chubanshe, 1992, 897.-898.lpp..

³⁵⁰ Fu Zhengyuan. Autocratic tradition and Chinese politics. New York: Cambridge University Press, 1993, 38.-39.lpp..

³⁵¹ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 187.-189. lpp..

³⁵² Feng Youlan / 馮友蘭. Zhongguo zhaxue shi xin bian / 中國哲學史新編, Renmin chubanshe, 1964, 559.lpp..

- [3] 兔走觸株，折頸而死。
 [4] 因釋其耒而守株，
 [5] 冀復得兔。
 [6] 兔不可復得，
 [7] 而身為宋國笑。
 [8] 今欲以先王之政治當世之民
 [9] 皆守株之類也。

Jaunie vārdi

宋	<i>Sòng</i>	Sun [valsts]
耕	<i>gēng</i>	art, apstrādāt zemi
田	<i>tián</i>	lauks
株	<i>zhū</i>	celms, koka stumbrs
兔	<i>tù</i>	zaķis
觸	<i>chù</i>	atsisties, sadurties
折	<i>zhé</i>	apgriezt, nolauzt, lauzt
頸	<i>jǐng</i>	kakls
死	<i>sǐ</i>	mirt, nomirt
因	<i>yīn</i>	iemesls; tāpēc; balstoties uz, pamatojoties uz
釋	<i>shì</i>	nomest malā, atmest
耒	<i>lěi</i>	arkls
守	<i>shǒu</i>	apsargāt, nosargāt, saglabāt
冀	<i>jì</i>	cerēt
復	<i>fù</i>	atkal, vēlreiz
身	<i>shēn</i>	ķermenis, cilvēks pats
笑	<i>xiào</i>	smieties, izsmiet
先	<i>xiān</i>	agrāk, vispirms
王	<i>wáng</i>	valdnieks
治	<i>zhì</i>	uzturēt kārtību, valdīt
當	<i>dāng</i>	laikā, kad
世	<i>shì</i>	pasaule; paaudze

民	<i>mín</i>	tauta, cilvēki
類	<i>lèi</i>	veids, kategorija

GRAMATIKA

1) 因 yīn

因 izmanto kā saikli, kura savieno divus viens otru papildinošus teikumus. 因 tulkojas kā „saskaņā ar to”, „tāpēc”, „tādēļ” utt. Parasti 因 atrodas teikuma sākumā un norāda uz iepriekšējās darbības rezultātu.³⁵³

Piemērs: 因釋其耒而守株 tāpēc nometa malā savus arkļus un
yīn shì qí lěi ér shǒu zhū apsargāja koku

2) 可 kě

可 ir palīgdarbības vārds, kurš ir izmantots, lai veidotu pasīvu. Konstrukciju „可 + darbības vārds” var tulkot kā „var tikt izdarīts”/„var būt izdarīts”.

Piemērs: 兔可得 zaķis var tikt iegūts/zaķi var iegūt³⁵⁴
tù kě de

3) 為 wéi

Šeit 為 pamatnozīme ir „kļūt par/ būt par”, tomēr to var tulkot arī kā ciešamo kārtu. Tādā gadījumā to var tulkot kā „tiek no.../tiek no...puses”, līdzīgi kā 被 mūsdienu ķīniešu valodā.³⁵⁵

Piemērs: 身為宋國笑 viņš kļuva par Sun [valsts] [cilvēku]
shēn wéi Sòng guó xiào izsmieklu/viņš tika no Sun [valsts]
[puses] izsmiets³⁵⁶

³⁵³ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 72. lpp.

³⁵⁴ **Fuller Michael A.** An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 57.-71.lpp.

³⁵⁵ **Chiang Gregory.** Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 73. lpp.

³⁵⁶ **Fuller Michael A.** An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 57.-71.lpp.

4) 皆 jiē

Vārds 皆 parasti ir novietots pēc teikuma priekšmeta – lietvārda, un norāda uz daudzskaitli. Šī vārda funkcija ir līdzīga 都 mūsdienu ķīniešu valodā.

Piemērs: 皆说之 Visi teica to./ Visi to teica.³⁵⁷
jiē shuō zhī

UZDEVUMI

1. Kāda ir galvenā ideja šajā stāstā? Ko nozīmē „zaķa gaidīšana”?

2. Kā šajā stāstā parādīta Haņ Feidzi attieksme pret pagātni un idejas par valsts pārvaldi atšķiras no Konfūcija priekšstatiem par ideālo valsts pārvaldi?

3. Atrodiet vārdnīcā vienkāršotas formas sekojošiem hieroglifiem.

- 1) 觸
- 2) 頸
- 3) 釋
- 4) 當

4. Iztulkojiet teikumus latviešu valodā. Paskaidrojiet, kāda funkcija ir 而 katrā gadījumā.

- 1) 生而不有。³⁵⁸
- 2) 君子而不仁者。³⁵⁹
- 3) 拜而受之。³⁶⁰
- 4) 不可得而親。³⁶¹
- 5) 老而不死。³⁶²
- 6) 我非生而知之者。³⁶³

5. Paskaidrojiet, kuros teikumos parādas pasīva konstrukcijas.

³⁵⁷ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 128. lpp.

³⁵⁸ Daodejing/ 道德经: 2

³⁵⁹ Lunyu/ 論語: 14.6

³⁶⁰ Lunyu/ 論語: 10.15

³⁶¹ Daodejing/ 道德经:56

³⁶² Lunyu/ 論語: 14.43

³⁶³ Lunyu/ 論語: 7.20

- 1) 士者笑之。³⁶⁴
- 2) 身為宋國笑。
- 3) 兔不可得。
- 4) 耕者得兔。
- 5) 兔為耕者得。

6. Pārveidojiet teikumus mūsdienu ķīniešu valodā.

- 1) 兔走觸株。
- 2) 折頸而死。
- 3) 因釋其耒而守株。
- 4) 冀復得兔。
- 5) 兔不可復得。
- 6) 而身為宋國笑。³⁶⁵

7. Atkartojiet 而 funkcijas un paskaidrojiet, kuriem teikumiem ir jēga.

- 1) 兔死而折頸。
兔折頸而死。
- 2) 釋其耒而守株。
守株而釋其耒。
- 3) 兔觸株而走。
兔走而觸株。

8. Iztulkojiet teikumus.

- 1) 治民。
- 2) 欲治民。
- 3) 欲以政治民。
- 4) 欲以先王之政治民。
- 5) 欲以先王之政治當世之民。
- 6) 欲以先王之政治當世之民此類也。

³⁶⁴ Mengzi/ 孟子: 14.23

³⁶⁵ Skat. 6. nodarbības tekstu

7) 欲以先王之政治當世之民皆此類也。

8) 欲以先王之政治當世之民皆守株之類也。³⁶⁶

³⁶⁶ **Fuller Michael A.** An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 57.-71.lpp.

7. NODARBĪBA

HAŅ FEI GALVENĀS IDEJAS

Pēc Haņ Fei uzskatiem cilvēks pēc dabas ir egoistiska būtne, kas ir ieinteresēta gūt pēc iespējas vairāk labumu sev un izvairīties no kaitējuma. Tas, pēc Haņ Fei domām, nenorāda uz cilvēka ļauno dabu, bet ir tikai fakts, pēc kā jāvadās, pārvaldot valsti un veidojot sociālo kārtību tajā. Tas var tikt sasniegts, izmantojot likumu un sodu sistēmu. Haņ Fei uzskata, ka cilvēku rada socioekonomiskās vide, un neizslēdz iespēju, ka cilvēkam var dabiski piemist augsti morāles principi, tomēr tas ir vairāk kā izņēmums. Vairākums cilvēku būs laipni un labsirdīgi labvēlīgā vidē un pārticībā, bet, tiklīdz pienāk grūti laiki, cilvēku īpašības mainās uz pretējām. Cilvēki pēc dabas ir slinki un labprāt izvairās no smaga darba. Tādēļ nevar paļauties uz to, ka cilvēki paši sevi motivēs strādāt, līdz ar to par vienu no valdnieka uzdevumiem kļūst tādas sistēmas izveidošana, kura motivētu cilvēkus smagi strādāt. Valdniekam, izmantojot radikālus paņēmienus, ir jāpiespiež cilvēkus rīkoties sabiedrības labā, jo, ļaujot tiem rīkoties pēc pašu iegribas, var tikai rasties nekārtības un korupcija.³⁶⁷

Savā filozofijā Haņ Fei izceļ trīs pamatelementus:

- 1) „likums” (法 *fa*);
- 2) „vara” jeb politiskā ietekme (勢 *shi*);
- 3) valsts vadības „prasme” (術 *shu*).³⁶⁸

Likums ietver sevī gan normas, gan arī sodus, regulējot sabiedrības kārtību ar slavēšanu par pareizu rīcību un nosodīšanu par nepareizu.³⁶⁹ Haņ Fei uzsver likuma atklātības svarīgumu, lai tas ir zināms visiem, kas izveido sava veida aizsargu cilvēkiem. Jāpiebilst, ka likumnieku režīmā nav svarīgi, lai cilvēki likumiem piekristu, jo likumiem ir cita funkcija – kontrolēt un regulēt sabiedrību.³⁷⁰

Runājot par **varu**, Haņ Fei atsaucas uz domātāju Šeņ Dao (慎到 *Shen Dao*)³⁷¹, kurš varas jēdzienā ietver augstas pozīcijas, harizmu, autoritāti, politikas turēšanu savās rokās. Iepriekšminētais ir attiecināms tieši uz valdnieku, kuram jāpiemīt nosauktajām īpašībām, lai veiksmīgi pārvaldītu valsti, tomēr to sasniegt nav viegli, tādēļ varai ir divas puses:

- 1) pozitīvais aspekts – gūt atbalstu no masām, ja valdniekam piemīt šīs īpašības;

³⁶⁷ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy, London: Wiley-Blackwell, 2006, 183.-185. lpp..

³⁶⁸ Yu Dunkang /余敦康. Hanfeizi /韓非子, 1.sēj. Beijing: Zhongguo da baikē quanshu chubanshe. 1992, 296.lpp..

³⁶⁹ Lai Karyn. An introduction to Chinese philosophy. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, 175.lpp..

³⁷⁰ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy, London: Wiley-Blackwell, 2006, 194. lpp..

³⁷¹ Šeņ Dao (395.–315. p.m.ē..) nāca no Džao valsts (趙 *Zhao*), Dzjisja akadēmijas (稷下學宮 *Jixia xuegong*) zinātnieks.

2) negatīvais aspekts – apspiest masas, ja valdniekam šīs īpašības nepiemīt.³⁷²

Valsts vadības **prasme** ietver sevī metodes, ar kurām var panākt kontroli pār cilvēkiem un vadīt tos. Šeit Haņ Fei runā par atšķirīgām interesēm starp valdnieku un ministriem, jo valdnieka interesēs ir nolīgt spējīgu ministru un dot dāsnu atalgojumu, kad tas daudz paveic, bet ministram rūp, lai tas paliek amatā arī tad, kad kļūst nespējīgs un saņem atalgojumu lielā ap.m.ē.rā arī tad, ja neko nav izdarījis. Tādēļ ministri, kuri netiek kontrolēti, var kļūt par valdnieka lielākajiem ienaidniekiem. Tas pats ir attiecināms arī uz valdnieka ģimenes locekļiem, tādēļ Haņ Fei piebilst, ka valsts valdībā arī valdnieka ģimenes locekļiem jābūt nolīgtiem par noteiktu atalgojumu.³⁷³

Kā galveno ieteikumu valdniekam ministru kontrolēšanā Haņ Fei min to, ka valdniekam jābūt brīvam no vēlmēm un emocijām, t.i. viņš nedrīkst parādīt nevienam savas vēlmes un to, kas neapmierina, lai tādējādi neatklātu sevi.³⁷⁴

Haņ Fei, kaut arī nesekmē totalitārismu, tomēr pats koncentrējas tikai uz valdnieku, pilnīgi ignorējot vienkāršās tautas pārstāvjus kā indivīdus, kā arī nepiedāvā aizsardzības garantiju pret tirāniju, jo neviens nedrīkst stāties pret režīmu.³⁷⁵ Tādēļ Ķīnā Haņ Fei darbus neizmantoja, īpaši neokonfuciānisma zinātnieki, jo tas apskatīja valsts pārvaldi no valdnieka, nevis no tautas skatupunkta.³⁷⁶

矛盾³⁷⁷

- [1] 楚人有鬻盾與矛者，
- [2] 譽之曰吾盾之堅，
- [3] 物莫能陷也。
- [4] 又譽其矛曰吾矛之利，
- [5] 於物無不陷也。
- [6] 或曰以子之矛陷於之盾，何如。
- [7] 其人弗能應也。
- [8] 夫不可陷之盾與無不陷之矛不可同世而立。

³⁷² Lai Karyn. An introduction to Chinese philosophy. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, 182.lpp..

³⁷³ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy, London: Wiley-Blackwell, 2006, 195. lpp..

³⁷⁴ Turpat, 197.lpp..

³⁷⁵ Turpat, 202.lpp..

³⁷⁶ Turpat, 183.lpp.

³⁷⁷ Feng Youlan/馮友蘭. Zhongguo zhexue shi xin bian/中國哲學史新編, Renmin chuban she, 1964, 559.lpp..

Jaunie vārdi

鬻	yù	pārdot
盾	dùn	vairogs
矛	máo	šķēps, pīķis
譽	yù	slavēt
堅	jiān	stingrs, stiprs, izturīgs
莫	mò	[veido dubulto noliegumu], neviens, nekas
能	néng	spēt, prast; iespējams
陷	xiàn	apdraudēt
又	yòu	atkal, vēl vienu reizi, turklāt
於	yú	[saiklis, kas šeit norāda uz darbības vietu]; pret, attiecībā uz
或	huò	daži; kāds
何如	héru	kā? kādā veidā?
弗	fú	[darb.v. noliegums] ne-
應	yìng	atbildēt, atsaukties
夫	fū	runājot par, kas attiecas uz, nu tad [ievada teikumu]
同	tóng	kopīgi, kopā, vienlaicīgi

GRAMATIKA

1) 與 yǔ

Kā pilns vārds 與 nozīmē „dot”, „sniegt”.³⁷⁸ Kā saiklis nozīmē to pašu, ko 和 vai 跟 mūsdienu ķīniešu valodā un to izmanto, lai savienotu lietvārdus un latviešu valodā to tulko kā „un”, „ar” vai „kopā ar”, „priekš”.³⁷⁹

Piemērs: 德與義 tikumība un taisnīgums
dé yǔ yì

³⁷⁸ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 50. lpp.

³⁷⁹ Yuan Naiying, Tang Haitao, Geiss James. Classical Chinese: A Basic Reader. Analysis. New Jersey: Princeton, 2004, 35. lpp.

2) 譽之曰 yù zhī yuē

譽 un 曰 šeit ir saskaņotie darbības vārdi: pirmais papildina otro. Latviešu valodā to tulko kā „lai...” vai kā divdabi.

Piemērs: 譽之曰 slavējot to, teica³⁸⁰
yù zhī yuē

3) 何如 hé rú

Vārda 如 nozīme ir „būt līdzīgam/ līdzināties”, to izmanto, veidojot salīdzinājumus. Vārds 何 ir jautājamais vārds, ko var tulkot kā „kas?”, „kāpēc?”, „kur?” vai „kā?”.³⁸¹ Vārdu savienojumu 何如 latviešu valodā to var iztulkot kā „kā?”, „kāds?” vai „kādā veidā?” Burtiski tulkojot, sanāk „kam līdzināties?” vai „kā izskatās?”.³⁸²

Piemērs: 大禮何如? Kāds ir liels rituāls?³⁸³
Dà lǐ hé rú

Piemērs: 夜如何? Kāda ir nakts?³⁸⁴
Yè rú hé

Piezīme: 何如 ir inversija no 如何. Pastāv arī citas līdzīgas inversijas:

何以 = 以何 „ar ko?”

是以 = 以是 „ar šo”

誰與 = 與誰 „ar ko?”³⁸⁵

4) 無。 。 。 不 wú bù

Dubulto noliegumu 無。 。 。 不 izmanto, lai parādītu apstiprinājumu. Šī konstrukcija pēc nozīmes ir ļoti līdzīga konstrukcijai 每。 。 。 都 mūsdienu ķīniešu valodā un tulkojas kā „lai kas arī...vienmēr...”, „lai arī kad...vienmēr...”.³⁸⁶

³⁸⁰ Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 71.-73 lpp.

³⁸¹ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 33. lpp..

³⁸² Yuan Naiying, Tang Haitao, Geiss James. Classical Chinese: A Basic Reader. Analysis. New Jersey: Princeton, 2004, 38.lpp.

³⁸³ YueJi/ 樂記, Aigongwen /哀公問

³⁸⁴ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 50. lpp.

³⁸⁵ Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 74.-75.lpp.

³⁸⁶ Yuan Naiying, Tang Haitao, Geiss James. Classical Chinese: A Basic Reader. Analysis. New Jersey: Princeton, 2004, 38.lpp.

Piemērs: 無友不如己者 Nav draugu, kas nebūtu līdzīgi viņam./
wú yǒu bù rú jǐ zhě Visi draugi ir līdzīgi viņam.³⁸⁷

5) 也 yě

Iepriekš jau tika runāts par 也 partikulas funkcijām. Šeit 也 ir cita nozīme: partikula 也 ievieto darbību ramjos, padarot to par „lietu/notikumu”, situāciju, ko var izvērtēt un analizēt. Tā arī norāda uz kādas domas pabeigtību.

Piemērs: 其人弗能應也 [gadījums/situācija] kad neviens nevarēja atbildēt³⁸⁸
qí rén fú néng yīng yě

6) 夫 fū

Partikula 夫 stāv teikuma sākumā un šajā gadījumā tai nav noteiktas nozīmes, tā vienkārši norāda uz kādas jaunas domas aizsākumu vai uz to, ka sekojošais teikums ir iepriekšēja teikuma turpinājums, secinājums, pamācība.³⁸⁹

UZDEVUMI

1. Kādā ir galvenā ideja šajā stāstā?

2. Konfūcijs uzskatīja, ka valdniekiem jānācas no slavenajiem mītiskajiem valdniekiem Jao (尧) and Šun (舜). Atrodiet informāciju par šiem valdniekiem (nodaļā par Konfūciju, ka arī papildua materiālos) un mēģiniet atbildēt, kādā vaidā Haņ Feidzi mēģināja izmantot savu stāstu par šķēpiem un vairogiem, lai kritizētu Konfūcija mācības pretrunas.

3. Ko nozīmē frāze 其人 teikumā 其人弗能應也? Kāda funkcija ir 弗 šajā teikumā?

4. Iztulkojiet teikumus.

1) 見孟子，問曰：周公何人也？³⁹⁰

2) 仁者無不愛也。³⁹¹

3) 無為而無不為。³⁹²

³⁸⁷ Lunyu/ 論語: 1.8

³⁸⁸ Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 75.lpp.

³⁸⁹ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 74. lpp.

³⁹⁰ Mengzi/ 孟子: 4.9

³⁹¹ Mengzi/ 孟子: 13.46

- 4) 子聞之曰。³⁹³
- 5) 或聞之曰。³⁹⁴
- 6) 子與人歌。³⁹⁵
- 7) 天下莫能與之爭。³⁹⁶

5. Paskaidrojiet, ko nozīmē 何 katrā teikumā.

- 1) 孟子曰：王何必曰利？
- 2) 以五十步笑百步，何如？³⁹⁷
- 3) 人皆好之，何如？³⁹⁸
- 4) 楚王何人也？³⁹⁹
- 5) 何以利吾國？⁴⁰⁰

6. Paskaidrojiet, ar ko atšķiras 不 no 弗 un iztulkojiet teikumus.

- 1) 耕者待兔而弗得。
耕者待兔而不得之。⁴⁰¹
- 2) 其人不能應之。
其人弗能應也。⁴⁰²

³⁹² Zhuangzi/ 莊子: 22.10

³⁹³ Lunyu/ 論語: 3.15

³⁹⁴ Lunyu/ 論語: 14.44

³⁹⁵ Lunyu/ 論語: 7.32

³⁹⁶ Daodejing/ 道德經: 22

³⁹⁷ Mengzi/ 孟子: 1.3

³⁹⁸ Lunyu/ 論語: 13.25

³⁹⁹ Mengzi/ 孟子: 4.9

⁴⁰⁰ Mengzi/ 孟子: 1.1

⁴⁰¹ Skat. 6. nodarbības tekstu

⁴⁰² Hanfeizi/ 韓非子, Nanyi/ 難一

8. NODARBĪBA

LIEDZI (列子 *LIEZI*)

(aptuveni 4.gs. p.m.ē.)

Liedzi īstajā vārdā Lie Jukou (列禦寇 *Lie Yukou*) ir daoisma filozofijas sekotājs. Dzīvojis Karojošo valstu periodā aptuveni 350.g.p.m.ē., tomēr precīzs dzīves laiks nav zināms.⁴⁰³ Viņa vārds ir sastopams “Džuandzi”⁴⁰⁴ teksta septītajā nodaļā, kura veltīta cēlajiem valdniekiem un imperatoriem (應帝王 *ying di wang*), kur teikts, ka Liedzi visu mūžu pilnveidoja sevi saskaņā ar daoisma principiem, tāpēc viņš tiek dēvēts par daoisma filozofijas gudro.⁴⁰⁵

Pastāv pieņēmums, ka Lie Jukou sastādīja daoisma tekstu ar nosaukumu „Liedzi”, tomēr pētnieki apšaubā to, ka autors ir pats Liedzi. Dziļāk izpētot Liedzi personību zinātniekiem radās šaubas par to, vai viņš ir reāli pastāvējis, jo vienīgais avots, kur parādās vārds Liedzi ir „Džuandzi” teksts. Šeit ir aprakstīts, ka Liedzi „lidinās tukšumā, apseglojot vēju”⁴⁰⁶, tomēr viņa vārds netiek minēts ne „Sjundzi” tekstā (荀子 *Xunzi*), kas tika sarakstīts 3.gs.p.m.ē., ne arī Sima Cjeņa darbā „Vēstures pieraksti”. Savukārt, pašā darbā sastopamie stāsti parādās arī „Džuandzi” tekstā, piemēram stāsts par „Pērtiķu turētāju”.⁴⁰⁷ Tas norāda uz iespēju, ka „Liedzi” ir nevis viena autora sarakstīts darbs, bet gan tautā pazīstamu stāstu un pasaku apkopojums.⁴⁰⁸

Grāmata „Liedzi” bija plaši izplatīta Haņ dinastijas (韓 *Han*) laikā (206.g.p.m.ē.-220.g.m.ē.), vēlāk pakāpeniski zaudējot savu popularitāti. Haņ imperiālās bibliotēkas pārzinis Liu Sjan (劉向 *Liu Xiang*)⁴⁰⁹ pārveidoja sākotnējās 20 nodaļas uz 8 nodaļām, tikpat, cik ir saglabāties līdz mūsdienām. Vēlāk Tan (唐 *Tang*)⁴¹⁰ un Sun (宋 *Song*)⁴¹¹ dinastiju laikā

⁴⁰³ Cua Antonio S. (ed.). *Encyclopedia of Chinese Philosophy*. New York and London: Routledge, 2003, 397.lpp..

⁴⁰⁴ Skat. 11., 12.nod.

⁴⁰⁵ Chen Guying / 陳鼓應, *Zhuangzi / 莊子*. *Zhuangzi zhu jin yi / 莊子今註今譯*. 2.sēj. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1999, 221.lpp..

⁴⁰⁶ Turpat, 17.lpp..

⁴⁰⁷ Pērtiķu turētājs kādu dienu, barojot pērtiķus, teica: „No rīta es jums došu trīs kastaņus, bet vakarā četrus.” Pērtiķi sadusmojās. Tad viņš teica: „No rīta es jums došu četrus kastaņus, bet vakarā trīs.” Tad pērtiķi nomierinājās. / Turpat, 69.lpp..

⁴⁰⁸ N.I.Konrad / Н.И.Конрад. *Izbrannie trudi. Sinologija. / Избранные труды. Синология*. Москва: Наука, 1977, 458.-460. lpp..

⁴⁰⁹ Liu Sjan (79.-8.g.p.m.ē.)

⁴¹⁰ Tan din. (618.-907.)

⁴¹¹ Sun din. (960.-1279.)

Liedzi tika iecelts daoisma svēto sarakstā, un tika nodēvēts par „Neizsīkstošā tukšuma īsto cilvēku” (冲虚真人 *Chongxu zhenren*).⁴¹²

Liedzi grāmatā ir jūtama arī budisma ietekme⁴¹³, kas ir minēts Džan Džan (張湛 *Zhang Zhan*)⁴¹⁴ komentāros „Liedzi” grāmatas 1. nodaļā „Debesu zīme” (天瑞 *Tianrui*).⁴¹⁵ Liedzi tekstā bieži parādās ideja par visa nepastāvību, gluži tāpat kā budisma filozofijā, kurā teikts, ka viss ir mainīgs, visas būtnes dzimst un mirst. Tomēr zinātnieki strīdās par to, vai tā patiešām ir budisma ietekme, jo šīs idejas ir sastopamas gan daoismā, gan budismā.⁴¹⁶

„Liedzi” tekstā ir iekļauta arī nodaļa ar nosaukumu „Jan Džu” (楊朱 *Yang Zhu*)⁴¹⁷, kurā ir aprakstīta Jan Džu mācība, kuras pamatā ir hedonisms⁴¹⁸. Jan Džu bija viens no Ķīnas filozofiem, kurš dzīvoja Karojošo valstu periodā (370.-319.p.m.ē.).⁴¹⁹ Pēc filozofa uzskatiem cilvēkam ir jābūt dabiskam, t.i. tādām, kādu viņu radīja debesis, bet cilvēka pamatmērķis ir rūpēties par sevi un nodzīvot tik gadus, cik viņam atvēlēts. Jan Džu kritizēja Modzi un Konfūcija mācības, uzskatot abas mācības par nedabiskām un cilvēkiem nederīgām. Svarīgi atzīmēt, ka Jan Džu koncentrējās uz cilvēku kā indivīdu, nevis kā daļu no sabiedrības. Tas liecina par to, ka šī mācība ir tendēta uz egoismu, jo Jan Džu uzskatīja, ka rīkošanās sabiedrības labā nedz padara cilvēku apmierinātāku, nedz arī veicina cilvēces uzplaukumu.⁴²⁰

楊布(說符 8.nodaļa)⁴²¹

[1] 楊朱之弟曰布。

[2] 衣素衣而出。

⁴¹² **Hong Zhanhou / 洪湛侯.** Zhongguo da baike quanshu / 中國大百科全書. 1.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1986, 429.lpp..

⁴¹³ Ja tekstā ir budisma ietekme, tad tas varēja tikt sarakstīts ne ātrāk par 1..gs.m.ē., kad Ķīnā sāka iepļūst budisms. Tādējādi ir zināms, ka teksta vissenākais variants ir saglabājies no 3.gs.m.ē..

⁴¹⁴ *Džan Džan* – nāk no Austrumu Dzjiņ (東晉 *Dong Jin*) – 4.-5.gs., viens no „Liedzi” teksta komentētājiem.

⁴¹⁵ **Unschuld Paul Ulrich.** Huang Di nei jing su wen: nature, knowledge, imagery in an ancient Chinese medical text. California: University of California Press, 2003, 19.lpp..

⁴¹⁶ **Berthrong John H.** Expanding process: exploring philosophical and theological transformations in China and the West. New York: State University of New York Press, 2008, 68.-69.lpp..

⁴¹⁷ **Liezi / 列子, Zhang Zhan / 張湛, Chen Chun / 陳春.** Liezi: Ba juan / 列子: 八卷. Xiaoshan chen shi hu hai lou, 1813, 7.nod., 1.lpp..

⁴¹⁸ *Hedonisma* (‘hēdonē’ tulk. no grieķu val. nozīmē ‘bauda’) mācība uzsver to, ka cilvēka rīcību veido divi aspekti – bauda un sāpes. Baudai tiek piešķirta visaugstākā vērtība, tā ir cilvēka virzītājspēks, savukārt sāpes tiek vērtētas ļoti zemu. Hedonisma pretstats ir askētisms.

⁴¹⁹ **Van Norden Bryan William.** Virtue ethics and consequentialism in early Chinese philosophy. Cambridge: Cambridge University Press, 2007, 205.lpp..

⁴²⁰ **Ivanhoe P. J.** Confucian moral self cultivation. Indiana: Hackett Publishing, 2000, 16.lpp..

⁴²¹ **Xiao Dengfu / 蕭登福.** Liezi gu zhu jinyi / 列子古注今譯, Taipei, wen jin chuban she, 2009, 773.lpp..

- [3] 天雨，解素衣。
 [4] 衣緇衣而反。
 [5] 其狗不知，迎而吠之。
 [6] 楊布怒，將撲之。
 [7] 楊朱曰：子無撲矣。
 [8] 子亦猶是也。
 [9] 嚮者，使汝狗白而往，黑而來，
 [10] 豈能無怪哉。

Jaunie vārdi

楊布	<i>Yáng Bù</i>	Jan Bu
楊朱	<i>Yáng Zhū</i>	Jan Džu, filozofs-hedonists ⁴²²
弟	<i>dì</i>	jaunākais brālis
衣	<i>yī/yì</i>	drēbes/ valkāt, uzģērbt
素	<i>sù</i>	nekrāsots (balts) zīds
出	<i>chū</i>	iziet ārā
雨	<i>yǔ/yù</i>	lietus/ līt
解	<i>jiě</i>	novilkt, atraisīt
緇	<i>zī</i>	melns zīds
反	<i>fǎn</i>	atgriezties
狗	<i>gǒu</i>	suns
迎	<i>yíng</i>	satikt, sveicināt, sagaidīt
吠	<i>fèi</i>	riet
怒	<i>nù</i>	dusmoties, būt niknam
將	<i>jiāng</i>	gatavoties; drīz, drīzumā; [nākotnes partikula]
撲	<i>pū</i>	sist
猶	<i>yóu</i>	līdzināties

⁴²² Ētikas mācība, kuras pamatā ir ideja, ka tikai tas, kas sniedz baudu, būtībā ir labs.

嚮	<i>xiàng</i>	agrāk, tikko, nupat
汝	<i>rǔ</i>	tu
白	<i>bái</i>	balts
往	<i>wǎng</i>	aiziet, doties, iet prom
黑	<i>hēi</i>	melns
豈	<i>qǐ</i>	[retorisks jautājums] kādā veidā...? kā gan...?
怪	<i>guài</i>	brīnīties, vainot, nosodīt
哉	<i>zāi</i>	[izsaukums teikuma beigās]

攫金⁴²³(說符 8.nodaļa)

- [11] 昔齊人有欲金者。
- [12] 清旦，衣冠而之市，
- [13] 適鬻金者之所，因攫其金而去。
- [14] 吏捕得之。
- [15] 問曰人皆在焉，子攫人之金何。
- [16] 對曰取金之時，不見人，徒見金。

Jaunie vārdi

昔	<i>xí</i>	kādreiz, agrāk
齊	<i>qí</i>	Cji valsts
金	<i>jīn</i>	zelts, nauda
清	<i>qīng</i>	dzidrs
之	<i>zhī</i>	iet uz, doties
旦	<i>dàn</i>	rītausma, rīts
冠	<i>guān</i>	cepure

⁴²³ Xiao Dengfu/ 蕭登福. Liezi gu zhu jinyi/ 列子古注今譯, Taipei, wen jin chuban she, 2009, 790.lpp..

市	shì	tīrgus
適	shì	doties, sasniegt
攬	jué	sagrābt, piesavināties
去	qù	iet projāms
吏	lì	mazs ierēdnis
捕	bǔ	arestēt, aizturēt, ķert
問	wèn	jautāt
在	zài	[norāda lokatīvu, atrašanās vietu]
焉	yān	ar to [attiecās uz iepriekšminēto papildinātāju]
對	duì	atbildēt
取	qǔ	ņemt, paņemt
徒	tú	tikai

GRAMATIKA

1) 將 jiāng

將 ir laika radītājs, kas parāda tuvo nākotni un bieži vien apzīmē nodomu – kaut ko drīzumā darīt vai, kāda notikuma gaidīšanu.⁴²⁴ Latviešu valodā burtiski to var tulkot kā „grasīties/gatavoties”, ja darbība nav atkarīga no subjekta gribas, tad 將 norāda, ka kaut kas drīzumā notiks.⁴²⁵ 將 lieto līdzīgi kā modālo darbības vārdu 要 mūsdienu ķīniešu valodā.

Piemēri: 我 將 見 楚 王。 Es satīkšos/grasos satīkties ar Ču [valsts]
Wǒ jiāng jiàn Chǔ wáng valdnieku.⁴²⁶

楚 王 將 死 矣。 Ču [valsts] valdnieks [drīzumā]
Chǔ wáng jiāng sǐ yǐ nomirs.

Piezīmes: Senķīniešu valodā nav strikta laiku sadalījuma, tāpēc tiek norādīts relatīvs laiks. Ja pirms tam tekstā tika nosaukts konkrēts laiks, piemēram, gads, gadalaiks utt. tad 將 jātulko, ņemot to vērā.⁴²⁷

⁴²⁴ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 120. lpp.

⁴²⁵ Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 58. lpp.

⁴²⁶ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 120. lpp.

Laika radītājs 將 ir modālais darbības vārds, tāpēc nolieguma partikulas stāv pēc 將 un pirms galvenā darbības vārda. (將不來 nevis 不將來).⁴²⁸

將 var izmantot arī tad, kad runa iet par pagātņi. Tādā gadījumā 將 nozīmē to, ka kaut kāda darbība bija gaidāma nosauktajā pagātnes brīdī.⁴²⁹

2) 猶 yóu

Kad partikula 猶 atrodas pie izteicēja - darbības vārda, tā nozīmē „joprojām” vai „vēl”.⁴³⁰

Kad tā parādas teikumos bez darbības vārdiem un ar 也 beigās, 猶 palīdz rādīt salīdzinājumus un nozīmē „būt līdzīgam”, „būt kā”.⁴³¹

Piemēri: 子猶之也。 Tu esi līdzīgs viņam.⁴³²
Zī yóu zhī yě

今之樂猶古之樂也。 Mūsdienu mūzika ir līdzīga
Jīn zhī yuè yóu gǔ zhī yuè yě senatnes mūzikai.⁴³³

Piezīme: 猶 ir partikula, nevis darbības vārds, tāpēc to nevar pārvērst par noliegumu, izmantojot nolieguma partikulas.⁴³⁴

3) 使 shǐ

Šajā gadījumā 使 izmanto, lai izveidotu hipotētisku uzskatu vai domu par kaut ko (parasti nereālo). Latviešu valodā to var tulkot kā „ja...”, „kad...”, pieņemot kā...”. Otrajā teikuma daļā parasti seko secinājums, iespējams rezultāts, ko var arī īpaši neatzīmēt, tāpēc tulkojot latviešu valodā teikuma 2.daļas sākumā jāpievieno „...,tad”.⁴³⁵

Piemērs: 使汝狗白而往，黑而來。 Ja suns aiziet balts, bet
Shǐ rǔ gǒu bái ér wǎng hēi ér lái atgriežas melns.⁴³⁶

⁴²⁷ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 58. lpp.

⁴²⁸ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 120. lpp.

⁴²⁹ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 58. lpp.

⁴³⁰ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 18. lpp.

⁴³¹ **Dawson Raymond.** A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 52. lpp.

⁴³² **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 18. lpp.

⁴³³ Mengzi/ 孟子: 2.1

⁴³⁴ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 18. lpp.

⁴³⁵ Turpat, 151. lpp.

⁴³⁶ Skat. tekstu 8. nodaļā

4) 哉 zāi

Beigu partikula 哉 norāda uz izsaukumu, kuru var pievienot gan pie jautājumiem, gan pie deklaratīviem teikumiem. Latviešu valodā to netulko, bet tulkojumā var pievienot tādas izsaukuma vārdus kā „Ak..!”, „Patiešām...!” utt. . Ja teikums ir deklaratīvs, tad beigās pievieno izsaukuma zīmi.

Piemērs: 言 大 矣 哉。 Patiešām bija izcila runa!
Yán dà yǐ zāi

Piezīme: Senķīniešu valodas tekstos var sastapties ar inversijām, tāpēc 哉 ne vienmēr būs beigās. (言大矣哉 un 大哉言矣 teikumu nozīmē būs viena un tā pati. Šajā gadījumā inversija kalpo, lai uzsvērtu, cik lieliskā bija runa. Arī latviešu valodā to var atspoguļot ar apgrieztu kārtību: - „Runa patiešām bija izcila!” un „Patiešām bija izcila runa!”)⁴³⁷

5) 之 zhī

Līdzīgi kā mūsdienu ķīniešu valodā 之 šeit ir darbības vārds un nozīmē „doties/aiziet/iet uz”.⁴³⁸ Līdzīgi kā mūsdienu ķīniešu valodā 到 vai 去.⁴³⁹

Piemērs: 子 之 魯。 Tu ej uz Lu [valsti].⁴⁴⁰
Zǐ zhī Lǔ

6) 焉 yān

Norādāmais vietniekvārds 焉 pēc savas nozīmes ir līdzīgs vārdu savienojumiem 於是 „tur”, latviešu valodā to var tulkot kā „tur/iekš tā” vai „attiecībā uz to”, bet vārdu savienojumu 在焉 izmanto ļoti rēti un tas jātulko kā „būt tur”vai „atrsties tur”.⁴⁴¹ Mūsdienu ķīniešu valodā 焉 var tulkot kā 那个地方, 那里.⁴⁴² Rēti lietota konstrukcija 在焉 atbilst mūsdienu ķīniešu valodas konstrukcijai 在。。。之中. 焉 parasti atrodas teikuma beigās un norāda uz iepriekš minēto vietu vai objektu.

⁴³⁷ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 146.-147. lpp..

⁴³⁸ **Dawson Raymond.** A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 43. lpp.

⁴³⁹ **Yuan Naiying, Tang Haitao, Geiss James.** Classical Chinese: A Basic Reader. Analysis. New Jersey: Princeton, 2004, 93.lpp.

⁴⁴⁰ **Dawson Raymond.** A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 43. lpp.

⁴⁴¹ **Jahontov S.E/ Яхонтов С.Е.** Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 69. lpp.

⁴⁴² **Yuan Naiying, Tang Haitao, Geiss James.** Classical Chinese: A Basic Reader. Analysis. New Jersey: Princeton, 2004, 95. lpp.

Piemērs: 有鳥焉. Tur ir putni.⁴⁴³
yǒu niǎo yān

UZDEVUMI

1. Kādā ir galvenā doma ir 1. tekstā? Ko grib pateikt autors parādot netaisnīgumu pret suni?

2. Padomajiet, ko varētu simbolizēt apģerbu krāsas šajā stāstā?

3. Padomajiet, kāda ir galvenā tēma 2. tekstā? Ko jūsprāt varētu simbolizēt zelts un domas par zeltu šajā stāstā?

4. Iztulkojiet teikumus:

1) 子曰：大哉問！⁴⁴⁴

2) 人曰：大哉孔子！⁴⁴⁵

3) 非道也哉。⁴⁴⁶

4) 子曰：天何言哉？⁴⁴⁷

5) 子曰：吾將問之。⁴⁴⁸

6) 將之楚而見孟子。⁴⁴⁹

7) 妻將生子。⁴⁵⁰

8) 臣知五人焉。⁴⁵¹

9) 有君子之四道焉。⁴⁵²

10) 四時行焉，百物生焉。⁴⁵³

5. Iztulkojiet teikumus un paskaidrojiet, ko nozīmē 猶 katrā gadījumā.

1) 子猶行古之道也。⁴⁵⁴

⁴⁴³ **Chiang Gregory. Language of the Dragon:** A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 14. lpp.

⁴⁴⁴ Lunyu/ 論語: 3.4

⁴⁴⁵ Lunyu/ 論語: 9.2

⁴⁴⁶ Daodejing/ 道德經: 53

⁴⁴⁷ Lunyu/ 論語: 17.19

⁴⁴⁸ Lunyu/ 論語: 7.15

⁴⁴⁹ Mengzi/ 孟子: 5.1

⁴⁵⁰ Liji/ 禮記, NeiZe/ 內則

⁴⁵¹ Mengzi/ 孟子: 4.4

⁴⁵² Lunyu/ 論語: 5.16

⁴⁵³ Lunyu/ 論語: 17.19

- 2) 犬之性，猶牛之性。⁴⁵⁵
- 3) 白羽之白也，猶白雪之白。
- 4) 母猶哭。
- 5) 兄弟之子猶子也。⁴⁵⁶

6. Paskaidrojiet, uz ko attiecas 焉 katrā gadījumā.

- 1) 發鳩(*Fā jiū - kalna nosaukums*)之山，其上多木，有鳥焉。⁴⁵⁷
- 2) 天池也。有魚焉。⁴⁵⁸
- 3) 至齊，見人焉。⁴⁵⁹
- 4) 天何言哉？四時行焉，百物生焉。⁴⁶⁰
- 5) 南方有鳥焉。⁴⁶¹
- 6) 皆古聖人也，吾未能有行焉。⁴⁶²

7. Iztulkojiet teikumus mūsdienu ķīniešu valodā, aizvietojojt 皆 ar 都.

- 1) 人皆見之。⁴⁶³
- 2) 古之人皆用之。⁴⁶⁴
- 3) 人皆曰：天下，國，家。⁴⁶⁵
- 4) 人皆有兄弟。⁴⁶⁶
- 5) 或曰：皆坐。⁴⁶⁷
- 6) 吾二臣者皆不欲也。⁴⁶⁸

⁴⁵⁴ Liji/ 禮記, Tangongshang / 檀弓上

⁴⁵⁵ Mengzi/ 孟子: 11.3

⁴⁵⁶ Liji/ 禮記, TanGongshang/ 檀弓上

⁴⁵⁷ Mengzi/ 孟子: 3.2

⁴⁵⁸ Zhuangzi/ 莊子: 1.2

⁴⁵⁹ Zhuangzi/ 莊子: 25.44

⁴⁶⁰ Lunyu/ 論語: 17.19

⁴⁶¹ Xunzi/ 荀子: 1

⁴⁶² Mengzi/ 孟子: 3.2

⁴⁶³ Lunyu/ 論語: 19.21

⁴⁶⁴ Mengzi/ 孟子: 4.7

⁴⁶⁵ Mengzi/ 孟子: 7.5

⁴⁶⁶ Lunyu/ 論語: 12.5

⁴⁶⁷ Lunyu/ 論語: 15.42

⁴⁶⁸ Lunyu/ 論語: 16.1

9. NODARBĪBA

MENDZI (孟子 MINGZI)

(372. – 289. g. p.m.ē.)

Mendzi vai Men Ke (孟軻 *Meng Ke*) ir dzimis Karojošo valstu periodā Dzou valstī (鄒 *Zou*)⁴⁶⁹. Viņš kļuva par vienu no svarīgākajiem Konfūcija tradīcijas filozofiem, atstājot pēc sevis nozīmīgu filozofisku darbu ar nosaukumu „Mendzi”. Situācija valstī viņa dzīves laikā bija neskaidra, tas bija pārmaiņu laiks⁴⁷⁰, tādēļ valdnieki aicināja gudrus padomdevējus no visas Ķīnas, lai ieviestu valstī kārtību.⁴⁷¹ Tādējādi par vienu no saviem svarīgākajiem uzdevumiem Mendzi izvirzīja Konfūcija mācības izplatīšanu valdnieku un ierēdņu vidū, koncentrējoties uz tādiem aspektiem, kā tautai labvēlīga valsts pārvalde un augstas morāles attīstība gan valdniekos, gan sabiedrībā kopumā.⁴⁷²

Agrā bērnībā mirst Mendzi tēvs, māte ļoti rūpējas par dēla izglītību, un sūta zēnu uz skolu, kurā Mendzi iegūst klasisko konfuciānisma izglītību. Dzīves laikā filozofs daudz ceļo no vienas valsts uz otru cerībā, ka izdosies atrast valdnieku, kurš piekritīs īstenot viņa mācību dzīvē. Ar laiku Mendzi saprot, ka, lai īstenot savu uzdevumu, viņam nepieciešama politiska karjera, tādēļ viņš stājas augsta ministra amatā Cji (齊 *Qi*) valstī. Redzot, ka valdnieks neņem vērā viņa padomus, Mendzi atstāj amatu un ar savu skolnieku palīdzību sāk darbu pie savas paša grāmatas.⁴⁷³

Teksts ietver sevī Mendzi sarunas ar valdniekiem, saviem skolniekiem, kā arī atšķirīgu filozofisko skolu pārstāvjiem. Tas sastāv no 7 nodaļām, kur katra no nodaļām tiek sadalīta divās

Savā grāmatā Mendzi dod padomus valdniekiem visdažādākajos aspektos, sākot ar tikumības attīstību līdz tādām praktiskām jomām, kā nodokļu ievākšana un lauksaimniecība. Mendzi filozofijas galvenā ideja ir cilvēkiem labvēlīgas valsts pārvaldes izveidošana ar tikumīgu valdnieku priekšgalā. Turklāt viņš savā grāmatā koncentrējas ne tikai uz valdniekiem, bet arī uz tautu, uzsverot tās izglītošanas svarīgumu.⁴⁷⁴

⁴⁶⁹ *Dzou valsts* bija maza valstiņa netālu no Lu valsts, mūsdienu Šaņdun provinces (山東 *Shandong*) teritorijā.

⁴⁷⁰ Pavasaru-rudeņu periods (春秋 *Chun qiu*) beidzās 5.gs., valstī sākās nemieri, haoss, jaunā kārtība vēl nebija izveidota.

⁴⁷¹ **Mencius, William Van Norden Bryan.** *Mengzi: with selections from traditional commentaries.* Hackett Publishing, 2008, xxiii.lpp..

⁴⁷² **Liu JeeLoo.** *An Introduction to Chinese Philosophy,* Wiley-Blackwell, 2006, 65.lpp..

⁴⁷³ **Mencius, William Van Norden Bryan.** *Mengzi: with selections from traditional commentaries.* Indiana: Hackett Publishing, 2008, xxiii.- xxiv.lpp..

⁴⁷⁴ **Mencius, William Van Norden Bryan.** *Mengzi: with selections from traditional commentaries.* Indiana: Hackett Publishing, 2008, xxv.lpp..

Viena no Mendzi filozofijas pamatidejām ir tāda, ka cilvēks pēc dabas ir labs. Pēc Mendzi domām cilvēka dabā ir tā saucamie „četri asni” vai „četri sākumi” (四端 *si duan*), tie ir: cilvēcība (仁 *ren*), taisnīgums jeb pienākums (義 *yi*), pieklājības norma (禮 *li*), zināšanas (智 *zhi*). Šie „četri sākumi” ir tas, kas atšķir cilvēku no dzīvnieka, tomēr, lai kļūtu par tikumīgu cilvēku ar augstu morāli, viņam sevī ir jāizkopj šīs četras īpašības. Tālāk Mendzi paskaidro to, kāpēc daudziem cilvēkiem nepiemīt augsta morāle, ja tam ir visi priekšnosacījumi. Mendzi min, ka cilvēka dabu veido sensorie orgāni, kas ir „mazākā daļa” un sirds vai prāts – „lielākā daļa”. Cilvēkā „mazākā daļa” atbild par vēlmēm un materiālajiem labumiem, savukārt „lielākā daļa” par tikumību, tādēļ notiek pretrunas starp abām daļām. Prāta funkcija ir domāt, bet, ja šī funkcija netiek izmantota, tad prāts nerealizē sevi, tādēļ visa uzmanība tiek veltīta sensorajām funkcijām. Mendzi arī min to, ka, ja cilvēka gribasspēks nav pietiekami spēcīgs, tad pat ja cilvēks vēlas darīt labu, viņš var viegli atteikties no saviem nodomiem.⁴⁷⁵

[孟子 6.1.: 告子⁴⁷⁶]

熊掌⁴⁷⁷

- [1] 孟子曰，魚，我所欲也。
- [2] 熊掌，亦我所欲也。
- [3] 二者不可得兼，舍魚而取熊掌者也。
- [4] 生亦我所欲也。義亦我所欲也。
- [5] 二者不可得兼，舍生而取義者也。
- [6] 生亦我所欲，所欲有甚於生者，故不為苟得也。
- [7] 死亦我所惡，所惡有甚於死者，故患有所不關也。
- [8] 使人之所欲莫甚於生，則幾可以得生者，何不用也。

⁴⁷⁵ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy, London: Wiley-Blackwell, 2006, 76.lpp..

⁴⁷⁶ 告不害, Mendzi laika konfuciānists, kas nododās pārdomām par cilvēka īsto dabu un tās attiecībām ar ļauno un labo. Apgalvoja, ka cilvēka daba nav ne laba, ne ļauna. Mendzi turpretīm uzskatīja, ka tā ir laba. Mendzi grāmatā ir ietvertas 2 nodaļas, kas veltītas šim filozofam, domātājam 告子.

⁴⁷⁷ James Legge. The Chinese Classics. I&II Volume. Taibei, SMC Publishing INC, 411.lpp..

- [9] 使人之所惡莫甚於死者，則凡可以辟患者，何不為也。
 [10] 由是則生而有不用也，由是則可以辟患而有不為也。
 [11] 是故所欲有甚於生者，所惡有甚於死者，
 [12] 非獨賢者有是心也，人皆有之，賢者能勿喪。

Jaunie vārdi

孟子	<i>Mèngzǐ</i>	Mendzi
告子	<i>Gàozi</i>	Gaodzi, Mendzi laika konfuciānists
魚	<i>yú</i>	zivs
熊	<i>xióng</i>	lācis
掌	<i>zhǎng</i>	ķepa
二	<i>èr</i>	divi
兼	<i>jiān</i>	vienlaicīgi
舍	<i>shě</i>	atmest, atteikties
義	<i>yì</i>	taisnīgums
甚	<i>shèn</i>	būt pārākam
惡	<i>è</i>	ienīst
患	<i>huàn</i>	nelaime
闕	<i>pì</i>	izvairīties
則	<i>zé</i>	tad; tādā gadījumā, tomēr
幾	<i>jǐ</i>	cik? [jautājuma vietniekvārds]
何	<i>hé</i>	kāpēc; kādēļ
用	<i>yòng</i>	izmantot
凡	<i>fán</i>	viss
由是	<i>yóu shì</i>	izejot no tā, ja tā ir
是故	<i>shì gù</i>	tāpēc, šī iemesla pēc
非獨	<i>fēidú</i>	ne tikai
賢	<i>xián</i>	gudrs, vieds
勿	<i>wù</i>	nedrīkst; nevajag

GRAMATIKA

1) 故 gù

故 apzīmē cēloni, kāpēc kaut kas notiek. Parasti stāv galvenā teikuma sākumā un latviski tulkojams kā „tāpēc/tādēļ...”. 故 var savienot divas teikumu daļas vai atsevišķus teikumus. 故故

lieto kā lietvārdu, tad nozīme būs „cēlonis” vai „iemēsls”. Tadā pašā veidā lieto arī vārdu savienojumu 故是 „tādēļ/ šī iemēsla dēļ”.⁴⁷⁸

Piemēri: 故曰，國人殺之也。
Gù yuē guó rén shā zhī yě

Tāpēc saka: „Valsts cilvēki
nogalināja viņu.”⁴⁷⁹

是故走矣。
Shì gù zǒu yǐ

Šī iemēsla dēļ aizbēga.

是故君子非有大故，不宿於外。
Shì gù jūn zǐ fēi yǒu dà gù bú sù yú wài

Šī iemēsla dēļ cēlie vīri
bez svarīga iemēsla
nenakšņo ārpus mājas.⁴⁸⁰

2) 於 yù

Frāzes 甚於生 un 甚於死 veido salīdzinājumus. Partikula 甚 parāda augstāko pakāpi salīdzinājumos, bet 於 palīdz veidot salīdzinājumu „...par kaut ko”.⁴⁸¹ Latviešu valodā 甚於 jātulko, izmantojot konstrukciju „vairāk kā...”/ „augstākā pakāpē, nekā...”⁴⁸²

Piemērs: 愛之甚於王。Mīlēt to vairāk par valdnieku.⁴⁸³
ài zhī shèn yú wáng

4) 如 rú

Kad partikula 如 atrodas teikuma sākumā, tā palīdz veidot nosacījuma teikumus. To tulko kā „ja”, „gadījumā, ja” vai „pieņemot, ka”.⁴⁸⁴

⁴⁷⁸ Pulleyblank Edwin. *Outline of Classical Chinese Grammar*. Vancouver: UBC Press, 1995, 162. lpp.

⁴⁷⁹ Mengzi/ 孟子: 2.7

⁴⁸⁰ Liji/ 禮記, Tangongshang/ 檀弓上

⁴⁸¹ Brandt J. *Introduction to Literary Chinese*. New York: Frederick Ungar Publishing Company, 1966, 19.lpp.

⁴⁸² Fuller Michael A. *An introduction to literary Chinese*. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 159. lpp.

⁴⁸³ Zhan GuoCe/ 戰國策, ChuCe/ 楚策, ChuSi/楚四, Gui wang yi Chu wang mei ren/ 魏王遺楚王美人

8) 非獨 fēidú

獨 viena no nozīmēm ir „tikai/vienīgi”. 非獨 ir 獨 antonīms, un to var tulkot kā „ne tikai/nav vienīgi”.

Piemērs: 非獨賢者有是心也 Ne tikai labākiem cilvēkiem ir
fēi dú xián zhě yǒu shì xīn yě šādas domas⁴⁹¹

UZDEVUMI

1. Tekstā par lāča ķepu iet runa par izvēles sarežģītību. Paskaidrojiet, ar ko Mendzi salīdzina lāča ķepu un zivi tekstā. Kāpēc autors tomēr izvēlās lāča ķepu?
2. Atrodiet, kāda simbolika ir zivīm un lāča ķepai.
3. Atrodiet tekstā pilnas formas sekojošiem hieroglifiem.

- 1) 识
- 2) 尔
- 3) 穷
- 4) 钟
- 5) 乡
- 6) 丧

4. Iztulkojiet teikumus. Paskaidrojiet, kur 凡 nozīme ir „visi” un kur „kopā”.

- 1) 凡四海之內。⁴⁹²
- 2) 凡有首、有趾、無心。⁴⁹³
- 3) 凡有三德: 上德, 中德, 下德也。⁴⁹⁴
- 4) 楚王與凡君坐。⁴⁹⁵
- 5) 凡人之生。⁴⁹⁶

⁴⁹¹ Turpat. 133.lpp.

⁴⁹² Liji/ 禮記, Wang Zhi / 王制

⁴⁹³ Zhuangzi/ 莊子: 12.43

⁴⁹⁴ Zhuangzi/ 莊子: 29.17

⁴⁹⁵ Zhuangzi/ 莊子: 21.68

⁴⁹⁶ Hanfeizi/ 韓非子, Liufan/ 六反

6) 凡九十三國。⁴⁹⁷

5. Iztulkojiet teikumus.

- 1) 故曰：天不言。⁴⁹⁸
- 2) 故道大，天大，地大。⁴⁹⁹
- 3) 故百物皆化。⁵⁰⁰
- 4) 故樂非獨以自樂也。⁵⁰¹
- 5) 民之於仁也，甚於水火。⁵⁰²
- 6) 至則行矣。⁵⁰³
- 7) 有德則可謂聖人。⁵⁰⁴
- 8) 無說則死。⁵⁰⁵

6. Partulkojiet teikumus senķīniešu valodā.

1. Tāpēc Cji valsts valdniekam piemīt tikumība.
2. Tāpēc cēlie vīri vēlas to.
3. Tāpēc saka: „Zinošais nerunā.”
4. Tāpēc saka: „Nezinošais runā.”
5. [Ja] mācās, tad zin to.
6. [Ja] nemācās, tad nezin to.

⁴⁹⁷ Liji/ 禮記, WangZhi/王制

⁴⁹⁸ Mengzi/ 孟子: 9.5

⁴⁹⁹ Daodejing/ 道德經: 25

⁵⁰⁰ Liji/ 禮記, Yue Ji/ 樂記

⁵⁰¹ Shuoyuan/ 說苑: 19.35

⁵⁰² Lunyu/ 論語: 15.35

⁵⁰³ Lunyu/ 論語: 18.7

⁵⁰⁴ Xunzi/ 荀子: 8

⁵⁰⁵ Shuoyuan/ 說苑: 11.6

10. NODARBĪBA

LIAN HUIVAN (梁惠王 *LIANG HUIWANG*)

(4. gs. p.m.ē.)

Valdnieks Hui no Lian valsts vai valdnieks Hui no Vei valsts (魏惠王 *Wei Huiwang*) bija trešais Vei valsts valdnieks Karojošo valstu periodā. Viņa aptuvenais valdīšanas laiks bija 370.-319.g.p.m.ē... Hui valdnieks pārcēla Vei valsts galvaspilsētu uz Daljan (大梁 *Daliang*)⁵⁰⁶ pilsētu, tādēļ viņu dažreiz dēvē par valdnieku Hui no Lian. Savas ilgās valdīšanas beigās sāka piesaistīt savā galmā zinātniekus un mācītus vīrus, tādus kā Mendzi.⁵⁰⁷

„Mendzi” tekstā ir nodaļa ar nosaukumu „Valdnieks Hui no Lian”, kurā aprakstīta Mendzi un valdnieka Hui sarunas par valsts pārvaldi.⁵⁰⁸ Šajās sarunās Mendzi pārsvarā nosoda Hui no Lian par to, ka viņš koncentrējas tikai uz sevi, neņemot vērā tādus aspektus, kā cilvēku attiecības gan ģimenē, gan sabiedrībā. Kā piemēru Mendzi min karus teritorijas paplašināšanai, kurā valdnieks sūtīja arī savus dēlus, un, kuri šajos karos aizgāja bojā. Mendzi norāda valdniekam Hui, ka šāda veida kari ir vērsti uz to, lai gūtu sev labumu, šajā gadījumā teritorijas, tomēr tie sagrauj attiecības starp tēvu un dēlu.⁵⁰⁹

Valdnieka Hui valdīšanu, tāpat kā viņa raksturu Mendzi nosauc par bezjūtīgu un nežēlīgu, kā arī piebilst to, ka šādiem valdniekiem patīk kari un cilvēku nogalināšana. Rezultātā tas labums, ko šādi valdnieki iegūst, netiek atdots tautai vai izlietots tās labā, bet gan tiek paturēts sev, ignorējot tautas trūkumu un ciešanas. Tautai šādi valdnieki uzliek lielus nodokļus, ko cilvēki nevar nomaksāt, tādējādi ģimenes ir spiestas būt šķirtas, lai nopelnītu iztikai.⁵¹⁰

Mendzi uzskatīja, ka Hui no Lian bija despotisks valdnieks, kurš nerūpējās par tautas labklājību. Tomēr, neskatoties uz to, ka valdnieks Hui uzaicināja Mendzi kļūt par vienu no ministriem, viņš nepieņēma Mendzi padomus par „cilvēcisku politiku” (仁正 *renzheng*).⁵¹¹

⁵⁰⁶ Mūsdienās pazīstama kā Kaifen (开封 *Kaifeng*), tā ir viena no senākajām Ķīnas galvaspilsētām, atrodas Henan (河南 *Henan*) provinces austrumos pie Dzeltēnās upes (黄河 *Huanghe*).

⁵⁰⁷ **Liu An, Major John S., Queen Sarah A., Meyer Andrew Seth, Roth Harold D.** The Huainanzi: a guide to the theory and practice of government in early Han China. Columbia: Columbia University Press, 2009, 441.lpp..

⁵⁰⁸ **Legge James.** The Works of Mencius. Toronto: Courier Dover Publications, 1990, 125.lpp..

⁵⁰⁹ **Birdwhistell Joanne D.** Mencius and Masculinities: Dynamics of Power, Morality, and Maternal Thinking. New York: State University of New York Press, 2008, 51.lpp..

⁵¹⁰ Turpat, 2008, 57.lpp..

⁵¹¹ **Bishop Donald H.** Chinese Thought: An Introduction. Delhi: Motilal Banarsidass Publ., 1995, 112.lpp..

[孟子 1.1.: 梁惠王]⁵¹²

- [1] 梁惠王曰晉國，天下莫強焉，
[2] 及寡人之身，東敗於齊，長子死焉。
[3] 西喪地於秦七百里。南辱於楚。
[4] 寡人恥之，願比死者一灑之，如之何則可。
[5] 孟子對曰，地方百里而可以王。
[6] 王如施仁政於民，省刑罰，薄稅斂，深耕易耨，
壯者以暇日修其孝悌忠信，
[7] 入以事其父兄，出以事其長上，
可使製梃以撻秦楚之堅甲利兵矣。
[8] 彼奪其民時，使不得耕耨以養其父母，父母凍餓，
兄弟妻子離散。
[9] 彼陷溺其民，王往而徵之，夫誰與王敵。
[10] 故曰，仁者無敵。王請勿疑。

Jaunie vārdi

梁惠王	Liáng Hui wáng	Hui valdnieks no Lian
晉國	Jìn guó	Dzjiņ valsts ⁵¹³
下	xià	zem
叟	sǒu	Jūs [pieklājīga uzruna]
及	jí	kas attiecas uz; kad
寡人	guǎ	vientuļais cilvēks [apzīmējums, ko valdnieki izmantoja runājot par sevi]
東	dōng	austrumi
敗	bài	ciest sakāvi, sakaut
西	xī	rietumi
七百	qī bǎi	septiņi simti

⁵¹² James Legge. The Chinese Classics. I&II Volume. Taipei, SMC Publishing INC,2001, 134.lpp..

⁵¹³ Dzjiņ – valsts Pavasaru un Rudeņu periodā, kas vēlāk sašķēlās Džao 趙, Vei 魏 un Han 韓 valstīs.

里	<i>lǐ</i>	[senās Ķīnas lauku administratīvā vienība], [attāluma mērvienība = 0,516km]
南	<i>nán</i>	dienvidi
辱	<i>rù</i>	apkaunot
恥	<i>chǐ</i>	kaunēties; kauns, negods
願	<i>yuàn</i>	vēlēties, gribēt
比	<i>bǐ</i>	priekš, dēļ
灑	<i>sǎ</i>	nomazgāt
施	<i>shī</i>	izplatīt
省	<i>shěng</i>	atturīgi; izmantot
刑罰	<i>xíng fá</i>	sods; sodīt
薄	<i>bó</i>	būt nedaudz, samazināt; plāns
稅	<i>shuì</i>	nodoklis
斂	<i>liàn</i>	vākt
深	<i>shēn</i>	dziļi
易	<i>yì</i>	viegli
耨	<i>nòu</i>	ravēt
壯	<i>zhuàng</i>	spēcīgs, stiprs
暇日	<i>xiá rì</i>	atpūtas laiks; brīvdienas
修	<i>xiū</i>	izkopt
孝	<i>xiào</i>	cieņas apliecināšana tēvam un mātei; uzticība godbijība pret vecākiem
悌	<i>tì</i>	cienīt gados vecākos (it īpaši – vecāko brāli)
忠	<i>zhōng</i>	uzticība, lojalitāte
事	<i>shì</i>	kalpot
兄	<i>xiōng</i>	vecākais brālis
製	<i>zhì</i>	taisīt, izgatavot
挺	<i>tǐng</i>	ieroči
撻	<i>tà</i>	sakaut
秦	<i>qín</i>	Cjiņ (valsts)
甲	<i>jiǎ</i>	bruņas
兵	<i>bīng</i>	ierocis; armija
彼	<i>bǐ</i>	tie; tas
奪	<i>duó</i>	atņemt, sagrābt, nolaupīt

養	yǎng	uzturēt
父母	fùmǔ	tēvs un māte, vecāki
凍	dòng	salt
餓	è	ciest badu
妻	qī	sieva
離	lí	pamest, aiziet, šķirties, izšķirties
散	sàn	izklīst
陷溺	xiàn nì	satriekt, sagraut
陷	xiàn	ievest slazdā
溺	nì	noslīcināt
徵	zhēng	iesaukt karadienestā
誰	shéi	kas? kurš?
敵	dí	ienaidnieks, pretinieks; pretoties
請	qǐng	lūdzu
疑	yí	šaubīties

GRAMATIKA

1) 焉 yān

Iepriekš jau tika minēta 焉 funkcijas, bet šajā gadījumā 焉 ir pavisam cita nozīme. 焉 veido salīdzinājumu ar iepriekšminēto un latviski tulkojams kā „par to”.⁵¹⁴

Piemērs: 天下莫強焉。Pasaulē nav spēcīgāka par to.
Tiān xià mò qiáng yān

2) 於 yú

Šeit partikula 於 palīdz veidot pasīva konstrukciju. Latviešu valodā to var iztulkot kā „no kaut kā” vai „no kaut kā puses”.

Piemērs: 敗於齊 tikt sakautam no Cji [valsts] [pusēs]⁵¹⁵
bài yú Qí

⁵¹⁴ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 141. lpp.

⁵¹⁵ Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 146. lpp.

3) 及 jí

Kā pilns vārds 及 nozīmē „sasniegt/atbraukt”.⁵¹⁶ Taču kā saiklis 及 nozīmē „kad”, laikā, kad”.

Piemērs: 及其為天子 kad viņš kļuva par debesu dēlu.⁵¹⁷
jí qí wéi tiān zǐ

4) 比 bǐ

比 kā pilna vārda nozīme ir „līdzās”, „blakus”. Šeit 比 nozīme ir „priekš” vai „par labu kaut kam”.⁵¹⁸

Piemērs: 比死者 priekš mirušajiem.⁵¹⁹
bǐ sǐ zhě

5) 彼 bǐ

彼 bieži ieņem trešās personas vietniekvārda vietu. Latviešu valodā to var tulkot kā „tas/tie”.
彼 teikumā izceļ kaut kādu lietu vai personu, konkretizējot to.

Piemēri: 彼一時 tajā laikā⁵²⁰
bǐ yì shí

彼丈夫也。Tas ir vīrs.⁵²¹
bǐ zhàng fu yě

UZDEVUMI

1. Paskaidrojiet, ko nozīmē jēdziens 天下.
2. Paskaidrojiet, kāda nozīme ir 勿 pēdejā teikumā.
3. Atrodiet informāciju par to, kurā gadā un kādos apstākļos tika sakauts 梁惠王.
4. Atrodiet tekstā pilnas formas sekojošiem hieroglifiem.

1) 愿

⁵¹⁶ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 63. lpp.

⁵¹⁷ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 159. lpp.

⁵¹⁸ Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 145. lpp.

⁵¹⁹ Turpat, 144. lpp.

⁵²⁰ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 87. lpp.

⁵²¹ Mengzi/ 孟子: 5.1

- 2) 洒
- 3) 斂
- 4) 挹
- 5) 奪
- 6) 離

5. Iztulkojiet teikumus ar pasīvām konstrukcijām.

- 1) 東敗於齊。⁵²²
- 2) 南辱於楚。
- 3) 王可殺也。⁵²³
- 4) 故君子名之必可言。⁵²⁴
- 5) 玉為臣得。⁵²⁵
- 6) 身為宋國笑。⁵²⁶

6. Paskaidrojiet, ko nozīmē 焉 katrā gadījumā.

- 1) 樂莫大焉。⁵²⁷
- 2) 龍生焉。⁵²⁸
- 3) 天下莫小焉。⁵²⁹
- 4) 見其二子焉。⁵³⁰
- 5) 有至焉者。⁵³¹
- 6) 耕者見大木焉。⁵³²

7. Iztulkojiet teikumus.

- 1) 曰: 彼哉! 彼哉!⁵³³

⁵²² Mengzi/ 孟子: 1.5

⁵²³ Shuoyuan/ 說苑: 7.11

⁵²⁴ Lunyu/ 論語: 13.3

⁵²⁵ Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 145. lpp.

⁵²⁶ Skat. 6. nodarbību

⁵²⁷ Mengzi/ 孟子: 13.4

⁵²⁸ Xunzi/ 荀子: 1

⁵²⁹ Mengzi/ 孟子: 1.5

⁵³⁰ Lunyu/ 論語: 18.7

⁵³¹ Zhuangzi/ 莊子: 7.17

⁵³² Zhuangzi/ 莊子: 4.75

⁵³³ Lunyu/ 論語: 14.9

- 2) 彼一時，此一時也。⁵³⁴
- 3) 彼何人哉!⁵³⁵
- 4) 及其至於王所。⁵³⁶
- 5) 及老而還國。⁵³⁷
- 6) 及至楚，見楚國之城。⁵³⁸

⁵³⁴ Mengzi/ 孟子: 4.13

⁵³⁵ Zhuangzi/ 莊子: 22.25

⁵³⁶ Zhuangzi/ 莊子: 2.80

⁵³⁷ Liezi/ 列子, Zhou Mu Wang / 周穆王

⁵³⁸ Liezi/ 列子, Zhou Mu Wang/ 周穆王

11. NODARBĪBA

DŽUANDZI (莊子 *ZHUANGZI*)

(369. – 286. g. p.m.ē.)

Džuandzi īstajā vārdā sauca par Džuan Džou (莊周 *Zhuang Zhou*). Viņš ir viens no ievērojamākajiem daoisma filozofijas pārstāvjiem, kā arī viņam tiek piedēvēts teksts „Džuandzi”. Džuandzi dzīvoja Karojošo valstu periodā Sun (宋 *Song*) valstī.⁵³⁹ Par viņa dzīvi ir ļoti maz informācijas, ir zināms, ka Džuandzi kādu laiku ir ieņēmis ierēdņa amatu, kuru mūža nogalē atstāja, lai kļūt par filozofu brīvdomātāju. Viss pārējais, kas ir zināms par filozofu nāk no „Džuandzi” teksta simboliskiem aprakstiem par pašu Džuandzi kā literāru tēlu.⁵⁴⁰ Kā piemēru var dot 18.nodaļā „Visaugstākais prieks” (至樂 *Zhi le*) minēto stāstu par Džuandzi sievas nāvi:

„Džuandzi nomira sieva, un Huidzi⁵⁴¹ atnāca to apraudāt. Džuandzi sēdēja, sita bungas un dziedāja. Huidzi teica: „Neapraudāt mirušo, kura nodzīvoja ar tevi līdz vecumam un izaudzināja tavus bērnus, pats par sevi ir dīvaini. Bet, sist bungas un dziedāt, tas nekur neder”. Džuandzi atbildēja: „Tev nav taisnība. Pēc sievas nāves vai es varēju neskumt? Skumstot, es sāku domāt, kas viņa bija sākumā, pirms piedzimšanas. Kad vēl ne tikai nebija piedzimis, bet vēl pat nebija ķermenis. Un ne tikai nebija ķermenis, bet pat nebija elpa. Es sapratu, ka viņa bija izkļiedēta neapjaušamos, tumšos plašumos. Tad notika pārmaiņa – viņa pārvērtās par elpu. Elpa pārvērtās, un kļuva par ķermeni. Ķermenis pārvērtās, un viņa piedzima. Tagad notika jauna pārvērtība – viņa nomira. Tas viss nomainīja viens otru, tāpat, kā četri gadalaiki nomaina viens otru. Cilvēks ir apglabāts pārmaiņu bezdibenī kā milzīgā mājokļa mierā. Raudāt un gausties par to nozīmē nesaprast likteni. Lūk, kāpēc es pārstāju raudāt.”⁵⁴²

„Džuandzi” tekstā filozofs savus uzskatus izklāstīja stāstu, pasaku, fabulu un pat parodiju veidā, kuras bieži vien ir pretrunīgas, tādēļ pamatoti pastāv uzskats, ka teksts ir sastādīts dažādos laika periodos un to sastādījuši dažādi cilvēki. Teksts sastāv no 33 nodaļām, kuras ir tradicionāli sadalītas trīs sadaļās:

1.-7. nod. – Iekšējās nodaļas (內篇 *Nei pian*); pēc pētnieku uzskatiem sarakstīja pats Džuandzi.

⁵³⁹ **Zhuangzi, Ziporyn Brook.** *Zhuangzi: the essential writings with selections from traditional commentaries.* Indiana: Hackett Publishing, 2009, vii.lpp..

⁵⁴⁰ **V.V.Maljavin / В.В.Малаявин.** *Zhuangzi / Чжуан-цзы.* Москва: Астрель, 2004, 7.lpp..

⁵⁴¹ Skat. 14.nod.

⁵⁴² **Chen Guying / 陳鼓應, Zhuangzi / 莊子.** *Zhuangzi jin zhu jin yi / 莊子今註今譯.* 2.sēj. Taibei: Taiwan shangwu yinshuguan. 1999, 469.lpp..

8.-22. nod. – Ārējās nodaļas (外篇 *Wai pian*); sarakstīja Džuandzi sekotāji.

23.-33. nod. – Jauktās nodaļas (雜篇 *Za pian*); pie šīs nodaļas pieder fragmenti, kuri bieži vien tika diskreditēti. Pētnieki uzskata, ka daļa no fragmentiem varētu būt paša Džuandzi sarakstīti, bet pārējie iespējams viņa skolnieku un sekotāju sarakstīti.⁵⁴³

Parasti sinologi īpašu uzmanību pievērš pirmajām septiņām nodaļām, tāpēc šeit tiks dots īss ieskats katrā no tām:

1.nodaļa „Brīvā klejotumā” (逍遙遊 *Xiao yao you*)⁵⁴⁴ ir ievads Džuandzi filozofijas teorijā, tomēr pētnieki to nevērtē augstu, jo pēc viņu domām Džuandzi ietvēris tajā vairākus stāstus, kuri parāda subjektīvas zināšanas.⁵⁴⁵

2.nodaļa „Par lietu vienādošanu” (齊物論 *Qi wu lun*)⁵⁴⁶ stāsta par strīdu un dažādu teoriju apspriešanas nenozīmīgumu. Daži zinātnieki uzskata šo nodaļu par vienu no nozīmīgākajām visā „Džuandzi tekstā”.⁵⁴⁷

3.nodaļa „Galvenais dzīves lološanā” (養生主 *Yang sheng zhu*)⁵⁴⁸ parāda vairākus veidus kā saglabāt un uzturēt dzīvību un garu, sekojot dabiskajam dzīves ritumam.⁵⁴⁹

4.nodaļa „Pasaulē starp cilvēkiem” (人間世 *Ren jian shi*)⁵⁵⁰ Džuandzi salīdzina savu mācību ar Konfūcija filozofiju, piedāvājot kā sevis saglabāšanas veidu būt nederīgam. Tas nozīmē, ka, ja cilvēks neko neprot darīt, tam nav izcilu talantu, tad viņu neviens neņems amatā un neko no viņa negaidīs, tādā veidā cilvēks sevi pasargās.⁵⁵¹

5.nodaļa „Tikumības pārpilnības zīme” (德充符 *De chong fu*)⁵⁵² stāsta par to, ka tikumība ir cilvēka iekšpusē, un par to nevar spriest pēc ārējā, tādēļ cilvēkam jāatbrīvojas no aizspriedumiem.⁵⁵³

6.nodaļa „Izcilais un cienījamais skolotājs” (大宗師 *Da zong shi*) veltīta *dao* un tiem, kas tam seko.⁵⁵⁴

⁵⁴³ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 153.lpp..

⁵⁴⁴ Chen Guying /陳鼓應, Zhuangzi / 莊子. Zhuangzi jin zhu jin yi /莊子今註今譯. 2.sēj. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1999, 3.lpp..

⁵⁴⁵ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 153.lpp..

⁵⁴⁶ Chen Guying /陳鼓應, Zhuangzi / 莊子. Zhuangzi jin zhu jin yi /莊子今註今譯. 2.sēj. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1999, 37.lpp..

⁵⁴⁷ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 153.lpp..

⁵⁴⁸ Chen Guying /陳鼓應, Zhuangzi / 莊子. Zhuangzi jin zhu jin yi /莊子今註今譯. 2.sēj. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1999, 101.lpp..

⁵⁴⁹ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 153.-154.lpp..

⁵⁵⁰ Chen Guying /陳鼓應, Zhuangzi / 莊子. Zhuangzi jin zhu jin yi /莊子今註今譯. 2.sēj. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1999, 115.lpp..

⁵⁵¹ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 153.-154.lpp..

⁵⁵² Chen Guying /陳鼓應, Zhuangzi / 莊子. Zhuangzi jin zhu jin yi /莊子今註今譯. 2.sēj. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1999, 153.lpp..

⁵⁵³ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 154.lpp..

⁵⁵⁴ Chen Guying /陳鼓應, Zhuangzi / 莊子. Zhuangzi jin zhu jin yi /莊子今註今譯. 2.sēj. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1999, 177.lpp..

7.nodaļa „Cienīgie būt par imperatoriem un valdniekiem” (應帝王 *Ying di wang*) skar tādu tēmu, kā Džuandzi politiskie ideāli. Tomēr Džuandzi nedod kādu noteiktu vadlīniju tam, kā īstenot veiksmīgu valsts pārvaldi, viņš tikai pasaka: „Lai tava sirds un gars atrodas tukšumā! Seko lietu dabīgajai kārtībai, un neko sev nevēlies, tad valstī būs kārtība.”⁵⁵⁵

蝴蝶（齊物論第二）⁵⁵⁶

- [1] 昔者莊周夢為胡蝶，栩栩然胡蝶也。
- [2] 自喻適志與，不知周也。
- [3] 俄然覺，則蘧蘧然周也。
- [4] 不知周之夢為胡蝶與？
- [5] 胡蝶之夢為周與？
- [6] 周與胡蝶，則必有分矣。
- [7] 此之謂物。

Jaunie vārdi

莊周	<i>Zhuāng Zhōu</i>	Džuandzi, jeb Džuan Džou
夢	<i>mèng</i>	sapnis; sapņot, redzēt sapnī
胡蝶	<i>húdié</i>	taurenis
栩栩	<i>xǔxǔ</i>	dzīvīgi
喻	<i>yù</i>	zināt, saprast
俄	<i>é</i>	pēkšņi
覺	<i>jué</i>	pamosties
蘧蘧	<i>qú péng</i>	pamosties; pieņemt formu
分	<i>fēn</i>	sadalīt; atsevišķi
與	<i>yǔ</i>	[jaut. part.] Vai?
謂	<i>wèi</i>	saukties

⁵⁵⁵ Li Mian / 李勉, *Zhuangzi / 莊子*. *Zhuangzi zhong lun ji fen pian ping zhu / 莊子總論及分篇評注*. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1990, 175.-176.lpp..

⁵⁵⁶ Zhi Huahe/ 志华何, Guo Fanzhu/ 国藩朱. *Tang song leishu zhengyin “Zhuangzi” ziliao huibian/ 唐宋類書徵引《莊子》資料彙編*, Chinese University Press, 2006, 30.lpp..

GRAMATIKA

1) 昔者 xī zhě

Laika apstākļa vārds 昔 ir vārda 今, kura nozīme ir „tagad/tagadnē”, antonīms. Latviešu valodā to var tulkot kā „iepriekš/pagātnē/ kadreiz agrāk”.⁵⁵⁷ 者 laika izteicienos kalpo kā uzsvārs⁵⁵⁸, tāpēc Vārdu savienojums 昔者 arī tiek tulkots tāpat kā 昔.⁵⁵⁹

Piemēri: 昔之君子 pagātnes cēlie vīri⁵⁶⁰
xī zhī jūn zǐ

昔者王好學。Agrāk valdniekam patika mācīties.⁵⁶¹
Xī zhě wáng hào xué

2) 然 rán

然 teikumos var parādīties kā patstāvīgs vārds ar nozīmi, kas ir tuva mūsdienu ķīniešu valodas 这样 un 那样 nozīmēm. Šādā gadījumā to tulko kā „šādi/ šādā veidā” vai „tādā veidā”.⁵⁶² Bet ir gadījumi, kad 然 tiek pievienots apstākļa vārdiem kā sufiks, lai parādītu veidu, kā notiek kaut kāda darbība.⁵⁶³ 然 šajā gadījumā atbilst konstrukcijai „apstākļa vārds 地 darbības vārds” mūsdienu ķīniešu valodā.⁵⁶⁴

Piemērs: 芒芒然歸 gurdeni atgriezties⁵⁶⁵
máng máng rán guī

3) 與

Šajā gadījumā 與 ir jautājuma partikula, kas stāv teikuma beigās un pēc nozīmes atbilst 乎 vai 也乎.⁵⁶⁶

⁵⁵⁷ Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 56. lpp.

⁵⁵⁸ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 74. lpp.

⁵⁵⁹ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 47. lpp..

⁵⁶⁰ Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 56. lpp.

⁵⁶¹ Mengzi/ 孟子: 2.5

⁵⁶² Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 73. lpp.

⁵⁶³ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 102. lpp.

⁵⁶⁴ Chiang Gregory. Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998, 57. lpp.

⁵⁶⁵ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 102. lpp.

Piemērs: 燕可伐與 Vai Jeņ [valsti] var apspiest?

Yàn kě fá yǔ

4) 安

Jautājuma partikula 安 parasti parādas teikumos pirms darbības vārda.⁵⁶⁷ 安 ir gandrīz universāla jautājuma partikula, ar kuru var aizvietot papildinājumus, uzdodot jautājumus.⁵⁶⁸ Bieži vien 安 nozīmē „Kā?/Kāds?” vai „Kur?/Kurš?/No kurienes?”, tomēr visbiežāk izmantota nozīme ir „Kur?”⁵⁶⁹

Piemērs: 安知魚之樂 Kā zināt zivs laimi? / No kurienes zināt

ān zhī yú zhī lè

zivs laimi?⁵⁷⁰

5) 固 gù

固 tāpat kā pārējie apstākļa vārdi parasti stāv pirms darbības vārda vai iztēicēja un nozīme „patiešam” vai „,protams.”⁵⁷¹ 固 var nozīmēt arī to, ka kaut kas notiek vispirms. Tādā gadījumā to tulko kā „sākumā/sākotnēji/uzreiz”.⁵⁷²

Piemērs: 人固不知義 Cilvēki patiešam nepazīst taisnīgumu.

rén gù bù zhī yì

6) 既 jì

既 kā pilna darbības vārda nozīme ir „pabeigt/izlietot”. Bieži 既 parādas darbības vārda priekšā, lai parādītu, ka darbība ir pabeigta. Teikumos ar 既 beigās parasti stāv beigu partikula 矣, parādot, ka iepriekšēja situācijas ir pilnībā pabeigtā un kā sākas jaunā. Latviešu valodā to var tulkot kā „jau”.

Piemērs: 子既聖矣乎。 Vai Jūs jau kļuvāt par svēto?⁵⁷³

zǐ jì shèng yǐ hū

⁵⁶⁶ Turpat, 16.-17. lpp..

⁵⁶⁷ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 72. lpp..

⁵⁶⁸ Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 264. lpp.

⁵⁶⁹ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 72. lpp..

⁵⁷⁰ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 82. lpp.

⁵⁷¹ Jahontov S.E/ Яхонтов С.Е. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 57. lpp.

⁵⁷² Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 268. lpp.

⁵⁷³ Turpat. 113. lpp.

UZDEVUMI

1. Padomajiet, par ko iet runa Džuandzi stāstā par taureni.
2. Kas ir „lietu transformācija”? Kādu vietu tā ieņē m Džuandzi filozofijā un vispār daoismā?
3. Kam, jūsuprāt, ir taisnībā stāstā par zivtiņas prieku – Džuandzi vai viņa draugam?
4. Vai Džuandzi paskaidrojums par zivtiņu prieku saskarās ar viņa filozofiju par acīmredzamo, kas izriet no katras lietas pašas perspektīvas?
5. Kāda funkcija un nozīme ir 安 teikumā 安知我不知魚之樂?
6. Ar kādiem citiem vārdiem pēc izmrunas asociējas hieroglifs 魚? Kādas šeit varētu būt sakarības?
7. Kāda nozīme ir 子 teikumā 我非子?
8. Atrodiet vārdnīcā vienkāršotas formas sekojošiem hieroglifiem.

- 1) 適
- 2) 夢
- 3) 覺
- 4) 莊周

9. Paskaidrojiet, ko nozīmē 與 katrā gadījumā.

- 1) 女子與小人⁵⁷⁴
- 2) 子與人歌。⁵⁷⁵
- 3) 富與貴, 是人之所欲也。⁵⁷⁶
- 4) 王之所大欲, 可得聞與。⁵⁷⁷
- 5) 君子人與? 君子人也。⁵⁷⁸
- 6) 不為者與不能者。⁵⁷⁹

10. Iztulkojiet teikumus un frāzes.

- 1) 孔子曰: 安能化人。⁵⁸⁰

⁵⁷⁴ Lunyu/ 論語: 17.25

⁵⁷⁵ Lunyu/ 論語: 7.32

⁵⁷⁶ Lunyu/ 論語: 4.5

⁵⁷⁷ Mengzi/ 孟子: 1.7

⁵⁷⁸ Lunyu/ 論語: 8.6

⁵⁷⁹ Mengzi/ 孟子: 1.7

2) 安知其不見星也。⁵⁸¹

3) 睥睨然。⁵⁸²

4) 蹴蹴然立。⁵⁸³

5) 既得之⁵⁸⁴

6) 先生既來。⁵⁸⁵

11. Paskaidrojiet, kādas nozīmes ir 從 teikumos.

1) 孔子從而問王。⁵⁸⁶

2) 從水之道。⁵⁸⁷

3) 從者見之。⁵⁸⁸

4) 從心所欲。⁵⁸⁹

12. Iztulkojiet frāzes un teikumus senķīniešu valodā.

1) Atnākt no Ču valsts.

Tas, kurš atnāca no Ču valsts.

Tas, kurš atnāca no Ču valsts, esmu es.

2) Sekot savam dao.

Tas, kurš seko savam dao.

Tas, kurš seko savam dao ir valdnieks.

⁵⁸⁰ Zhuangzi/ 莊子: 14.82

⁵⁸¹ Liji/ 禮記, Zengziwen/ 曾子問

⁵⁸² Zhuangzi/ 莊子: 12.101

⁵⁸³ Zhuangzi/ 莊子: 14.74

⁵⁸⁴ Lunyu/ 論語: 17.15

⁵⁸⁵ Zhuangzi/ 莊子: 32.7

⁵⁸⁶ Zhuangzi/ 莊子: 19.51

⁵⁸⁷ Zhuangzi/ 莊子: 19.53

⁵⁸⁸ Lunyu/ 論語: 3.24

⁵⁸⁹ Lunyu/ 論語: 2.4

12. NODARBĪBA

DŽUANDZI FILOZOFIJA

Centrālā doma Džuandzi tekstā ir brīvība, un veidu, kā to sasniegt pats Džuandzi izsaka vienā frāzē – „atbrīvo sevi no šīs pasaules”.⁵⁹⁰ Tas ir parādīts 23.nodaļā, kur kāds vīrs no Ču (楚 *Chu*) valsts vārdā Naņ Žunču (南榮越 *Nan Rongchu*) dodas pie Laodzi pēc padoma. Ieraugot šo vīru, Laodzi tam jautā, kādēļ viņš ieradās ar veselu cilvēku pūli. Vīrs samulsis paskatījās apkārt, neieraugot nevienu, jo bija nācis viens.⁵⁹¹ Šajā fragmentā Laodzi ar cilvēka pūli bija domājis visas domas, idejas, uzskatus, vērtējumus, kas ir labs, kas ļauns, ko cilvēki nēsā sev līdzī visur, kur iet. Džuandzi uzskatīja, ka cilvēks pats rāda savas ciešanas, bailes, jo piešķīra visam novērtējumam. Ja cilvēks atmestu ieradumu noteikt, kas ir labs un kas slikts, tad viņš pārstātu priecāties par labo un satraukties par ļauno, bet visu notiekošo uztvertu kā dabisku dzīves plūdumu.⁵⁹²

Džuandzi darbā parādās tāds jēdziens, kā „atgriešanās pie savas „sākotnējās dabas” (自然 *zi ran*), kur „sava sākotnējā daba” nenorāda uz egoismu vai individuālismu, bet gan ir cieši saistīta ar *dao* un *de*, kas nozīmē sekot *dao*, pieturoties pie *de*. Sekot *dao* jeb „dabiskajam ceļam” nozīmē sekot dabiskajiem principiem, nevis pārkāpt tos, veidojot mākslīgus likumus. Pieturēties pie *de* nozīmē rīkoties saskaņā ar dabiskajiem principiem.⁵⁹³

Svarīgi jēdzieni Džuandzi darbā ir „nerīkošanās” (無為 *wu wei*), kas nozīmē būt brīvam no piespiešanas, „neziņa” (無知 *wu zhi*) – būt brīvam no principiem un iesīkstējušiem paraugiem, kā arī „nevēlēšanās” (無欲 *wu yu*) – būt brīvam no jebkāda veida piesaistēm. Ja cilvēks seko *dao*, tad tas kļūst par „nemirstīgo” jeb „īstu cilvēku” (真人 *zhen ren*)⁵⁹⁴. Viņš viegli pielāgojas apstākļiem, darbojas efektīvi, bez liekām darbībām, nerāda strīdus vai asas situācijas, bet viegli sadarbojas ar visu, kas tam apkārt. „Īstais cilvēks” saplūst ar visu lietu sākotnējo dabu, tādēļ ar savām darbībām tas netraucē lietām dabiski pastāvēt, un pats paliek mierīgs un netraucēts. Šāds cilvēks atrodas ārpus robežas, kurā tiek nošķirta dzīve no nāves, viens cilvēks no pārējiem.⁵⁹⁵

⁵⁹⁰ **Zhuangzi, Watson Burton.** The complete works of Chuang Tzu. Columbia: Columbia University Press, 1968, 3.lpp..

⁵⁹¹ **Li Mian / 李勉, Zhuangzi / 莊子.** Zhuangzi zhong lun ji fen pian ping zhu / 莊子總論及分篇評注. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1990, 426.-427.lpp..

⁵⁹² **Zhuangzi, Watson Burton.** The complete works of Chuang Tzu. Columbia University Press, 1968, 3.-4.lpp..

⁵⁹³ **Ames Roger T.** Wandering at ease in the Zhuangzi. New York: State University of New York Press, 1998, 2.lpp..

⁵⁹⁴ **Chen Guying / 陳鼓應, Zhuangzi / 莊子.** Zhuangzi jin zhu jin yi / 莊子今註今譯. 2.sēj. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1999, 178.lpp..

⁵⁹⁵ **Ames Roger T.** Wandering at ease in the Zhuangzi. New York: State University of New York Press, 1998, 4.lpp..

Pretēji „nerīkošanās” jēdzienam parādās arī „aktīvās darbības” jēdziens (有為 *you wei*), kas ir pretstats dabīgajam neiesaistīšanās principam. Pēc Džuandzi domām, aktīvi iesaistoties cilvēks pārkāpj lietu dabīgo stāvokli, radot haosu un neapmierinātību.⁵⁹⁶

Džuandzi bija neparasts skatījums uz patiesību – viņš apgalvoja, ka patiesība nav tas, kas piemīt vairākumam. Piemēram, divi cilvēki attiecībā uz vienu negarantē patiesību, bet arī deviņdesmit deviņi cilvēki attiecībā uz vienu ne obligāti pārstāv patiesību, jo tā nevar būt vairākuma noteikta. Vairākums vienkārši pieņem vienu viedokli, tajā pat laikā atmetot pārējos aspektus. Bet patiesība nevar būt atkarīga no cilvēku viedokļiem, kaut arī daudzi cilvēki var pieņemt vienu un to pašu viedokli.⁵⁹⁷

Tikumība, pēc Džuandzi domām, ir cilvēku pieņemts termins, kas tiek lietots, lai vadītu un kontrolētu cilvēkus. Jo, ja cilvēki neseko *dao*, tad pasaulē rodas haoss, tādēļ, lai to novērstu, cilvēki ir izdomājuši tikumību.⁵⁹⁸

Viena no daoisma filozofijas idejām, ko Džuandzi min savā tekstā, ir visa vienlīdzība: nav atšķirības starp slikto un labo, pareizo un nepareizo, jo *dao* visu pieņem un neko nenoraida. Pēc Džuandzi uzskatiem, *dao* pasaulē nav nepilnību un tajā nekā netrūkst, jo *dao* par visu rūpējas un visu piepilda. Tādēļ tie, kas seko *dao*, ir pilnību sasniegušie cilvēki (至人 *zhiren*).⁵⁹⁹

髑髏(至樂第十八)⁶⁰⁰

- [1] 莊子之楚，見空髑髏，髑然有形，擻以馬捶，因而問之曰，夫子貪生失理而為此乎。
- [2] 將子有亡國之事，斧鉞之誅而為此乎。
- [3] 將子有不善之行，愧遺父母妻子之醜而為此乎。
- [4] 將子有凍餒之患而為此乎。
- [5] 將子之春秋故及此乎。
- [6] 於是語卒，援髑髏枕而臥。
- [7] 夜半髑髏見夢曰，子之談者似辯士。

⁵⁹⁶ Zhuang Zhou / 莊周. Zhuangzi / 莊子. Yishu zhongguo wang, 2001, 51.lpp..

⁵⁹⁷ Liu JeeLo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 162.-163.lpp..

⁵⁹⁸ Turpat, 167.lpp..

⁵⁹⁹ Turpat, 167.lpp..

⁶⁰⁰ Zhi Huahe/ 志华何, Guo Fanzhu/ 國藩朱. Tang song leishu zhengyin “Zhuangzi” ziliao huibian/ 唐宋類書徵引《莊子》資料彙編, Chinese University Press, 2006, 114.lpp..

- [8] 視子所言皆生人之累也，死則無此矣。
- [9] 子欲聞死之說乎。莊子曰然。
- [10] 髑髏曰，死，無君於上，無臣於下，亦無四時之事，從然以天地為春秋，雖南面王樂不能過也。
- [11] 莊子不信曰，吾使司命復生子形，為子骨肉肌膚，反子父母妻子、閭里知識，子欲之乎。
- [12] 髑髏深曠蹙頞曰，吾安能棄南面王樂而復為人間之勞乎。

Jaunie vārdi

空	<i>kōng</i>	tukšs
髑髏	<i>dúlóu</i>	miroņgalva
至樂	<i>Zhì lè</i>	„Visaugstākais prieks”. 18. nodaļa grāmatā „Džuanzi”
髑	<i>náo</i>	balti kauli
形	<i>xíng</i>	forma, veids, izskats
撤	<i>qiào</i>	uzsist
馬	<i>mǎ</i>	zirgs
捶	<i>chuí</i>	pātaga; pātagot
貪	<i>tān</i>	kaismīgi vēlēties, alkt, kārot (pēc kaut kā)
失	<i>shī</i>	zaudēt, pazaudēt
理	<i>lǐ</i>	augstākais princips, patiesība, taisnīgums
將	<i>jiāng</i>	vai tad
亡	<i>wáng</i>	izpostīt, zaudēt
國	<i>guó</i>	valsts
斧鉞	<i>fǔ yuè</i>	kaujas cirvis
誅	<i>zhū</i>	sodīt ar nāvi
善	<i>shàn</i>	labs; būt labam
愧	<i>kuì</i>	kaunēties; apkaunojoši
遺	<i>yí</i>	pamest, atstāt
醜	<i>chǒu</i>	nekrietnība
餒	<i>něi</i>	bads; badoties

春秋	<i>chūnqiū</i>	mūžs
卒	<i>zú</i>	beigt, pārtraukt
援	<i>yuán</i>	ņemt, satvert
枕	<i>zhěn</i>	spilvens, pagalvis
臥	<i>wò</i>	apgulties, aizmigt
夜	<i>yè</i>	nakts
半	<i>bàn</i>	vidus
談	<i>tán</i>	runāt
似	<i>shì</i>	līdzināties kaut kam; tāds pats kā
辯士	<i>biàn shì</i>	orators
視	<i>shì</i>	skatīties, novērot, pamanīt
累	<i>lèi</i>	grūtības; apgrūtināt
聞	<i>wén</i>	dzirdēt
說	<i>shuō</i>	valoda, teiktais; sacīt
上	<i>shàng</i>	augšā
四時	<i>sì shí</i>	četri gadalaiki
面	<i>miàn</i>	seja
過	<i>guò</i>	pārspēt
司命	<i>sī mìng</i>	likteņa pārvaldnieks
骨	<i>gǔ</i>	kauls; skelets
肉	<i>ròu</i>	miesa
肌	<i>jī</i>	miesa; muskulis
膚	<i>fū</i>	āda
間	<i>liú</i>	ciems, ciemats
識	<i>shì</i>	paziņa
曠	<i>bīn</i>	sagrumboties
蹙	<i>cù</i>	viebt seju
頰	<i>è</i>	piere
棄	<i>qì</i>	pamest, atmest, atstāt
勞	<i>láo</i>	grūtības, ciešanas, mokas

GRAMATIKA

1) 因而 yīn ér

Vārdu savienojums 因而 senķīniešu valodā seko darbības vārdam un tiek lietots ar nozīmi „tāpēc” vai „šī iemesla dēļ”.⁶⁰¹

Piemērs: 臣因而殺王 Ierēdnis šī iemesla dēļ nogalināja valdnieku.
chén yīn ér shā wáng

2) 將 jiāng

Senķīniešu valodā 將 bieži mēdz norādīt uz iespējamību jautājumos. Šādā gadījumā to var tulkot kā „Varbūt šis...vai varbūt tas...?/vai nu...vai nu.”⁶⁰²

3) 於是 yú shì

Vārdu savienojums 於是 tiek lietots, lai parādītu darbību secību. Latviešu valodā to var tulkot kā „tad”, „un tad”, „tāpēc”, „pēc tam”.

Piemērs: 王於是曰 un tad valdnieks teica⁶⁰³
wáng yú shì yuē

UZDEVUMI

1. Par kādiem filozofiskiem jautājumiem liek domāt teksts par galvaskausu?
2. Kāpēc, jūsuprāt, galvaskauss negrib atgriezties pie savas iepriekšējās pasaulīgās dzīves?
3. Atrodiet un paskaidrojiet, ko nozīmē 亡國.
4. Atrodiet vārdnīcā visas iespējamās nozīmes vārdam 愧.
5. Paskaidrojiet, kāda funkcija ir 於 frazēs 於上 un 於下?
6. Atrodiet tekstā pilnas formas sekojošiem hieroglifiem.

1) 髑髏

2) 钺

⁶⁰¹ Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 283. lpp.

⁶⁰² Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 151. lpp.

⁶⁰³ Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 237.-238. lpp.

- 3) 馁
- 4) 闻
- 5) 劳
- 6) 肤

7. Iztulkojiet teikumus.

- 1) 因而親之。⁶⁰⁴
- 2) 因而問之曰。⁶⁰⁵
- 3) 聖人因而財之。⁶⁰⁶
- 4) 於是魯人聞之曰。⁶⁰⁷
- 5) 君子於是語，於是道古。⁶⁰⁸

8. Paskaidrojiet, ko nozīme 將 un 然 teikumos.

- 1) 臣將入門。⁶⁰⁹
- 2) 魯王將之楚。⁶¹⁰
- 3) 將為君子焉。⁶¹¹
- 4) 子對曰：不然。⁶¹²
- 5) 臣局局然笑曰。⁶¹³
- 6) 孟子之言然。⁶¹⁴

9. Pārtulkojiet frāzes senķīniešu valodā.

1. Un tad Ču valsts valdnieks teica.
2. Šī iemēsļa dēļ Mendzi devās uz Ču valsti.
3. Konfūcijs teica: „Tā ir patiesība.”
4. Mendzi valoda ir patiesa.
5. Skolotājs atbildot teica: „Nepareizi!”

⁶⁰⁴ Shuoyuan/ 說苑: 7.23

⁶⁰⁵ Zhuangzi/ 莊子: 18.23

⁶⁰⁶ Guanzi/ 管子, Xin Shu II/ 心術下

⁶⁰⁷ Shuoyuan/ 說苑: 7.46

⁶⁰⁸ Liji/ 禮記, Yue Ji/ 樂記

⁶⁰⁹ Lunyu/ 論語: 6.15

⁶¹⁰ Mengzi/ 孟子: 5.1

⁶¹¹ Mengzi/ 孟子: 5.3

⁶¹² Lunyu/ 論語: 3.13

⁶¹³ Zhuangzi/ 莊子: 12.47

⁶¹⁴ Lunyu/ 論語: 6.2

13. NODARBĪBA

GUNSUŅ LUN (公孫龍 *GONGSUN LONG*)

(325.–250.g. p.m.ē.)

Vārdu skola (名家 *Ming jia*) radās 4.-3.gs.p.m.ē., laikā, kad politikā un sabiedrībā valdīja nekārtība, bet uzplauka filozofija un radošā doma. Pirms Haņ dinastijas pastāvēja dialektiķu (辯者 *bianzhe*) grupa, kuru galvenā interese bija apspriest dažādas sakarības starp vārdiem un lietām. Pie slavenākajiem šīs grupas pārstāvjiem piederēja Den Sji (鄧析 *Deng Xi*), Jiņ Veņ (尹文 *Yin Wen*), Huiši (惠施 *Huishi*) un Gunsuņ Lun.⁶¹⁵ Vārdu skola pastāvēja samērā īsu laika periodu, apmēram 100 gadus, un neatstāja spēcīgu ietekmi uz vēlāko filozofisko domu. Tajā jūtama daoisma un moisma (墨家 *mojia*)⁶¹⁶ ietekme, jo šīs skolas pārstāvju uzskatu pamatā ir visapteveroša mīlestība un miermīlīga politika.⁶¹⁷

Gunsuņ Lun ir viens no pazīstamākajiem vārdu skolas pārstāvjiem. No visiem sofistu⁶¹⁸ darbiem daļēji saglabājās tikai viņa grāmata „Gunsuņ Lundzi” (公孫龍子 *Gongsun Longzi*), kurā iekļautas 6 Gunsuņ Lun esejas:

1. „Pēdu krātuve” (跡府 *Ji fu*)
2. „Saruna par balto zirgu” (白馬論 *Bai ma lun*)
3. „Saruna par rādītāju un lietām” (指物論 *Zhi wu Lun*)
4. „Saruna par pārmaiņām” (通變論 *Tongbian Lun*)
5. „Saruna par cieto un balto” (堅白論 *Jian bai Lun*)
6. „Saruna par vārdu un īstenību” (名實論 *Mingshi Lun*)⁶¹⁹

Vispazīstamākā no tām ir „Saruna par balto zirgu” (白馬論 *Bai ma lun*), kurā Gunsuņ Lun apgalvoja, ka „balts zirgs nav zirgs” (白馬非馬 *bai ma fei ma*). Ar šo paradoksu viņš vēlējās parādīt sakarības starp vārdiem un lietām vai būtņēm (šajā gadījumā „zirgs” apzīmē formu, bet „balts” – krāsu, tādējādi katram vārdam piemīt noteiktas īpašības, un katrs vārds ir neatkarīgs).⁶²⁰ Pēc pētnieku uzskatiem Gunsuņ Lun traktāts „Saruna par balto zirgu” līdzinās

⁶¹⁵ **Mou Bo.** History of Chinese philosophy. New York: Routledge, 2008, 164.lpp..

⁶¹⁶ Skat. 16.nod.

⁶¹⁷ **Mou Bo.** Comparative approaches to Chinese philosophy. Cornwall: Ashgate Publishing, Ltd., 2003, 297.lpp..

⁶¹⁸ *Sofists* – (tulk. no grieķu val. *sophistēs* „gudrs vīrs”) tas, kurš prasmīgi pielieto izstrādātu, gudru argumentāciju, kura ir nepārliciecināma, šaubīga.

⁶¹⁹ **Sheng Zhengliang / 生鄭樑.** Shixue fangfa / 史學方法. Taibei: Wunan tushu chuban gufen youxian gongsi, 2002, 327.lpp..

⁶²⁰ **Auroux Sylvain.** History of the language sciences. Berlin: Walter de Gruyter, 2000, 32.lpp..

Platona „Apoloģijai”.⁶²¹ Abu filozofu dialogos viens cilvēks uzstāda apgalvojumu (Platona gadījumā apsūdz), bet otrs to cenšas noliegt.⁶²²

Gunsuņ Lun savā teorijā izpēta valodas simbolisko pusi, tādējādi viņš runā par metavalodu, kas nozīmē valodu, kura tiek lietota, lai aprakstīt valodu. Apskatot 非 (*fei*) ķīnīmi, kuras pamatnozīme ir „nebūt”, Gunsuņ Lun gadījumā tā nozīmē „nelīdzināties, nebūt identiskam” (白馬非馬 *bai ma fei ma*: balts zirgs nav identisks ar zirgu). No tā var izsecināt, ka Gunsuņ Lun uzskati nav tikai intelektuāla vārdu spēle, bet gan dziļš ieskats valodā, apvienojot gan lingvistiskos, gan filozofiskos aspektus.⁶²³

KUN CUNDZI (孔叢子 *KONG CONGZI*)

KUN APKOPOTIE SKOLOTĀJU TEICIENU SKAIDROJUMI.

Šis darbs sastāv no Konfūcija dialogiem ar saviem skolniekiem, kā arī ar savu mazdēlu Dzi Si (子思 *Zi Si*)⁶²⁴, kuru apkopoja viens no Konfūcija pēctečiem Kun Fu (孔鮒 *Kong Fu*)⁶²⁵ Cjiņ dinastijas laikā. Kad Cjiņ valsts premjerministrs Li Si pavēlēja sadedzināt visas Konfūcija grāmatas, Kun Fu, kurš tajā laikā bija Lu valsts Konfūcija bibliotēkas pārzinis, paslēpa filozofa darbus Kun ģimenes mājas sienā aiz ķieģeļiem, tādējādi tos saglabājot. Pēc Cjiņ dinastijas sabrukuma Kun Fu šos tekstus apkopoja grāmatā „Kun Cundzi”. Teksts sastāv no 21 nodaļas, kur 12.nodaļa ar nosaukumu „Gunsuņ Lun” ir komentārs šī sofista pazīstamajam darbam „Bai ma fei ma”. Šeit būs fragments no šīs nodaļas komentāra:⁶²⁶

“Katra reizi, kad mēs sakam „cilvēks” mēs šo vārdu attiecinām uz cilvēkiem vispār, tāpat kā ikreizi, kad sakām „zirgs”, mēs to attiecinām uz zirgiem kopumā. „Ču” pati par sevi ir valsts; „balta” pati par sevi ir krāsa. Ja vēlamies paplašināt „cilvēka” jēdzienu, tad ir atbilstoši izlaist vārdu „Ču”; ja vēlamies noteikt krāsas nosaukumu, tad nav atbilstoši izlaist vārdu „balts”.⁶²⁷

⁶²¹ *Platons* (428.-374.p.m.ē..) - sengrieķu filozofs, kura filozofijas pamatā ir idealizēšana. Viņa darbā „Apoloģija” ir Sokrāta (Platona skolotājs) aizstāvības runa pret izvirzīto apsūdzību.

⁶²² **Van Norden Bryan W.** Introduction to Classical Chinese Philosophy. Indiana: Hackett Publishing, 2011, 108.lpp..

⁶²³ **Strawiński Witold.** In the world of signs: essays in honour of professor Jerzy Pelc. Amsterdam: Rodopi, 1998, 220.lpp..

⁶²⁴ *Dzi Si* – (481.-402.p.m.ē..) īstajā vārdā Kun Dzji (孔伋 *Kong Ji*) bija Ķīnas filozofs, Mendzi skolotājs.

⁶²⁵ *Kun Fu* – (264.-208.p.m.ē..)

⁶²⁶ **Li Xueqin /李學勤, Lü Wenyu /呂文鬱.** Siku da cidian /四庫大辭典, 2.sējums. Changchun: Jilin daxue chubanshe, 1996, 1543.lpp..

⁶²⁷ **Kong Fu /孔鮒.** Kong Congzi /孔丛子. Yishu zhongguo wang, 1993, 42.lpp..

公孫龍子：白馬非馬⁶²⁸

- [1] 馬者，所以名形也。
[2] 白者，所以名色也。
[3] 名色者非名形也。
[4] 故曰，白馬非馬。
[5] 求馬，黃、黑馬皆可致。
[6] 求白馬，黃、黑馬不可致。
[7] 是白馬乃馬也，是所求一也。
[8] 所求一者，白者不異馬也，
[9] 所求不異，如黃、黑馬有可有不可，何也？
[10] 曰，以馬之有色為非馬，天下非有無色之馬。
[11] 天下無馬可乎？
[12] 曰，馬固有色，故有白馬。
[13] 使馬無色，有馬如已耳，安取白馬？故白馬非馬也。
[14] 白馬者，馬與白也。黑與白，馬也。故曰白馬非馬。

Jaunie vārdi

色	<i>sè</i>	<i>krāsa</i>
黃	<i>huáng</i>	<i>dzeltens</i>
致	<i>zhì</i>	<i>atnākt, ierasties</i>
乃	<i>nǎi</i>	<i>patiešām ir; tikai tad ir</i>
固	<i>gù</i>	<i>sākotnēji, pamatā</i>

孔叢子⁶²⁹

- [14] 春秋記六鵠飛。

⁶²⁸Gao Liushui/ 高流水, Lin Hengsen/ 林恒森. Shenzi, Yin Wenzhi, Gongsun Long zi. Quan yi / 慎子, 尹文子, 公孫龍子. 全译, Guanzhou renmin chubanshe, 1991, 190.lpp..

⁶²⁹Guo Qiyong/ 郭齐勇. Zhongguo zhixue shi xuehui/ 中国哲学史学会. Guangdong ren min chu ban she, 2002, 75.lpp..

- [15] 觀之則六，察之則鵠。
 [16] 鵠猶馬也，六猶白也。
 [17] 觀之則觀其白，察之則知其馬也。
 [18] 色以名別，內由外顯。
 [19] 先舉其色，後名其質。
 [20] 萬物之所同，聖賢之所常也。

Jaunie vārdi

春秋	<i>Chūnqiū</i>	Pavasaru un rudenī [hronika]
記	<i>jì</i>	rakstīt, piezīmēt, pierakstīt
六	<i>liù</i>	seši
鵠	<i>què</i>	žagata
飛	<i>fēi</i>	lidot
觀	<i>guān</i>	skatīties, novērot
察	<i>chá</i>	izpētīt, uzmanīgi ieskatīties
別	<i>bié</i>	atšķirība
內	<i>nèi</i>	iekšpuse
外	<i>wài</i>	ārpuse
顯	<i>xiǎn</i>	parādīties
舉	<i>jǔ</i>	izvēlēties, ņemt
後	<i>hòu</i>	pēc tam
質	<i>zhì</i>	daba, būtība, kvalitāte
聖	<i>shèng</i>	viedais, gudrais
賢	<i>xián</i>	svētais, tikumīgais

GRAMATIKA

1) 者 zhě

Ja 者 stāv pirms lietvārda vai pirms citas konstrukcijas bez darbības vārda, tad šī partikula var apzīmēt vai nu kaut kādu cilvēku vai priekšmetu klasi, vai nu vienkārši izdala objektu, pirms kura stāv.

Piemēri: 馬 者 tas, kas ir zirgs/ zirgs
mǎ zhě

五 十 者 piesdesmitgadīgie⁶³⁰
wǔ shí zhě

昔 者 agrāk⁶³¹
xī zhě

2) 所以 suǒ yǐ

Konstrukcija 所以 mūsdienu ķīniešu valodā apzīmē rezultātu vai paskaidrojumu un tulkojas kā „tāpēc”, taču senķīniešu valodā tā jātulko ņemot vērā gan 所, gan 以 kā atsevišķo partikulu nozīmes. Tādā gadījumā 所以 jātulko kā „tas, ar kā palīdzību” vai „tas, ar ko/ tas, izmantojot ko”.⁶³²

Piemērs: 所以名色 tas, ko izmanto, lai nosauktu krāsu
suǒ yǐ míng sè

3) 乃。 。 。 也 nǎi...yě

乃 nozīme ir „patiešam/tiešam”, bet kopā ar 也 tā veido konstrukciju 乃。 。 。 也, kuras nozīmi labi atspoguļo piemērs A 乃 B 也, ko var tulkot kā „A patiešam ir B”.

Piemērs: 白馬 乃 馬 也 Baltais zirgs patiešam ir zirgs.⁶³³
bái mǎ nǎi mǎ yě

⁶³⁰ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 41 lpp..

⁶³¹ Mengzi/ 孟子: 2.4

⁶³² Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 49. lpp.

⁶³³ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 56. lpp.

4) 耳 ěr

Kā pilns lietvārds 耳 nozīmē „auss”. Senķīniešu valodā 耳 dažreiz lieto kā beigu partikulu, kas aizvieto beigu savienojumu 而已.⁶³⁴ Šī partikula norāda uz teikuma un domas beigām, un latviešu valodā tulkojas kā „un tas ir viss”.⁶³⁵ Bieži vien tam seko partikula 矣.⁶³⁶

5) 由 yóu

由 ir prievārds, kas nozīmē „no”.⁶³⁷ 由 norāda uz sākuma punktu laikā vai telpā.⁶³⁸ Ta nozīme ir līdzīga 自 un 從 kā prievārdu nozīmēm.⁶³⁹

Piemērs: 由此 觀 之 no šejienes skatīties uz to
yóu cǐ guān zhī

6) 之所 zhī suǒ

所 nozīme ir „tas, kas”. Bieži vien 所 tiek pievienots teikuma priekšmetam, norādot uz papildinātāja piederību, saistību ar teikuma priekšmetu, ko tas papildina ar partikulas 之 palīdzību. Latviešu valodā šādā gadījumā vārdu savienojumu 之所 var tulkot kā „A piederošs tas, kas B...”.

Piemērs: 王 之 所 行 valdnieka tas, kam [viņš] seko/ tas, kam seko
wáng zhī suǒ xíng valdnieks⁶⁴⁰

UZDEVUMI

1. Padomajiet, par kādām kategorijām iet runa tekstā. Kāpēc autors atdala zirgu no baltā zirga?

2. Kā teksts atspoguļo vārdu skolas idejas, pie kuras piedēvēja Gunsun Lun?

⁶³⁴ Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 175. lpp.

⁶³⁵ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 37. lpp.

⁶³⁶ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 134. lpp.

⁶³⁷ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 44. lpp.

⁶³⁸ Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 232. lpp.

⁶³⁹ Dawson Raymond. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984, 44. lpp.

⁶⁴⁰ Turpat, 69. lpp.

3. Atrodiet informāciju un salīdziniet Gunsuņ Lun filozofiskos spriedumus ar seno Rietumu filozofu izvirzītiem paradoksiem. Piemēram ar Senās Grieķijas Platonu un Elejas Zenonu.

4. Atrodiet tekstā un iztulkojiet visas jautājuma partikulas.

5. Ko nozīmē 使 teikumā 使馬無色?

6. Paskaidrojiet, ko apzīmē partikula 者 katrā gadījumā.

- 1) 三家者見之。⁶⁴¹
- 2) 今者臣之來⁶⁴²
- 3) 昔者有王命。⁶⁴³
- 5) 知者不言，言者不知。⁶⁴⁴

7. Iztulkojiet teikumus.

- 1) 乃私也。⁶⁴⁵
- 2) 乃其道也。⁶⁴⁶
- 3) 天下之所有也
- 4) 天下之所無也⁶⁴⁷
- 5) 君子之所以教。⁶⁴⁸
- 6) 天子之所以治天下。⁶⁴⁹
- 7) 君子之所以動天地。⁶⁵⁰
- 8) 富與貴是人之所欲也⁶⁵¹
- 9) 先生以白馬為非馬耳。⁶⁵²

8. Mēģiniet pārveidot teikumus mūsdienu ķīniešu valodā.

- 1) 聖人之德也。⁶⁵³

⁶⁴¹ Lunyu/ 論語: 3.2

⁶⁴² Shuoyuan/ 說苑: 11.15

⁶⁴³ Mengzi/ 孟子: 4.2

⁶⁴⁴ Zhuangzi/ 莊子: 13.68

⁶⁴⁵ Zhuangzi/ 莊子: 13.50

⁶⁴⁶ Mengzi/ 孟子: 1.7

⁶⁴⁷ Gongsunlongzi/ 公孫龍子, Zhi Wu Lun / 指物論

⁶⁴⁸ Mengzi/ 孟子: 13.40

⁶⁴⁹ Liji/ 禮記, Jiao Te Sheng/ 郊特牲

⁶⁵⁰ Shuoyuan/ 說苑: 1.4

⁶⁵¹ Lunyu/ 論語: 4.5

⁶⁵² Gongsunlongzi/ 公孫龍子, Jifu/ 跡府

- 2) 人皆得玉矣。⁶⁵⁴
- 3) 楚無君子者。⁶⁵⁵
- 4) 由孔子而來至於今⁶⁵⁶
- 5) 由楚國出者⁶⁵⁷

⁶⁵³ Shuoyuan/ 說苑: 3.11

⁶⁵⁴ Liji/ 禮記, Ji Tong/ 祭統

⁶⁵⁵ Lunyu/ 論語: 5.3

⁶⁵⁶ Mengzi/ 孟子: 14.38

⁶⁵⁷ Xunzi/ 荀子: 18

14. NODARBĪBA

HUDZI (惠子 *HUIZI*)

(aptuveni 370.-310. g. p.m.ē.)

Huidzi, īstajā vārdā Hui Ši (惠施 *Hui Shi*), bija viens no pazīstamākajiem vārdu skolas (名家 *ming jia*) dibinātājiem. Hui Ši vārds sastopams senajos tekstos, kuros viņš ir raksturots kā izcils politiķis no Vei (魏 *Wei*) valsts.⁶⁵⁸

„Džuandzi” tekstā Hui Ši parādās kā labs Džuandzi draugs un sarunu biedrs. Vienā no pazīstamākajiem „Džuandzi” teksta fragmentiem ir Džuandzi saruna ar Hui Ši par „zīvīgas prieku” (17.nod.).⁶⁵⁹ Hui Ši it kā ir sarakstījis grāmatu „Huidzi”, bet tā nav saglabājusies līdz mūsdienām. Vienīgais, ko var atrast no šī sofista uzskatiem ir „Džuandzi” un citu autoru tekstos⁶⁶⁰ minētie viņa „10 paradoksi”⁶⁶¹. Šajos paradoksos ir sastopami tādi filozofiskie jēdzieni, kā „lielā jeb varenā vienotība” (大一 *da yi*), „mazā vienotība” (小一 *xiao yi*), „mazās līdzības un atšķirības” (小同異 *xiao tong yi*), „lielās līdzības un atšķirības” (大同異 *da tong yi*)⁶⁶², kas norāda, ka Hui Ši uztvēra pasauli kā „vienotu veselumu”. Diemžēl nav saglabājušies Huiši dotie paskaidrojumi saviem apgalvojumiem, kas palīdzētu dziļāk izprast viņa idejas.⁶⁶³

Galvenās Hui Ši idejas:

1. Vienotība. Hui Ši bija pirmais, kurš sadalīja vienotību „mazajā” un „lielajā”, ko var attiecināt uz mūsdienu ideju par mikrokosmosu (individualitāti) un makrokosmosu (visumu).⁶⁶⁴
2. Relatīvisms. Tas parādās Hui Ši salīdzinājumos, piemēram, par „kalniem un lejām, kuras ir vienāda augstuma”.⁶⁶⁵ Galvenā Hui Ši domā ir tā, ka pasaulē viss ir relatīvs, jo pati pasaule ir relatīva un nepārtraukti mainās. Visas atšķirības savukārt ir cilvēku izdomājums, un tās ne obligāti ir objektīvas attiecībā uz realitāti.

⁶⁵⁸ **Mou Bo**. History of Chinese philosophy. New York: Routledge, 2008, 167.lpp..

⁶⁵⁹ **Li Mian / 李勉, Zhuangzi / 莊子**. Zhuangzi zhong lun ji fen pian ping zhu / 莊子總論及分篇評注. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1990, 317.lpp..

⁶⁶⁰ Liedzi (列子 *Liezi*) un Sjuņdzi (荀子 *Xunzi*)

⁶⁶¹ **Needham Joseph, Wang Ling**. Science and civilisation in China: History of scientific thought. New York: Cambridge University Press, 1954, 190.lpp..

⁶⁶² **Zhuangzhou / 莊周**. Zhuangzi / 莊子. Yishu zhongguo wang, 2001, 144.lpp..

⁶⁶³ **Graham A. C.**. Later Mohist Logic, Ethics and Science. Hong Kong: The Chinese University Press, 1978, 316.lpp..

⁶⁶⁴ **Lu Xing**. Rhetoric in ancient China, fifth to third century, B.C.E.: a comparison with classical Greek rhetoric. Columbia: University of South Carolina Press, 1998, 137.lpp..

⁶⁶⁵ **Zhuangzhou / 莊周**. Zhuangzi / 莊子. Yishu zhongguo wang, 2001, 144.lpp..

3. Nepārtrauktas izmaiņas. Hui Ši uzskata, ka nekas šajā pasaulē nav absolūts un nemainīgs. Visas lietas atrodas nepārtrauktā izmaiņu procesā. Tiklīdz kaut kas sasniedz savu virsotni jeb galējo punktu, tas sāk kustēties pretējā virzienā. Pasaule, pēc Hui Ši domām, ir neprognozējama un nezināma.⁶⁶⁶

莊子：天下第三十三⁶⁶⁷

- [1] 惠施多方，其書五車，其道舛駁，其言也不中。
- [2] 歷物之意，曰，至大無外，謂之大一；
- [3] 至小無內，謂之小一。
- [4] 無厚，不可積也，其大千里。
- [5] 天與地卑，山與澤平。
- [6] 日，方中方睨；物，方生方死。
- [7] 大同而與小同異，此之謂小同異；
- [8] 萬物畢同畢異，此之謂大同異。
- [9] 南方無窮而有窮，
- [10] 今日適越而昔來。
- [11] 連環可解也。
- [12] 我知天下之中央，燕之北越之南是也。
- [13] 汎愛萬物，天地一體也。

Jaunie vārdi

惠施	<i>Huì Shī</i>	Hui Ši bija viens no vārdu skolas dibinātājiem
方	<i>fāng</i>	metode, prasme; debesu puse; tik tikko
多	<i>duō</i>	daudz
書	<i>shū</i>	grāmata
車	<i>chē</i>	vezums, rati

⁶⁶⁶ Lu Xing. Rhetoric in ancient China, fifth to third century, B.C.E.: a comparison with classical Greek rhetoric. Columbia: University of South Carolina Press, 1998, 138.-139.lpp..

⁶⁶⁷ Liu Rongxian/劉榮賢. Zhuangzi wai za pian yan jiu/莊子外雜篇研究, Lian jing chuban she, 2004, 59.lpp..

舛	<i>chuǎn</i>	kļūdains
駁	<i>bó</i>	pretrunīgs
言	<i>yán</i>	teiktais, vārdi
歷	<i>lì</i>	pieredzēts
意	<i>yì</i>	doma, ideja
至	<i>zhì</i>	[veido pārāko pakāpi] vis-
厚	<i>hòu</i>	biezums
積	<i>jī</i>	apkopot
千	<i>qiān</i>	tūkstotis
卑	<i>bēi</i>	zems
澤	<i>zé</i>	dīķis
平	<i>píng</i>	vienlīdzīgs, līdzens
睨	<i>nì</i>	rietēt
異	<i>yì</i>	atšķirties
畢	<i>bì</i>	pilnībā, vienlaicīgi
窮	<i>qióng</i>	robeža
越	<i>Yuè</i>	Jue valsts
連	<i>lián</i>	savienot; savienots
環	<i>huán</i>	rinķis
央	<i>yāng</i>	centrs
燕	<i>Yàn</i>	Jan [valsts]
北	<i>běi</i>	Ziemeļi
汎	<i>fàn</i>	visaptverošs
愛	<i>ài</i>	mīlestība
體	<i>tǐ</i>	ķermenis; viens vesels

GRAMATIKA

1) 方 fāng

Kad 方 lieto kā apstākļa partikulu, tad tā nozīmē darbību vai paradību vienlaicību. 方 var tulkot kā „uzreiz” vai „tajā pašā laikā”, ka arī var nozīmēt „gan...gan”. Mūsdienu valodā 方... 方 atbilst gramatiskām konstrukcijām 一方...一方... un 又...又...⁶⁶⁸

Piemērs: 方 生 方 死 piedzimst un uzreiz mirt/gan piedzimt,
fāng shēng fāng sǐ gan nomirt⁶⁶⁹

2) 與。 。 。 異 yǔ...yì

Senķīniešu valodā 與 bieži izmanto salīdzinājumos. Šajos gadījumos 與 parasti atrodas starp diviem vārdiem, kuri tiek salīdzināti. Vārdu savienojumu 與... 異 izmanto, lai parādītu atšķirību, to var tulkot, izmantojot shēmu A 與 B 異, kas nozīmē „A un B nav vienādi” vai „A atšķiras no B”.⁶⁷⁰

Piemērs: 大 同 與 小 同 異 lielas vienādības atšķiras no
dà tóng yǔ xiǎo tóng yì mazām vienādībām⁶⁷¹

3) 是也 shì yě

是也 ir inversija, ko lieto, lai pasvītrotu kādu faktu. To var tulkot kā „tas ir/ patiešam ir”, vai vienkārši uzsvērot, ka pieminētais fakts ir paties. Dažreiz to tulko burtiski kā „, būt patiesam”.⁶⁷²

Piemērs: 越 之 南 是 也。 [Tas] ir Jue [valsts] dienvidi.
Yuè zhī nán shì yě

⁶⁶⁸ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 121. lpp.

⁶⁶⁹ Zhuangzi/ 莊子: 2.28

⁶⁷⁰ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 50.-51. lpp.

⁶⁷¹ Zhuangzi/ 莊子: 33.72

⁶⁷² Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 86. lpp.

UZDEVUMI

1. Kāda attieksme bija Džuandzi pret Hui Ši filozofiju. Atrodiet 10 Hui Ši paradoksus, kuri parādas tekstā.

2. Kādās grupās pēc nozīmes varētu sadalīt Hui Ši izteicienus?

3. Paskaidrojiet partikulas 也 nozīmi 1. un 4. teikumos.

4. Iztulkojiet teikumus un paskaidrojiet 方 nozīmes.

1) 远方之人闻君行仁政⁶⁷³

2) 方可方不可⁶⁷⁴

3) 南方有鳥⁶⁷⁵

4) 有朋自远方来⁶⁷⁶

5) 自南方來者⁶⁷⁷

6) 方有方得⁶⁷⁸

5. Atkārtojumam. Aizpildiet tukšās vietas ar vārdiem, kuri doti zemāk.

Katras vārds jāizmanto tikai vienreiz.

1) 吾猶人____。⁶⁷⁹

2) 從____見之。⁶⁸⁰

3) 子曰：„富與貴是人之____欲也。”⁶⁸¹

4) 白馬____馬。⁶⁸²

5) 千乘之國弑____君。⁶⁸³

6) 古之人____民____樂。⁶⁸⁴

7) 老____不死。⁶⁸⁵

⁶⁷³ Mengzi/孟子: 5.4

⁶⁷⁴ Zhuangzi/莊子: 2.28

⁶⁷⁵ Xunzi/荀子: 1

⁶⁷⁶ Lunyu/論語: 1.1

⁶⁷⁷ Zhuangzi/莊子: 20.61

⁶⁷⁸ Zhuangzi/莊子: 2.28

⁶⁷⁹ Lunyu/論語: 12.13

⁶⁸⁰ Lunyu/論語: 3.24

⁶⁸¹ Lunyu/論語: 4.5

⁶⁸² Gongsunlongzi/公孫龍子, Jifu/跡府

⁶⁸³ Mengzi/孟子: 1.1

⁶⁸⁴ Mengzi/孟子: 1.2

8) 七十二人死___。⁶⁸⁶

者, 皆, 非, 其, 也, 矣, 所, 而, 與

6. Padomajiet, kādas atšķirības ir starp frāzēm pāros.

1) 生而死

方生方死⁶⁸⁷

2) 不知而作之

方不知方作之⁶⁸⁸

3) 有而得

方有方得⁶⁸⁹

⁶⁸⁵ Lunyu/ 論語: 14.43

⁶⁸⁶ Shuoyuan/ 說苑: 9.9

⁶⁸⁷ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 121. lpp.

⁶⁸⁸ Lunyu/ 論語: 7.28

⁶⁸⁹ Zhuangzi/ 莊子: 2.28

15. NODARBĪBA

SUNZI (孫子 *SUNZI*)

(544. – 496. g. p.m.ē.)

Sunzi, pilnajā vārdā Sun Vu (孫武 *Sun Wu*), bija izcils Pavasaru-rudeņu perioda militārais stratēģis un filozofs. Viņš ir pazīstams ar savu darbu „Sunzi karamākla” (孫子兵法 *Sunzi bingfa*)⁶⁹⁰, kurš kļuva par svarīgāko senās Ķīnas karamākslas klasisko tekstu. Sun dinastijas laikā Sunzi teksts tika uzskatīts par visu karamāklu grāmatu priekšteci.⁶⁹¹

Sunzi dzimis Cji valstī dižciltīgā ģimenē. Pēc tam, kad viņš uzrakstīja savu darbu „Sunzi karamākla”, Sunzi to stādīja priekšā valdniekam He Lu (闔閭 *He Lü*) no Vu valsts (吳 *Wu*)⁶⁹². Darbs atstāja uz valdniekam lielu iespaidu, un viņš iecēla Sunzi par savas valsts karavadoni. Sunzi vadībā Vu valsts sakāva rietumos esošo spēcīgo Ču valsti un ieņēma tās galvaspilsētu Jin (郢 *Ying*). Pēc šīs uzvaras „Sunzi karamākla” kļuva par meistardarbu un iemantoja mūžīgo slavu.⁶⁹³

„Sunzi karamākla” sastāv no 13 nodaļām:

1. nodaļa – “Uzsākt plānu” (始計 *Shi ji*)
2. nodaļa – “Vest karu” (作戰 *Zuo zhan*)
3. nodaļa – „Stratēģisks uzbrukums” (謀攻 *Mou gong*)
4. nodaļa – „Armijas izvietojums” (軍形 *Jun xing*)
5. nodaļa – „Militārais spēks” (兵勢 *Bing shi*)
6. nodaļa – „Vājās un spēcīgās [puses]” (虛實 *Xu shi*)
7. nodaļa – „Karaspēku sadursme” (軍爭 *Jun zheng*)
8. nodaļa – „Deviņas pārmaiņas” (九變 *Jiu bian*)
9. nodaļa – „Karaspēka gājiens” (行軍 *Xing jun*)
10. nodaļa – „Teritorija” (地形 *Dixing*)
11. nodaļa – „Deviņas zemes” (九地 *Jiu di*)
12. nodaļa – „Uguns uzbrukums” (火攻 *Huogong*)

⁶⁹⁰ Tiek dēvēts arī par „Sunzi no Vu valsts karamākla” (吳孫子兵法 *Wu Sunzi bingfa*), „Sun Vu karamākla” (孫武兵法 *Sun Wu bingfa*) vai „Sun Vu kara[mākslas] grāmata” (孫武兵書 *Sun Wu bingshu*).

⁶⁹¹ **Guo Huaruo / 郭化若**. *Sunzi bingfa / 孫子兵法*, 2.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1989, 977.lpp..

⁶⁹² Vasaļvalsts, kura atradās pie Jandzi (長江 *Chang jiang*) upes grīvas, uz austrumiem no Ču valsts.

⁶⁹³ **Sunzi, Tan Han Hiong**. *Sun Zi's the art of war*. Queensland: H H TAN Medical PTY LTD, 2002, 18.lpp..

13. nodaļa – „Izmantot telpu” (用間 *Yong jian*)⁶⁹⁴

Zinātnieku vidū pastāv pieņēmums, ka šī teksta autors nav Suņdzi, bet, iespējams, ir viņa pēctecis Suņ Biņ (孫臏 *Sun Bin*)⁶⁹⁵, kurš sarakstīja darbu „Suņ Biņ karamāksla” (孫臏兵法 *Sunbin bingfa*). Mūsdienās zinātnieki uzskata, ka „Suņdzi karamākslas” melnraksts ir tapis 5.gs.p.m.ē., un, pastāv iespējamība, ka vēlāk to rediģēja un pabeidza Suņ Biņ.⁶⁹⁶

Suņdzi darbs ir vienmēr piesaistījis militāro stratēģu uzmanību, tādēļ laika gaitā teksta esošām nodāļām nāca klāt jaunas, īpaši Haņ dinastijas laikā. Kā piemēru var minēt Žeņ Hun (任宏 *Ren Hong*) paplašināto teksta variantu, kurš saturēja 82 nodaļas. Tekstam ir arī liels komentāru daudzums, starp pazīstamākajiem jāmin Cao Cao (曹操)⁶⁹⁷ komentārs „10 Suņdzi komentāros” (十一家注孫子 *Shiyi jia zhu Sunzi*)^{698, 699}.

„Suņdzi karamākslas” koncepcijas pamatideja ir tāda, ka ir rūpīgi jāizplāno stratēģija pirms došanās karā. Suņdzi uzsvēra karadarbības svarīgumu valsts izdzīvošanai, jo, zaudējot karā kaut vienu reizi, pastāv ļoti maza iespējamība, ka valsts spēs atjaunoties. Šajā sakarā viņš min galvenos faktoros, kuri ietekmē uzvaru vai zaudējumu karā:

- 1) vadība (道 *dao*);
- 2) laika apstākļi (天 *tian*);
- 3) teritorija (地 *di*);
- 4) karavadonis (將 *jiang*);
- 5) taktika (法 *fa*).⁷⁰⁰

Valdnieks ir jāinformē par kara stratēģiju, jāizpēta teritorija un laika apstākļi, jābūt prasmīgam karavadonim, kurš dod skaidras pavēles un izstrādā skaidru taktiku, jābūt spēcīgam, labi apmācītam karaspēkam, jābūt skaidri noteiktai sodu un atalgojuma sistēmai. Suņdzi uzsver pasmīga karavadoņa svarīgumu, kurš varētu reprezentēt savu valsti karalaukā. Karavadonim jāpiemīt zināšanām, uzticībai, cilvēciskumam, drosmei un stingrībai. Tādējādi

⁶⁹⁴ Song Wuru / 嵩吳如. Sunzi bingfa qianshuo / 孫子兵法淺說. Xianggang: Shangwu yinshu guan, 2003

⁶⁹⁵ Suņ Biņ – (4.gs.-316.g.p.m.ē.) militārais stratēģis

⁶⁹⁶ Li Ling / 李零. Sunzi bingfa / 孫子兵法, 2.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992, 1066-1067.lpp..

⁶⁹⁷ Cao Cao (155.-220.g.), vēl tika dēvēts par Cao Gun (曹公 *Cao Gong*), bet pēc nāves tam tika piešķirts imperatora Vu no Vei valsts (魏武帝 *Wei Wudi*) tituls.

⁶⁹⁸ Šo komentāru autori: Cao Cao, Men Ši (孟氏 *Meng Shi*) (502.-557.), Tan din. - Li Cjuaņ (李荃 *Li Quan*), Du Mei (杜枚), Čen Hao (陳皞 *Chen Hao*), Dzja Lin (賈林 *Jia Lin*), Sun din. - Van Sji (王皙 *Wang Xi*), He Jeņsji (何延錫 *He Yanxi*), Džan Ju (張預 *Zhang Yu*).

⁶⁹⁹ Guo Huaruo / 郭化若. Sunzi bingfa / 孫子兵法, 2.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1989, 977.-978.lpp..

⁷⁰⁰ Song Wuru / 嵩吳如. Sunzi bingfa qianshuo / 孫子兵法淺說. Xianggang: Shangwu yinshu guan, 2003, 22.lpp..

„Suņdzi karamākslā” karavadonis ir viens no pamatelementiem ne tikai veiksmīgai karadarbībai, bet arī valsts drošības nodrošināšanai.⁷⁰¹

孫子兵法.[始計第一]⁷⁰²

- [1] 孫子曰：兵者，國之大事，死生之地，存亡之道，不可不察也。
- [2] 故經之以五事，校之以計，而索其情，
- [3] 一曰道，二曰天，三曰地，四曰將，五曰法。
- [4] 道者，令民與上同意，可與之死，可與之生，而不畏危也。
- [5] 天者，陰陽，寒暑，時制也。
- [6] 地者，遠近，險易，廣狹，死生也。
- [7] 將者，智，信，仁，勇，嚴也。
- [8] 法者，曲制，官道，主用也。
- [9] 凡此五者，將莫不聞，知之者勝，不知者不勝。
- [10] 故校之以計，而索其情。
- [11] 曰：主孰有道，將孰有能，天地孰得，法令執行，
- [12] 兵眾孰強，士卒孰練，賞罰孰明，吾以此知勝負矣。
- [13] 將聽吾計，用之必勝，留之；
- [14] 將不聽吾計，用之必敗，去之。

Jaunie vārdi

孫子 *Sūnzi* Suņdzi
存 *cún* pastāvēt
經 *jīng* klasiskie darbi, caurstrāvot, iet cauri

⁷⁰¹ Song Wuru / 嵩吳如. Sunzi bingfa qianshuo / 孫子兵法淺說. Xianggang: Shangwu yinshu guan, 2003, 22.lpp..

⁷⁰² 孫子兵法. 孫武. 中国文学出版社, 1995, 41pp.

校	<i>xiào</i>	skola, virsnieks militārā jomā
計	<i>jì</i>	plāns, ideja
索	<i>suǒ</i>	meklēt, pieprasīt
情	<i>qíng</i>	sajūtas, jūtas, emocijas
法	<i>fǎ</i>	likums,
危	<i>wēi</i>	bīstams
寒	<i>hán</i>	aukstums
暑	<i>shǔ</i>	karstums
制	<i>zhì</i>	sistēma, gadalaiki
近	<i>jìn</i>	tuvu, tuvs
險	<i>xiǎn</i>	bīstams, briesmas
廣	<i>guǎng</i>	plašums
狹	<i>xiá</i>	visšaurākā vieta
智	<i>zhì</i>	gudrība, viedums
勇	<i>yǒng</i>	drosme
嚴	<i>yán</i>	stingrums
曲	<i>qū</i>	šķirošana, rangu sadale
官	<i>guān</i>	sabiedrīks
主	<i>zhǔ</i>	galvenāis, nozīmīgākais; valdnieks
勝	<i>shèng</i>	uzvarēt; uzvar, veiksmē
孰	<i>shú</i>	kas? Kurš?
行	<i>xíng</i>	darboties
眾	<i>zhòng</i>	vairāk
強	<i>qiáng</i>	spēcīgs, stiprs
士	<i>shì</i>	mācīts cilvēks, pazinējs
練	<i>liàn</i>	trenēt, praktizēt
賞	<i>shǎng</i>	atlīdzība, atalgojums
罰	<i>fá</i>	sods
明	<i>míng</i>	skaidrs; paredzēt
聽	<i>tīng</i>	klausīties, ieklausīties
留	<i>liú</i>	palikt

GRAMATIKA

1) 不可不 bù kě bú

Kad vārdu savienojumam 不可 ar nozīmi „nevar būt/nav iespējams” seko vēl viena negatīva partikula 不, sāk darboties noteikums par dubulto noliegumu un 不可不, kas burtiski tulkojas kā „nevar ne...” vai „nav iespējams ne...”, var tulkot kā „vienmēr ir...” vai „vienmēr var”.⁷⁰³

Piemēri: 不可知 nevar zināt/ nav iespējams zināt
bù kě zhī

不可不知 nevar nezināt/ nav iespējams nezināt/ vienmēr
bù kě bù zhī jāzina⁷⁰⁴

2) 莫不 mòbù

Noteikto vietniekvārdu 莫, kas nozīmē „neviens”, izmanto kā dubulto noliegumu, lai parādītu, ka neviens no cilvēkiem vai priekšmetiem nepilda kaut kādu darbību. Kad 莫 parādas teikumā – noliegums kopā ar noliegumu – tas nozīmē „visi”.

Piemēri: 莫知 neviens nezin
mò zhī

莫不知 visi zin⁷⁰⁵
mò bù zhī

3) 孰 shú

Senķīniešu valodā 孰 ir jautājamais vietniekvārds, kas nozīmē „kas?/kurš?”.⁷⁰⁶ Taču, atšķirībā no jautājamiem vietniekvārdiem 誰 shuí „kas?” un 何 hé „kas/kāds?”, 孰 nozīmē konkrēta objekta izvēli no piedāvātiem variantiem. Latviešu valodā tas atbilst jautājumiem

⁷⁰³ Pulleyblank Edwin. *Outline of Classical Chinese Grammar*. Vancouver: UBC Press, 1995, 106. lpp.

⁷⁰⁴ Lunyu/論語: 4.21

⁷⁰⁵ Krykov M.V. *Šu Yin Huan/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык*. Москва: Наука, 1978, 124. lpp.

⁷⁰⁶ Pulleyblank Edwin. *Outline of Classical Chinese Grammar*. Vancouver: UBC Press, 1995, 91.-92. lpp.

„kurš no...?/ kas no?“. Parasti teikumos to novieto pēc objektiem, no kuriem jāizvelas viens, pēc tam var sekot īpašības vārds parākajā pakāpē. Diezgan bieži šie objekti savienojas ar 與 palīdzību, vai vienkārši seko viens pēc otra.⁷⁰⁷

Piemērs: 禮與食孰重? Rituāls un ēdiens – kas no tiem ir svarīgāks?⁷⁰⁸
lǐ yǔ shí shú zhòng

UZDEVUMI

1. Kāpēc karamāksla bija īpaši nozīmīga senajā Ķīnā? Kādi pieci būtiski faktori, kas ir nepieciešami, lai iegūtu uzvaru cīņā, ir pieminēti tekstā? Kāpēc, jūsuprāt, tie ir svarīgi?
2. Pēc kuriem septiņiem faktoriem var salīdzināt pretiniekus, lai varētu paredzēt, kurš gūs uzvaru cīņā?
3. Daudzi pētnieki uzskata, ka darbs par karamākslu arī dod padomus, kā uzvarēt karā, neiesaistoties tajā, bet izmantojot psiholoģiskās priekšrocības. Mēģiniet šīs nodarbības tekstā atrast faktorus, kas varētu dot psiholoģisku priekšrocību vienam no pretiniekiem.
4. Atrodiet nodarbības tekstā visus vārda 曰 izmanotošanas gadījumus un paskaidrojiet, ko katrā no gadījumiem tas nozīmē.
5. Atrodiet tekstā un iztulkojiet visus dubultos noliegumus.
6. Atrodiet tekstos pilnas formas sekojošiem hieroglifiem.

1) 严

2) 练

3) 听

4) 众

5) 广

6) 赏

7) 阴

8) 阳

⁷⁰⁷ Krykov M.V. Šu Yin Huan/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 225. lpp.

⁷⁰⁸ Mengzi/ 孟子: 12.1

6. Iztulkojiet teikumus ar noliegumiem un dubultiem noliegumiem, un salīdziniet, kā izmainās teikuma jēga.

- 1) 王者莫行此禮。
王者莫不行此禮。⁷⁰⁹
- 2) 莫不有王之道焉。
莫有王之道焉。⁷¹⁰
- 3) 中而不可高者。
中而不可不高者。⁷¹¹
- 4) 仁者無愛也。
仁者無不愛也。⁷¹²

7. Iztulkojiet teikumus ar jautājamiem vietniekvārdiem.

- 1) 子為誰？⁷¹³
- 2) 君與父孰重？⁷¹⁴
- 3) 吾不知誰之子？⁷¹⁵
- 4) 見孟子，問曰：周公何人也？⁷¹⁶
- 5) 弟子孰為好學？⁷¹⁷
- 6) 曰：惡！是何言也！⁷¹⁸

8. Iztulkojiet teikumus senķīniešu valodā, izmantojot dubultos noliegumu un jautājamo vietniekvārdu 誰.

- 1) Valdnieks un ierēdnis.
Valdnieks un ierēdnis: kurš ir bagātāks?
- 2) Ču valsts un Lu valsts.
Ču valsts un Lu valsts: kura [atrodas] tālāk?
- 3) Tikumība (de) un rituāls (li).

⁷⁰⁹ Liji/ 禮記, Sang Fu Si Zhi/ 喪服四制

⁷¹⁰ Lunyu/ 論語: 19.22

⁷¹¹ Zhuangzi/ 莊子: 11.23

⁷¹² Mengzi/ 孟子: 13.46

⁷¹³ Lunyu/ 論語: 18.6

⁷¹⁴ Shuoyuan: 19.26

⁷¹⁵ Daodejing/ 道德經:4

⁷¹⁶ Mengzi/ 孟子: 4.9

⁷¹⁷ Lunyu/ 論語: 6.3

⁷¹⁸ Mengzi/ 孟子: 4.2

Tikumība (de) un rituāls (li): kas ir nozīmīgāks?

- 4) Gudrajam nav nekā, ko [viņš] nezin.
- 5) Rituāls [ir tas], ko nevar nemācīties.
- 6) Tikumība (de) [ir tas], ko nevar nezināt.

16. NODARBĪBA

MODZI (墨子 *MOZI*)

(470. – 391. g. p.m.ē.)

Modzi, pilnajā vārdā Mo Di (墨翟), bija Karojošo valstu perioda filozofs, kurš izveidoja moisma filozofijas skolu, kuras pamatā bija visaptveroša mīlestība un pilnīga karu nepieņemšana. Modzi uzrakstīja darbu ar tādu pašu nosaukumu, kurš kļuva plaši izplatīts Karojošo valstu periodā. Moisms (墨家 *mojia*) ilgu laiku (līdz pat Cjiņ dinastijai) sacentās ar konfuciānismu par to, kura no abām mācībām būs vadošā, jo tās bija vienas no spēcīgākajām tā laika filozofiskajām skolām.⁷¹⁹

Neskatoties uz to, ka Modzi bija plaši pazīstams un tika uzskatīts par vienu no izcilākajiem Karojošo valstu perioda filozofiem, tomēr par viņa dzīvi nav saglabājusies precīza informācija. Pastāv viedoklis, ka Modzi nāca no amatnieku ģimenes, jaunībā studēja Konfūcija mācību, tomēr vēlāk pats vērsās pret to.⁷²⁰ Nekad nav ieņēmis augsta ranga amatu, ļoti daudz ceļoja, būdams Sun (宋 *Song*), Vei (衛 *Wei*), Cji (齊 *Qi*), Ču (楚 *Chu*) un Jue (越 *Yue*) valstu valdnieku padomnieks. Ir zināms stāsts par to, kā Modzi brauca dienu un nakti, lai sasniegtu valdnieka Hui no Ču (楚惠王 *Chu Huiwang*) galmu un pārliecinātu viņu neuzsākt karu pret Sun valsti. Šis stāsts parāda vienu no galvenajiem Modzi mācības principiem – agresīvas karadarbības noraidīšana.⁷²¹ Modzi bija ne tikai filozofs, bet arī harizmātisks līderis, kurš iedvesmoja savus sekotājus ziedot sevi sociālās taisnības idejai, kurai pats bija uzticams. Dzīves laikā Modzi un viņa sekotāji (to daudzums skaitāms simtos) dzīvoja vienkārši un atturīgi – valkāja parastas drēbes, izvairījās no tā, lai tiem pieder kāds īpašums, ceļoja apkārt ar mērķi sniegt citiem palīdzību.⁷²²

„Modzi” teksts sākotnēji sastāvēja no 71 nodaļa, tomēr 18 no tām tika nozaudētas, tādējādi saglabājās tikai 53 nodaļas. Galvenā darba tēma ir filozofija (darbā ir iekļauti 11 filozofiskie traktāti), bet ir arī nodaļas par valsts vadību un aizsardzības kariem. Pētnieku vidū pastāv uzskats, ka daļu no „Modzi” teksta nodaļām ir uzrakstījuši Modzi skolnieki, tomēr viņi ir diezgan pārliecināti, ka 11 traktātus ir sarakstījis pats Modzi:⁷²³

⁷¹⁹ Wu Rongceng / 吳榮曾. Mozi / 墨子, 2.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992, 703.lpp..

⁷²⁰ Ivanhoe P. J., Van Norden Bryan William. Readings in classical Chinese philosophy. Indiana: Hackett Publishing, 2005, 59.lpp..

⁷²¹ Wu Rongceng / 吳榮曾. Mozi / 墨子, 2.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992, 703.lpp..

⁷²² Ivanhoe P. J., Van Norden Bryan William. Readings in classical Chinese philosophy. Indiana: Hackett Publishing, 2005, 60.lpp..

⁷²³ Wu Rongceng / 吳榮曾. Mozi / 墨子, 2.sējums. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992, 703.lpp..

- 1) 8.-10.nodaļas „Godāt viedos” (尚賢 *Shang xian*)
- 2) 11.-13.nodaļas „Novērtēt vienlīdzīgi” (尚同 *Shangtong*)
- 3) 14.-16.nodaļas „Visaptveroša mīlestība” (兼愛 *Jian'ai*)
- 4) 17.-19.nodaļas „Nē uzbrukuma kariem” (非攻 *Fei gong*)
- 5) 20.-22.nodaļas „Ierobežojumiem jābūt derīgiem” (節用 *Jieyong*)
- 6) 23.-25.nodaļas „Ierobežojumi bērū laikā” (節葬 *Jiezang*)
- 7) 26.-28.nodaļas „Debesu griba” (天志 *Tianzhi*)
- 8) 29.-31.nodaļas „Skaidrais gars” (明鬼 *Minggui*)
- 9) 32.-34.nodaļas „Nē mūzikai” (非樂 *Fei yue*)
- 10) 35.-37.nodaļas „Nē nolemtajam liktenim” (非命 *Fei ming*)
- 11) 38.-39.nodaļas „Nē konfuciānismam” (非儒 *Fei Ru*)⁷²⁴

Galvenie Modzi dzīves un mācības mērķi bija atvieglot sociāla rakstura problēmas, atjaunot pasaules kārtību un nest cilvēkiem dzīves labklājību. Līdzīgi kā Konfūcijam, arī Modzi bija skolnieki, kurus viņš apmācīja politiskajai karjerai. Tomēr šeit jāmin lielā atšķirība – Konfūcija skolnieki bija no augstākā sabiedrības slāņa, Modzi skolnieki pārstāvēja zemākos sabiedrības slāņus, tie bija parastie zemnieki, amatnieki. Ja salīdzināt abu izcilo filozofu ideālus, tad Konfūcijam mērķis bija izveidot valsti ar augsti attīstītu kultūru, savukārt Modzi – izveidot vienkāršu, uz lauksaimniecības attīstību balstītu valsti. Tādējādi, neskatoties uz to, ka abas šīs filozofiskās sistēmas risināja vienu un to pašu problēmu – atvieglot cilvēku ciešanas un izveidot labklājīgu valsti, tomēr atšķirīgo pieeju dēļ abas skolas asi kritizēja viena otru.⁷²⁵

Ar savas mācības galveno ideju par **visaptverošo mīlestību** (兼愛 *jian'ai*) Modzi vēlējās pateikt to, ka katram jāizturas pret otru tā, kā viņš vēlētos, lai izturās pret viņu pašu, kā arī to, ka visi apkārtējie ir jāmīl vienādi un jāizturās pret visiem vienādi, neskatoties uz to, vai tas ir radnieks, draugs, vai arī svešinieks. Modzi uzskatīja, ka daudzas problēmas izriet no tā, ka cilvēki nemīl viens otru. Kā risinājumu Modzi piedāvā cilvēkiem domāt ne tikai par sevi, bet arī par citiem, uzsverot, ka par citiem jādomā nevis tikai skatoties no sava skatupunkta, bet, mēģinot paskatīties uz visu no malas.⁷²⁶

⁷²⁴ Di Mo / 翟墨, Shu Liyu / 叔李漁. Mozi jin zhu jin yi / 墨子今註今譯. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1974, 39.-275.lpp..

⁷²⁵ Liu JeeLoo. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006, 108.-109. lpp..

⁷²⁶ Turpat, 111.-112. lpp..

Otra svarīgākā ideja, ko Modzi min savā darbā, ir **izdevīgums** (利 *li*). Par savstarpējo izdevīgumu Modzi runā no praktiskā aspekta, sakot, ka, ja tas tiks ievērots, tad spēs atrisināt tādus jautājumus, kā sociālā kārtība, kari, konflikti, sociālo resursu nepietiekamība u.c. nozīmīgas problēmas. Šeit atkal jāmin Konfūcijs, kurš galvenokārt rūpējās par cilvēku morālo pusi, tajā laikā, kad Modzi rūpējās par cilvēku izdzīvošanu. Ja Konfūcijs vēlējās iemācīt cilvēkus rīkoties saskaņā ar tikumības principu, tad Modzi mācīja cilvēkus rīkoties tā, lai tie gūtu no izdarītā labumu. Šajā gadījumā izdevīgums nenozīmē indivīdu labklājības vai statusa uzlabošanu, bet gan tautas pamatvajadzību nodrošināšanu, lai cilvēki var izdzīvot. Savā darbā Modzi min arī to, ka cilvēki pēc dabas ir egoisti. Šajā sakarā filozofs izvirza tādu ideju, ka labākais veids, kā sekmēt savas intereses, ir sekmēt citu cilvēku intereses.⁷²⁷

墨子: 兼愛上⁷²⁸

- [1] 若使天下兼相愛，愛人若愛其身，猶有不孝者乎？
- [2] 視父兄與君若其身，惡施不孝？
- [3] 猶有不慈者乎？
- [4] 視弟子與臣若其身，惡施不慈？
- [5] 故不孝不慈亡有，猶有盜賊乎？
- [6] 故視人之室若其室，誰竊？
- [7] 視人身若其身，誰賊？
- [8] 故盜賊亡有。
- [9] 猶有大夫之相亂家、諸侯之相攻國者乎？
- [10] 視人家若其家，誰亂？
- [11] 視人國若其國，誰攻？
- [12] 故大夫之相亂家、諸侯之相攻國者亡有。
- [13] 若使天下兼相愛，國與國不相攻，家與家不相亂，

⁷²⁷ Di Mo / 翟墨, Shu Liyu / 叔李漁. Mozi jin zhu jin yi / 墨子今註今譯. Taipei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1974, 119.lpp..

⁷²⁸ Yan Lingfeng / 嚴靈峯, Di Mo / 翟墨. Mo zi jianbian / 墨子簡編, Taipei: Taiwan shangwu yin shuguan, 1995, 35.lpp..

- [14] 盜賊無有，君臣父子皆能孝慈，若此則天下治。
- [15] 故聖人以治天下為事者，惡得不禁惡而勸愛？
- [16] 故天下兼相愛則治，交相惡則亂。
- [17] 故子墨子曰不可以不勸愛人者，此也。

Jaunie vārdi

墨子	<i>Mòzi</i>	Modzi, jeb Mo Di, filozofs agrinājā Karojošo valstu periodā
兼愛	<i>jiānài</i>	visaptverošā mīlestība
慈	<i>cí</i>	mīlošs
盜	<i>dào</i>	nozagt; zaglis
賊	<i>zéi</i>	zaglis, ienaidnieks
室	<i>shì</i>	mājas
竊	<i>qiè</i>	zagt; slepeni
亂	<i>luàn</i>	haos, nemiers
家	<i>jiā</i>	mājas, ģimene
諸侯	<i>Zhūhóu</i>	Džuhou – vasaļvalsts valdnieks Džou dinastijas laikā
攻	<i>gōng</i>	uzbrukt
禁	<i>jìn</i>	aizliegt, ierobežot
勸	<i>quàn</i>	ieteikt
交	<i>jiāo</i>	sajaukt, apmainīt

GRAMATIKA

1) 若使 ruò shǐ

若 ir pakārtojuma saiklis, kurš savieno daļas saliktajos teikumos. Parasti tas stāv teikuma sākumā un apzīmē nosacījumu. To var tulkot kā „ja...”.⁷²⁹ Šajā tekstā 若 stāv kopā ar palīgdarbības vārdu 使, kas norāda uz pieņēmumu, ka kaut kas notiek vai pastāv noteiktā veidā. 使 vienmēr atrodas pirms teikuma priekšmeta un tulkojas kā „ja liktu kādam kaut ko darīt”, norādot uz neeksistējošo situāciju. Kopā šo vārdu savienojumu latviešu valodā var tulkot kā „ja liktu...[darīt]” vai „ja pieņemtu, ka...”.⁷³⁰

Piemērs: 若使天下兼相愛 ja pasaulē visi viens otru mīlētu/
ruò shǐ tiān xià jiān xiāng ài ja [liktu] pasaulē
visiem viens otru mīlēt⁷³¹

2) 亡 wáng

亡 kā pilna vārda nozīme ir „pazust, nomirt, aizbēgt”. Taču to dažreiz lieto nolieguma partikulas 無 vietā, tulkojot to kā „nepiemist/nepiederēt”.⁷³² Senķīniešu tekstos 亡 dažreiz parādas arī kā notektais vietniekvārds, norādot uz to, ka neviens no iepriekšminētiem objektiem vai personām nepilda kaut kādu darbību.⁷³³

Piemēri: 人皆有兄弟, 我亡 Cilvēkiem visiem ir vecākie [un]
rén jiē yǒu xiōng dì wǒ wáng jaunākie brāļi, [bet] man nav.⁷³⁴

亡不咸斲天威。 Nebija neviena, kas nepakļautos
Wáng bù xián dù tiān wēi Debesu gribai.⁷³⁵

⁷²⁹ **Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 98-100. lpp.

⁷³⁰ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 150-151. lpp.
⁷³¹ Skat. 17. nodarbības tekstu

⁷³² **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 109. lpp.

⁷³³ **Krykov M.V. Šu Yin Huan/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 100. lpp.

⁷³⁴ **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 109. lpp.

⁷³⁵ **Krykov M.V. Šu Yin Huan/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 101. lpp.

3) 猶 yóu

Partikula 猶 latviešu valodā tulkojas kā „vēl/ joprojām”. Senķīniešu valodā šī partikula kalpo par laika rādītāju, kurš nozīmē, ka iesāktā darbība vēl turpinās un nav pabeigta runāšanas brīdī.⁷³⁶

Piemērs: 天猶有春夏秋冬夏。 Debesīm joprojām ir pavasaris,
tiān yóu yǒu chūn qiū dōng xià rudens, ziema, pavasaris
[un]vasara.⁷³⁷

4) 惡 wū/è

惡 pamatnozīme, kad to lasa 4. tonī ir „ienīst”. Senķīniešu valodā vārdu savienojums 惡乎 wūhū nozīmē „kur?/ no kurienes? /kā?”. Pēc savas nozīmēs tas ir līdzīgs 於何, pastāv uzskats, ka 惡乎 ir 於何 biežāk sastopāms variants. 惡 ir 惡乎 saisinātā forma.⁷³⁸

Piemēri: 惡乎知君子小人哉! Kā zināt par cēliem vīriem [un]
wū hū zhī jūn zǐ xiǎo rén zāi maziem cilvēkiem?⁷³⁹

5) 相 xiāng

Apstākļa vārds 相 norāda uz to, ka darbību vienlaicīgi un savstarpēji izpilda vairākas personas. Latviešu valodā to var tulkot kā „viens otru” vai „savstarpēji”. Dažreiz apstākļa vārdu 相 izmanto ar nozīmi „līdzīgi” vai „vienlīdzīgi”.

Piemēri: 父子不相見。 Tēvi [un] dēli savstarpēji nesatiekas./ Tēvi
fù zǐ bù xiāng jiàn [un] dēli neredz viens otru.⁷⁴⁰

獸相食。 Dzīvnieki apēd viens otru.⁷⁴¹
shòu xiāng shí

⁷³⁶ Turpat, 231. lpp.

⁷³⁷ Zhuangzi/莊子: 32.32

⁷³⁸ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 96-97. lpp.

⁷³⁹ Zhuangzi/莊子: 9.10

⁷⁴⁰ Krykov M.V. Šu Yin Huan/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 205. lpp.

⁷⁴¹ Mengzi/孟子: 1.4

UZDEVUMI

1. Paskaidrojiet, kas jūsuprāt ir universāla, visaptveroša mīlestība. Kāpēc Modzi uzstāj, ka tieši universālas mīlestības trūkuma dēļ pasaulē var iestāties haoss?

2. Padomājiet, vai pieminētā visapteverošā mīlestība ir „dziļa kaislība”, „morāles princips” vai „rīcības norma”?

3. Padomājiet, kādai jābūt ideālai valstij pēc Modzi uzskatiem. Kas varēja veicināt šī ideāla rašanos Ķīnā? Mēģiniet salīdzināt viņa domas ar Konfūcija priekšstatiem par to.

4. Salīdziniet, kā Modzi un Konfūcijs aicina izturēties pret cilvēkiem un hierarhiju sabiedrībā.

5. Atrodiet vārdnīcā vienkāršotas formas sekojošiem hieroglifiem.

1) 賊

2) 亂

3) 聖

4) 猶

5) 勸

6. Iztulkojiet teikumus. Paskaidrojiet, kuros teikumos 亡 ir pilns vārds, kuros tas ir noteiktais vietniekvārds un kuros tas kalpo kā nolieguma partikula.

1) 知人之生死存亡。⁷⁴²

2) 亡人好獨。⁷⁴³

3) 問有餘，曰亡矣。⁷⁴⁴

4) 身死國亡。⁷⁴⁵

5) 從之者存，不從者亡。⁷⁴⁶

6) 曰：亡，吾無道。⁷⁴⁷

7. Iztulkojiet teikumus. Pievērsiet uzmanību partikulas 猶 nozīmēm.

1) 出入相友，守望相助。⁷⁴⁸

⁷⁴² Zhuangzi/莊子: 7.16

⁷⁴³ Xunzi/荀子: 27

⁷⁴⁴ Mengzi/孟子: 7.19

⁷⁴⁵ Xunzi/荀子: 11

⁷⁴⁶ Xunzi/荀子: 19

⁷⁴⁷ Zhuangzi/莊子: 19.52

- 2) 四人相視而笑。⁷⁴⁹
- 3) 吾在天地之間，猶小石小木在大山也。⁷⁵⁰
- 4) 猶欲觀於莊子之言。⁷⁵¹
- 5) 君子去仁，惡乎成名？⁷⁵²

8. Pārtulkojiet teikumus senķīniešu valodā.

- 1) Ja liktu cilvēkie atrasties valdnieka vietā.
- 2) Ja liktu ka mirušiem pacelties.
- 3) Tēvi un dēli mīl viens otru.
- 4) Nezināt viens otra vārdu.
- 5) Es joprojām sekoju dao.
- 6) Valdnieks joprojām pārvaldā valsti.

⁷⁴⁸ Mengzi/孟子: 5.3

⁷⁴⁹ Zhuangzi/莊子: 6.47

⁷⁵⁰ Zhuangzi/莊子: 17.9

⁷⁵¹ Zhuangzi/莊子: 17.75

⁷⁵² Lunyu/論語: 4.5

17. NODARBĪBA

SIMA CJEŅ (司馬遷 *SIMA QIAN*)

(145. – 86. g. p.m.ē.)

Sima Cjeņ tiek uzskatīts par Ķīnas historiogrāfijas tēvu. Viņš sarakstīja plaši pazīstamo vēsturisko darbu „Vēstures pieraksti” jeb „Vēsturnieka pieraksti” (史記 *Shi ji*), kas ir pirmais senās Ķīnas vēsturiskais darbs, kurš sastāv no biogrāfijām. „Vēstures pierakstos” ietilpst laikoposms sākot ar Dzeltēno imperatoru (黃帝 *Huangdi*)⁷⁵³ līdz imperatoram Haņ Vudi (漢武帝 *Han Wudi*)⁷⁵⁴, kas kopumā ir vairāk nekā 2 gadu tūkstoši. Visvairāk uzmanības vēsturnieks veltīja Karojošo valstu periodam, Cjiņ un Haņ dinastijām. Viņa darbi vēlāk kalpoja kā paraugs historiogrāfijas tradīcijas turpināšanai.⁷⁵⁵

Sima Cjeņ dzimis Lunmen (龍門 *Longmen*) pilsētā⁷⁵⁶ vēsturnieku ģimenē. Viņa tēvs Sima Taņ (司馬談 *Sima Tan*) bija bibliotēkas pārzinis imperatora Haņ Vudi galmā, tādējādi tēvs Sima Cjeņ jau no bērnības iepazīstināja ar seniem tekstiem. Viens no vēsturnieka skolotājiem bija slavenais Dun Džunšu (董仲舒 *Dong Zhongshu*)⁷⁵⁷, kurš spēlēja nozīmīgu lomu konfuciānisma ideoloģijas izplatībā. Divdesmit gadu vecumā Sima Cjeņ ar tēva atbalstu devās ceļojumā pa Ķīnu ar nolūku savākt vēsturiskos oriģināltekstus un izpētīt dažādus vēsturiskos objektus, lai vēlāk šo informāciju izmantotu „Vēsturisko pierakstu” veidošanai. Pēc ceļojuma Sima Cjeņ ieņēma ierēdņa amatu imperatora Haņ Vudi galmā.⁷⁵⁸ 98. g.p.m.ē. notika „Li Lin incidents”, kura rezultātā Sima Cjeņ tika ieslodzīts un gandrīz zaudēja dzīvību. Li Lin (李陵 *Li Ling*) bija Haņ dinastijas karavadonis imperatora Haņ Vudi galmā, kurš vēlāk pārgāja huņņu pusē. Imperators apsūdzēja Li Lin nodevībā, bet Sima Cjeņ, kurš tajā laikā joprojām skaitījās imperatora galmā, iestājās Li Lin aizstāvībā. Par to Haņ Vudi piesprieda vēsturniekam nāvessodu, bet vēlāk tomēr sodu mīkstināja, piedāvājot divus variantus – naudas sodu vai kastrāciju. Sima Cjeņ bija trūcīgs, tādēļ nācās izvēlēties otru variantu.⁷⁵⁹

⁷⁵³ *Dzeltenais imperators* - kas tiek uzskatīts par Ķīnas tautas priekšteci, un tradicionāli pieņemts, ka viņš dzīvoja 2697-2597.g.p.m.ē..

⁷⁵⁴ *Haņ Vudi* – (156.-87.g.p.m.ē..) bija septītais Haņ dinastijas imperators, un tiek uzskatīts par vienu no varenākajiem valdniekiem Ķīnas vēsturē. Viņam izdevās izveidot spēcīgu centralizētu valsti pēc Konfūcija mācības parauga.

⁷⁵⁵ **Wu Shuping / 吳樹平**. *Shiji / 史記*, 2.sējums. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992, 936.lpp..

⁷⁵⁶ Lunmen atrodas mūsdienu Šānsji (山西 *Shanxi*) provincē.

⁷⁵⁷ Skat. 1.nod.

⁷⁵⁸ **Qian Sima / 司馬遷**. *Shi ji / 史記*. Yishu zhongguo wang, 1999, 1259.lpp..

⁷⁵⁹ **Chang H.K.**. *China: five thousand years of history and civilization*. City University of HK Press, 2007, 300.lpp..

Pamatā gandrīz visa informācija, kura zināma par Sima Cjeņ dzīvi, ir saglabājusies paša vēsturnieka sarakstītajā autobiogrāfijā, kura iekļauta „Vēsturisko pierakstu” pēdējā nodaļā „Lielā vēsturnieka personīgais pēcvārds” (太史公自序 *Taishigong zixu*).⁷⁶⁰

Darbs „Vēstures pieraksti” sastāv no 130 nodaļām (vīstokļiem; 卷 *juan*), kuras tiek iedalītas piecās daļās:

- 1) 1.-12. nodaļas satur valdnieku biogrāfijas (本紀 *benji*); tājās ir aprakstīti svarīgākie notikumi sākot ar Dzeltenā imperatora valdīšanas laiku. Šeit jāmin arī tādi ievērojami valdnieki kā Cjiņ Šihuan un Liu Ban (劉邦 *Liu Bang*)⁷⁶¹;
- 2) 13.-22. nodaļas sastāv no tabulām (表 *biao*); tabulas sakārtotas hronoloģiskā secībā un satur plašu informāciju par aristokrātiem un svarīgākiem to dzīves notikumiem Karojošo valstu periodā;
- 3) 23.-30. nodaļas satur traktātus (書 *shu*); tie sniedz pārskatu par svarīgākajiem jautājumiem valstī, tādiem, kā ekonomika, mūzika, rituāli, kalendārs, astroloģija, lauksaimniecība, u.c.. Daudzi traktāti vēlāk kalpoja par paraugu vēstures pierakstiem;
- 4) 31.-60. nodaļas satur Džou perioda ierēdņu un aristokrātu biogrāfijas (世家 *shijia*); vairākums biogrāfiju attiecināmas uz Pavasaru-rudeņu periodu, kā arī Karojošo valstu periodu;
- 5) 61.-129. nodaļas satur izcilo personu biogrāfijas, kā arī kolektīvās biogrāfijas (列傳 *liezhuan*); Šajās nodaļās pieminētas tādas izcilas personības, kā Laodzi, Modzi, Sjuņdzi, u.c.. Kolektīvās biogrāfijas ietver sevī vairākus ne tik izcilus cilvēkus, kuri pieder pie vienas grupas, piemēram, „Nežēlīgo ierēdņu biogrāfijas” (122.nod., „酷吏列傳” *Kuli liezhuan*) vai „Mācīto vīru biogrāfijas” (121.nod., „儒林列傳” *Rulin liezhuan*).⁷⁶²

Darbs „Vēstures pieraksti” pats par sevi ietver sevī ļoti plašu informāciju, kurā ietilpst gan liels laika posms, gan arī daudz dažādas sfēras. Tekstā tiek pieminēti cilvēki no dažādiem sabiedrības slāņiem, sākot ar valdniekiem līdz parastajiem tautas pārstāvjiem, un minēti ir gan uzvarētāji, gan sakautie, gan tie, kuri daudz darījuši valsts labā, gan arī tādi,

⁷⁶⁰ **Qian Sima / 司马迁**. Shi ji / 史记. Yishu zhongguo wang, 1999, 1256.lpp..

⁷⁶¹ **Liu Ban** – (256.-195.p.m.ē..) kļūdams par imperatoru, pieņēma vārdu Gaodzu no Haņ (漢高祖 *Han Gaozu*). Tiek uzskatīts par Haņ dinastijas pamatlicēju.

⁷⁶² **Wu Shuping / 吳樹平**. Shiji / 史記, 2.sējums. Beijing/Shanghai: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992, 936.lpp..

kuri nesuši kaitējumu. Tādējādi Sima Cjeņ aprakstīja vēsturi skatoties no daudziem skatupunktiem, atstājot nākamajām paaudzēm plašas zināšanas par pagātni.⁷⁶³

晏子之禦 史記⁷⁶⁴ (晏子春秋內篇雜上)⁷⁶⁵

- [1] 晏子為齊相。
- [2] 出，其禦之妻，從門間而窺其夫。
- [3] 其夫為相禦，擁大蓋，策駟馬，意氣揚揚，甚自得也。
- [4] 既而歸，其妻請去。夫問其故。
- [5] 妻曰，晏子長不滿六尺，身相齊國，名顯諸侯。
- [6] 今者妾觀其出，志念深矣，常有以自下者。
- [7] 今子長八尺，乃為人僕禦，然子之意自以為足。
- [8] 妾是以求去也。其後，夫自抑損。
- [9] 晏子怪而問之，禦以實對，晏子薦以為大夫。

Jaunie vārdi

晏子	<i>Yànzǐ</i>	Jeņdzi, jeb Jeņ Jin bija pazīstams valstsvīrs no Cji valsts Karojošo valstu periodā.
相	<i>xiàng</i>	ministrs
禦	<i>yù</i>	kaujas rati
門	<i>mén</i>	durvis
間	<i>jiān</i>	starpa
窺	<i>kuī</i>	skatīties (lūrēt)
擁	<i>yōng</i>	atbalstīt; turēt
蓋	<i>gài</i>	aizsegs; saulesargs

⁷⁶³ Chang H.K.. China: five thousand years of history and civilization. Hong Kong: City University of Hong Kong Press, 2007, 304.lpp..

⁷⁶⁴ Yanying/晏嬰. Xinbian yanzi chunqiu/新編晏子春秋, Taiwan shufang chuban she, 2001, 543.lpp..

⁷⁶⁵ Teksts no nodaļas "Biogrāfijas" 列傳

駟	sì	četrus zirgu pajūgs
意氣	yìqì	daba, gars, drosme
揚揚	yángyáng	uzbriest uz augšu
自得	zìdé	būt pašapmierinātam
既	jì	pabeigt
歸	guī	atgriezties
不滿	bùmǎn	būt dusmīgam, neapmierinātam, aizvainotam
尺	chǐ	[garuma vienība=1/3m]
諸侯	zhūhóu	feodāļi
妾	qiè	[pazemīga statusa vietniekvārds] „Es, tava sieva”; konkubīne
志念	zhì niàn	mērķtiecīgas domas
自下	zìxià	pazemot kādu
僕	pú	vergs
抑損	yì sǔn	būt apspiestam; bez drosmes
實	shí	būtība, matērija, saturs, substance
薦	jiàn	ieteikt

GRAMATIKA

1) 自 zì

Vārdam 自, kad tas norāda uz personu, var būt divas nozīmes. 自 var kalpot kā atgriezinisks vārds, kas norāda uz to, ka tranzitīvā darbības vārda objekts sakrīt ar darbības izpildītāju⁷⁶⁶, un tādā gadījumā to tulko kā „sevi” vai arī netulko vispār, bet darbības vārds, kas seko tam, kļūst par atgriezinisku.⁷⁶⁷ Citā gadījumā 自 var tulkoties kā „pats”, pasvītrojot to, ka kāds pats piedalās darbības izpildīšanā⁷⁶⁸ un, ka kāda persona dara kaut ko pašas spēkiem.⁷⁶⁹

Piemēri: 王 自 殺 valdnieks nogalināja sevi/valdnieks izdarīja pašnāvību
wáng zì shā

⁷⁶⁶ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 136. lpp.

⁷⁶⁷ Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е. Древне-Китайский язык/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 62. lpp.

⁷⁶⁸ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 136. lpp.

⁷⁶⁹ Fuller Michael A. An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004, 136. lpp.

UZDEVUMI

1. Padomajiet, kāpēc ormaņa sieva bija neapmierināta ar sava vīra uzvedību?

2. Padomajiet, uz ko attiecas 其 teikumā 今者妾觀其出?

3. Atrodiet tekstā visus 自 izmantošanas gadījumus un paskaidrojiet, kādas funkcijas ir 自 katrā no tiem.

4. Iztulkojiet teikumus un frāzes, paskaidrojiet, ko nozīmē 自 katrā gadījumā.

1) 子自楚之所來乎?⁷⁷⁶

2) 夫子自道也。⁷⁷⁷

3) 自今五日不雨。⁷⁷⁸

4) 王自追之⁷⁷⁹

5) 君子欲其自得之也。⁷⁸⁰

6) 自西自東，自南自北⁷⁸¹

5. Ko nozīmē 然 katrā teikumā.

1) 硜硜然小人哉!⁷⁸²

2) 子對曰: 不然。⁷⁸³

3) 然而未仁⁷⁸⁴

4) 芒芒然歸⁷⁸⁵

⁷⁷⁶ Zhuangzi/ 莊子: 23.24

⁷⁷⁷ Lunyu/ 論語: 14.28

⁷⁷⁸ Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин. Древне-Китайский язык/ Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978, 32. lpp.

⁷⁷⁹ Jahontov S.E./ Яхонтов С.Е. Древне-Китайский язык/ Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965, 62. lpp.

⁷⁸⁰ Mengzi/ 孟子: 8.14

⁷⁸¹ Mengzi/ 孟子: 3.3

⁷⁸² Lunyu/ 論語: 13.21

⁷⁸³ Lunyu/ 論語: 3.13

⁷⁸⁴ Lunyu/ 論語: 19.15

⁷⁸⁵ Pulleyblank Edwin. Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995, 102. lpp.

VĀRDNĪCA

1 līnija

一 yī viens

2 līnijas

二 èr divi

乃 nǎi tad, tādā gadījumā

人 rén cilvēks (-i)

入 rù ieiet, tikt iekšā

又 yòu atkal, vēl vienu reizi, turklāt

3 līnijas

大 dà liels

凡 fán viss

及 jí kad; kas attiecas uz

久 jiǔ ilgi, ilgstoši

千 qiān tūkstotis

山 shān kalni

上 shàng augšā

士 shì mācīts cilvēks, pazinējs

亡 wáng izpostīt, vest pretī bojāejai, iznīcināt

下 xià zem

小 xiǎo mazs

已 yǐ jau; pabeigt, beigties

之 zhī iet uz, doties

子 zǐ dēls, „skolotājs” [pieklājīga uzrunas forma]; tu [uzruna 2. personai]

4 līnijas

比 bǐ priekš

不	<i>bù</i>	nē [noliegums]
尺	<i>chǐ</i>	[garuma vienība=1/3m]
反	<i>fǎn</i>	atgriezties
方	<i>fāng</i>	vieta; teritorija, zeme; metode (doktrīnes, novirzieni un tehnikas)
分	<i>fēn</i>	sadalīt; atsevišķi
夫	<i>fū</i>	runājot par, kas attiecas uz, nu tad [ievada teikumu]
父	<i>fù</i>	tēvs
今	<i>jīn</i>	ja gadījumā; tagad
六	<i>liù</i>	seši
內	<i>nèi</i>	iekšpuse
仁	<i>rén</i>	cilvēciskums, sabiedriskums
世	<i>shì</i>	pasaule; paaudze
水	<i>shuǐ</i>	ūdens
王	<i>wáng</i>	valdnieks
勿	<i>wù</i>	nedrīkst; nevajag
心	<i>xīn</i>	sirds
以	<i>yǐ</i>	būt, uzturēties
曰	<i>yuē</i>	teikt
止	<i>zhǐ</i>	apstāties, apturēt
中	<i>zhōng</i>	vidū; vidus; [kaut kā] laikā

5 līnijas

白	<i>bái</i>	balts
半	<i>bàn</i>	vidus
北	<i>běi</i>	Ziemeļi
必	<i>bì</i>	noteikti
出	<i>chū</i>	iziet ārā
旦	<i>dàn</i>	rītausma, rīts

弗	<i>fú</i>	[darb.v. noliegums] ne-
甲	<i>jiǎ</i>	bruņas
可	<i>kě</i>	varēt
立	<i>lì</i>	stāvēt stingri, būt nelokāmam
令	<i>lìng</i>	pavēlēt, būt par iemeslu
矛	<i>máo</i>	šķēps, pīķis
民	<i>mín</i>	tauta, cilvēki
母	<i>mǔ</i>	māte
平	<i>píng</i>	plakans
去	<i>qù</i>	iet projāms
生	<i>shēng</i>	radīt, dzimt
失	<i>shī</i>	zaudēt, pazaudēt
市	<i>shì</i>	tirgus
司	<i>sī</i>	valdnieks
田	<i>tián</i>	lauks
外	<i>wài</i>	ārpuse
兄	<i>xiōng</i>	vecākais brālis
央	<i>yāng</i>	centrs
用	<i>yòng</i>	izmantot
由	<i>yóu</i>	tāpēc [norāda iemeslu]
主	<i>zhǔ</i>	galvenais, nozīmīgākais; valdnieks

6 līnijas

安	<i>ān</i>	mierīgi dzīvot, atrast mieru
百	<i>bǎi</i>	simts, visi, viss
兵	<i>bīng</i>	ierocis, armija
臣	<i>chén</i>	ierēdnis
舛	<i>chuǎn</i>	kļūdains

此	<i>cǐ</i>	šis
存	<i>cún</i>	pastāvēt
多	<i>duō</i>	daudz; daudzas
而	<i>ér</i>	un, bet
耳	<i>ěr</i>	auss
汎[泛]	<i>fàn</i>	visaptverošs
肌	<i>jī</i>	miesa; muskulis
江	<i>jiāng</i>	upe
交	<i>jiāo</i>	sajaukt, apmainīt
近	<i>jìn</i>	tuvu, tuvs
耒	<i>lěi</i>	arkls
吏	<i>lì</i>	mazs ierēdnis
名	<i>míng</i>	vārds; saukt, nosaukt
曲	<i>qū</i>	šķirošana, rangu sadale
汝	<i>rǔ</i>	tu
肉	<i>ròu</i>	miesa
色	<i>sè</i>	krāsa
似	<i>shì</i>	līdzināties kaut kam; tāds pats kā
守	<i>shǒu</i>	apsargāt, nosargāt, saglabāt
死	<i>sǐ</i>	mirt, nomirt
所	<i>suǒ</i>	vieta, [veido cieš.kārtu]
同	<i>tóng</i>	kopīgi, kopā, vienlaicīgi; vienāds, līdzīgs, tāds pats
危	<i>wēi</i>	bīstams
西	<i>xī</i>	rietumi
先	<i>xiān</i>	agrāk, vispirms, sākumā
行	<i>xíng</i>	darboties
衣	<i>yī/yì</i>	drēbes; valkāt, uzģērbt

因	yīn	iemesls; tāpēc, balstoties uz, pamatojoties uz
有	yǒu	piederēt, būt
在	zài	[norāda lokatīvu, atrašanās vietu]
至	zhì	[veido pārāko pakāpi] vis-
舟	zhōu	laiva, kuģis
自	zì	no

7 līnijas

別	bié	atšķirība
車[车]	chē	vezums
弟	dì	jaunākais brālis
吠	fèi	riet
攻	gōng	uzbrukt
何	hé	kāpēc; kādēļ
狐	hú	lapsa
見	jiàn	redzēt, ieraudzīt
君	jūn	valdnieks
里	lǐ	[senās Ķīnas lauku administratīvā vienība] li; [attāluma mērvienība = 0,516km]; iekšā, būt iekšā, dzīvot, atrasties
利	lì	sekmēt, veicināt, gūt labumu, dot labumu
求	qiú	medīt, meklēt, pieprasīt
身	shēn	ķermenis, cilvēks pats
始	shǐ	sākums
宋	Sòng	Sun valsts
我	wǒ	es, mani
吾	wú	es
孝	xiào	cieņas apliecināšana tēvam un mātei; uzticība vecākiem
形	xíng	forma, veids, izskats

言	yán	teiktais
矣	yǐ	[teikuma beigās uzsver darbības pabeigtību]
迎	yíng	satikt, sveicināt, sagaidīt
折	zhé	apgriezt
志	zhì	tieksme, mērķtiecība
壯[壮]	zhuàng	spēcīgs, stiprs
走	zǒu	aizbēgt

8 līnijas

抱	bào	apņemt
卑	bēi	zems
彼	bǐ	tie; viņi [cilvēki]
長[长]	cháng	ilgi
東[东]	dōng	austrumi; saimnieks, īpašnieks
法	fǎ	likums,
非	fēi	[veido noliegumu nomināliem teikumiem]
狗	gǒu	suns
固	gù	vienmēr
怪	guài	brīnīties, vainot, nosodīt; uzskatīt par dīvainu
官	guān	sabiedrīks
虎	hǔ	tīģeris; drosmīgs, drošsirdīgs
或	huò	daži; kāds
金	jīn	zelts, nauda
空	kōng	tukšs
來[来]	lái	nākt
門[门]	mén	durvis
明	míng	skaidrs; paredzēt
怒	nù	dusmoties, būt niknam

朋	<i>péng</i>	draugs
妻	<i>qī</i>	sieva
其	<i>qí</i>	viņa, viņas, tā, tās, savs
妾	<i>qiè</i>	[pazemīga statusa vietniekvārds] „Es, tava sieva”; konkubīne
取	<i>qǔ</i>	ņemt, paņemt, izvēlēties
若	<i>ruò</i>	būt kā, līdzināties, līdzīgi
舍	<i>shě</i>	atmest, atteikties
使	<i>shǐ</i>	pavēlēt, izmantot, atļaut; sūtnis; ja, ja būtu
事	<i>shì</i>	kalpot
叟	<i>sǒu</i>	[pieklājīga uzruna] Jūs
兔	<i>tù</i>	zaķis
往	<i>wǎng</i>	aiziet, doties, iet prom
臥	<i>wò</i>	apgulties, aizmigt
物	<i>wù</i>	lieta, būtne, parādība
昔	<i>xí</i>	kādreiz, agrāk
夜	<i>yè</i>	nakts
易	<i>yì</i>	izmainīt, mainīt; uzturēt kārtībā
雨	<i>yǔ/yù</i>	lietus; līt
於[于]	<i>yú</i>	iekš, [saiklis, kas šeit norāda uz darbības vietu]; pret, attiecībā uz
者	<i>zhě</i>	[veido lietvārdu, apzīmē galveno vārdu]
枕	<i>zhěn</i>	spilvens, pagalvis
知	<i>zhī</i>	zināt, pazīt
治	<i>zhì</i>	uzturēt kārtību, valdīt
制	<i>zhì</i>	sistēma, gadalaiki
忠	<i>zhōng</i>	uzticība, lojalitāte, cieņa; cienīt
卒	<i>zú</i>	beigties, pārtraukties

抱	<i>bào</i>	apņemt
盾	<i>dùn</i>	vairogs
俄	<i>é</i>	pēkšņi
飛[飞]	<i>fēi</i>	lidot
負[负]	<i>fù</i>	saturēt
骨	<i>gǔ</i>	kauls; skelets
故	<i>gù</i>	tāpēc
冠	<i>guān</i>	cepure
後[后]	<i>hòu</i>	tad; pēc tam; aiz
厚	<i>hòu</i>	biezums
計[计]	<i>jì</i>	plāns, ideja
既	<i>jì</i>	pabeigt
皆	<i>jiē</i>	visi, katrs; viss, visur; vienmēr, katru reizi
矩	<i>jǔ</i>	likumi, noteikumi
留	<i>liú</i>	palikt
馬[马]	<i>mǎ</i>	zirgs
面	<i>miàn</i>	seja
南	<i>nán</i>	dienvidi
逆	<i>nì</i>	pretoties, nostādīt pretī
契	<i>qì</i>	griezt, grebt
甚	<i>shèn</i>	būt pārākam
省	<i>shěng</i>	atturīgi
施	<i>shī</i>	izplatīt
食	<i>shí</i>	ēst; ēdiens
是	<i>shì</i>	būt; šis ir, tas ir
室	<i>shì</i>	mājas
畏	<i>wèi</i>	baidīties, izbīties

為[为]	wèi	priekš
陷	xiàn	apdraudēt
相	xiāng	ministrs; savstarpējs, abpusējs
信	xìn	uzticība; patiesums, ticība, godīgums
修	xiū	izkopt
勇	yǒng	drosme
約[约]	yuē	ierobežojums, ieslodzījums
哉	zāi	[izsaukums teikuma beigās]
則[则]	zé	tad; ja; gadījumā, ja; patiesi; tikai

10 līnijas

畢[毕]	bì	tas; to
捕	bǔ	arestēt, aizturēt, ķert
恥	chǐ	kaunēties; kauns, negods
凍	dòng	salt
耕	gēng	art, apstrādāt zemi
家	jiā	mājas, ģimene
兼	jiān	vienlaicīgi
陰[阴]	jīn	jiņ, ēnas puse, viens no diviem pasaules pamatā esošiem spēkiem
連[连]	lián	savienot; savienots
莫	mò	[veido dubulto noliegumu], neviens, nekas
能	néng	spēt, prast; iespējams
豈	qǐ	[retorisks jautājums] kādā veidā...? kā gan...?
秦	qín	Cjiņ (valsts nosaukums Džou dinastijas laikā)
辱	rù	apkaunot
涉	shè	iet, braukt pāri upei
時	shí	ik pa laikam, pastāvīgi

書[书]	<i>shū</i>	grāmata
素	<i>sù</i>	nekrāsots (balts) zīds
索	<i>suǒ</i>	meklēt, pieprasīt
悌	<i>tì</i>	cienīt gados vecākos (it īpaši – vecāko brāli)
挺	<i>tǐng</i>	ieroči
徒	<i>tú</i>	tikai
狹[狭]	<i>xiá</i>	visšaurākā vieta
笑	<i>xiào</i>	smieties, izsmiet, izjokot
校	<i>xiào</i>	skola, virsnieks militārā jomā
致	<i>zhì</i>	atnākst, ierasties
株	<i>zhū</i>	celms, koka stumbrs

11 līnijas

敗[败]	<i>bài</i>	ciest sakāvi, sakaut
常	<i>cháng</i>	mūžīgs, pastāvīgs, ilgstošs
處[处]	<i>chù</i>	atrasties, uzturēties, pozīcija, stāvoklis
捶	<i>chuí</i>	sist, pātagot
從[从]	<i>cóng</i>	sekot
得	<i>dé</i>	noķert, dabūt, iegūt, saņemt; varēt, spēt; ieguvums, labums
動[动]	<i>dòng</i>	virzīties, kustēties
敢	<i>gǎn</i>	uzdrīkstēties, uzdrošināties, atļauties; drosmīgs
國[国]	<i>guó</i>	valsts, valstība
過[过]	<i>guò</i>	pārspēt
患	<i>huàn</i>	nelaime, grūtības, ciešanas
黃	<i>huáng</i>	dzeltens
堅[坚]	<i>jiān</i>	stingrs, stiprs, izturīgs
將	<i>jiāng</i>	drīz, [nākotnes partikula]; vai tad; komandieris

幾[几]	<i>jǐ</i>	[jautājuma vietniekvārds] cik?
理	<i>lǐ</i>	augstākais princips, patiesība, taisnīgums
累	<i>lèi</i>	grūtības; apgrūtināt
棄[弃]	<i>qì</i>	pamest, atmet, atstāt
強[强]	<i>qiáng</i>	spēcīgs, stiprs
情	<i>qíng</i>	sajūtas, jūtas, emocijas
善	<i>shàn</i>	labs; būt labam; godprātīgs cilvēks
深	<i>shēn</i>	dziļi
視[视]	<i>shì</i>	skatīties, novērot; uzskatīt par; vadīt; dzīvot, eksistēt; atkarībā no
孰	<i>shú</i>	kas? kurš?
隨[随]	<i>suí</i>	sekot
貪[贪]	<i>tān</i>	kaismīgi vēlēties, alkt, kārot (pēc kaut kā)
問[问]	<i>wèn</i>	jautāt
習[习]	<i>xí</i>	atkārtot
焉	<i>yān</i>	ar to [attiecās uz iepriekšminēto papildinātāju]
陽[阳]	<i>yáng</i>	jan, saules puse, viens no diviem pasaules pamatā esošiem spēkiem
異[异]	<i>yì</i>	atšķirties
魚[鱼]	<i>yú</i>	zivs
欲	<i>yù</i>	vēlmes, gribēt, vēlēties
眾[众]	<i>zhòng</i>	vairāk

12 līnijas

策	<i>cè</i>	grāmata, dēlīši rakstīšanai, dokuments, stratēģija; kučieris; sist ar pātagu
道	<i>dào</i>	dao, ceļš, princips, doktrīne; izteikt, izrunāt, iet pa ceļu
盜	<i>dào</i>	nozagt; zaglis
復[复]	<i>fù</i>	atkal, vēlreiz; no jauna
寒	<i>hán</i>	aukstums

黑	<i>hēi</i>	melns
惑	<i>huò</i>	šaubīties, būt apmulsušam, būt apjukušam
間[间]	<i>jiān</i>	starpa
愧	<i>kuì</i>	kaunēties; apkaunojoši
勞[劳]	<i>láo</i>	grūtības, ciešanas, mokas
睨	<i>nì</i>	rietēt
清	<i>qīng</i>	dzidrs
然	<i>rán</i>	pareizs, pareizi
散	<i>sàn</i>	izklīst
喪[丧]	<i>sàng</i>	zaudēt, pazaudēt
勝	<i>shèng</i>	uzvarēt; uzvar, veiksmē
暑	<i>shǔ</i>	karstums
稅[税]	<i>shuì</i>	nodoklis
順[顺]	<i>shùn</i>	būt pakļāvīgam, būt patīkamam, iepriecināt
遂	<i>suì</i>	tad
萬[万]	<i>wàn</i>	desmit tūkstoši, viss
無[无]	<i>wú</i>	nav, bez, [veido noliegumu]
義	<i>yì</i>	taisnīgums
猶	<i>yóu</i>	līdzināties
與	<i>yǔ</i>	ar, un
喻	<i>yù</i>	zināt, saprast
援	<i>yuán</i>	ņemt, satvert
越	<i>Yuè</i>	Jue valsts
掌	<i>zhǎng</i>	ķepa
智	<i>zhì</i>	gudrība, viedums

13 līnijas

愛[爱]	<i>ài</i>	mīlestība
------	-----------	-----------

駁[驳]	<i>bó</i>	pretrunīgs
楚	<i>chǔ</i>	Ču valsts
慈	<i>cí</i>	mīlošs
當[当]	<i>dāng</i>	laikā, kad
蓋[盖]	<i>gài</i>	aizsegs; saulesargs
解	<i>jiě</i>	novilkt, atraisīt
禁	<i>jìn</i>	aizliegt, ierobežot
經[经]	<i>jīng</i>	klasiskie darbi, caurstrāvot, iet caur
亂[乱]	<i>luàn</i>	haos, nemiers
夢[梦]	<i>mèng</i>	sapnis; sapņot, redzēt sapnī
聖[圣]	<i>shèng</i>	svētais, gudrais
意	<i>yì</i>	doma, ideja
遠[远]	<i>yuǎn</i>	tāls, attāls
慍[愠]	<i>yùn</i>	dusmīgs, aizvainots; uztraukts
賊[贼]	<i>zéi</i>	zaglis, ienaidnieks
質[质]	<i>zhì</i>	daba, būtība
誅[诛]	<i>zhū</i>	sodīt

14 līnijas

察	<i>chá</i>	vērot, pētīt, pamanīt
對[对]	<i>duì</i>	atbildēt
奪[夺]	<i>duó</i>	atņemt, sagrābt, nolaupīt
頰	<i>è</i>	piere
惡[恶]	<i>è</i>	ienīst
罰[罚]	<i>fá</i>	sods
廣[广]	<i>guǎng</i>	plašums
間[间]	<i>liú</i>	ciems, ciemats
僕[仆]	<i>pú</i>	vergs

齊[齐]	<i>qí</i>	Cji valsts
適[适]	<i>shì</i>	doties, sasniegt
壽[寿]	<i>shòu</i>	ilgs mūžs; ilgmūžīgs
駟[驷]	<i>sì</i>	četrus zirgu pajūgs
聞[闻]	<i>wén</i>	dzirdēt
熊	<i>xióng</i>	lācis
養	<i>yǎng</i>	uzturēt
疑	<i>yí</i>	šaubīties
說[说]	<i>yuè</i>	prieki, priecīgi, jautri
	<i>shuō</i>	valoda, teiktais; sacīt
徵[征]	<i>zhēng</i>	iesaukt karadienestā
製[制]	<i>zhì</i>	ieroči
墜[坠]	<i>zhùi</i>	krist, iekrist

15 līnijas

敵[敌]	<i>dí</i>	ienaidnieks, pretinieks; pretoties
餓[饿]	<i>è</i>	ciest badu
膚[肤]	<i>fū</i>	āda
劍[剑]	<i>jiàn</i>	zobens
舉[举]	<i>jǔ</i>	izvēlēties, pieminēt
樂[乐]	<i>lè</i>	prieks, laime; priecīgs, patīkams
歷[历]	<i>lì</i>	pieredzēts
練[练]	<i>liàn</i>	trenēt, praktizēt
餒[饿]	<i>něi</i>	bads; badoties
撲[扑]	<i>pū</i>	sist
請[请]	<i>qǐng</i>	lūdz
窮[穷]	<i>qióng</i>	robeža

賞[赏]	<i>shǎng</i>	atlīdzība, atalgojums
誰[谁]	<i>shéi</i>	kas, kurš
實[实]	<i>shí</i>	būtība, matērija, saturs, substance
撻[挞]	<i>tà</i>	sakaut
談[谈]	<i>tán</i>	runa
賢[贤]	<i>xián</i>	gudrs, vieds
險[险]	<i>xiǎn</i>	bīstams, briesmas
學[学]	<i>xué</i>	mācības; mācīties
燕	<i>Yàn</i>	Jan valsts
遺[遗]	<i>yí</i>	pamest, atstāt
緇[缁]	<i>zī</i>	melns zīds

16 līnijas

薄	<i>bó</i>	samazināt
醜[丑]	<i>chǒu</i>	nekrietnība
積[积]	<i>jī</i>	savākties
冀	<i>jì</i>	cerēt
薦[荐]	<i>jiàn</i>	ieteikt
頸[颈]	<i>jǐng</i>	kakls
靜[静]	<i>jìng</i>	būt mierīgam, klusam
遽[遽]	<i>jǔ</i>	ātri
窺[窥]	<i>kuī</i>	skatīties (lūrēt)
耨	<i>nòu</i>	ravēt
擻	<i>qiào</i>	uzsist
謂[谓]	<i>wèi</i>	saukties
擁[拥]	<i>yōng</i>	atbalstīt; turēt

踰[逾]	yú	pārkāpt, noziegties
澤[泽]	zé	dīķis

17 līnijas

環[环]	huán	rinķis
斂[敛]	liàn	vākt
嚮[向]	xiàng	agrāk, tikko, nupat
應[应]	yìng	atbildēt, atsaukties
禦[御]	yù	kaujas rati

18 līnijas

蹙	cù	viebt seju
歸 [归]	guī	atgriezties
離[离]	lí	šķirties, izšķirties
鵲[鹊]	què	žagata

19 līnijas

曠	bīn	sagrumboties
類[类]	lèi	veids, kategorija
覺[觉]	jué	pamosties
勸[劝]	quàn	ieteikt
識[识]	shì	paziņa
獸[兽]	shòu	zvērs, dzīvnieks
嚴[严]	yán	stingrums
譽[誉]	yù	slavēt
願[愿]	yuàn	vēlēties, gribēt

20 līnijas

觸[触] *chù* atsisties ar galvu, sadurties, grūst

釋[释] *shì* nomest malā, atmest, atbrīvot

21 līnijas

饒 *náo* balti kauli

闢[辟] *pì* izvairīties

22 līnijas

竊[窃] *qiè* zagt; slepeni

灑[洒] *sǎ* nomazgāt

體[体] *tǐ* ķermenis; viens vesels

聽[听] *tīng* klausīties, ieklausīties

鬻 *yù* pārdot

23 līnijas

攫 *jué* sagrābt, piesavināties

顯[显] *xiǎn* parādīties

24 līnijas

觀[观] *guān* skatīties, pētīt

[Saliktie vārdi]

辯士[辩士] *biàn shì* orators

不滿 *bù mǎn* būt dusmīgam, neapmierinātam, aizvainotam

不亦...乎 *bù yì... hū* vai nav...?

春秋[春秋] *Chūnqiū* Pavasaru un rudenī [hronikas]; mūžs

道德经 *Dào dé jīng* „Klasiskais teksts (jīng) par tikumu (dé) un ceļu (dào)”.

髑髏	<i>dúlóu</i>	miroņgalva
非獨[非独]	<i>fēidú</i>	ne tikai
斧鉞	<i>fǔ yuè</i>	kaujas cirvis
寡人	<i>guǎ</i>	„mana persona” uzruna, ko valdnieki izmantoja runājot par sevi
何如	<i>hérú</i>	kā? kādā veidā?
胡蝶	<i>húdié</i>	taurenis
惠施	<i>Huì Shī</i>	Hui Ši
兼愛[兼爱]	<i>jiānài</i>	visaptverošā mīlestība
晉國[晋国]	<i>Jìn guó</i>	Dzjiņ valsts
君子	<i>jūnzǐ</i>	cēls vīrs
孔子	<i>Kǒng Zǐ</i>	„Skolotājs Kun”, Konfūcijs (551.-479.g. p.m.ē)
梁惠王	<i>Liáng Huìwáng</i>	valdnieks Hui no Lian
里仁	<i>Lǐ rén</i>	„Dzīvošana cilvēciskumā”, „Luņ ju” 4.nodaļa
論語[论语]	<i>Lún yǔ</i>	„Sarunas un spriedumi”, Konfūcija teicieni, kurus pierakstīja viņa skolnieki
孟子	<i>Mèngzǐ</i>	Mendzi
墨子	<i>Mòzi</i>	Modzi
七百	<i>qī bǎi</i>	septiņi simti
蘧蓬	<i>qú péng</i>	pamosties; pieņemt formu
十有五	<i>shí yǒu wǔ</i>	[mūsdienu valodā: 十五] piecpadsmit
四時	<i>sì shí</i>	četri gadalaiki
孫子[孙子]	<i>Sūnzi</i>	Suņdzi
天地	<i>tiān dì</i>	pasauļe, debesis un zeme
天帝	<i>tiāndì</i>	Debesu imperators
天命	<i>tiānmìng</i>	Debesu pavēle, liktenis
為政[为政]	<i>Wéi zhèng</i>	„Veikt pārvaldi”, „Luņ ju” 2. nodaļa
暇日	<i>xiá rì</i>	atpūtas laiks
陷溺	<i>xiàn nì s</i>	atriekt

刑罰[刑罰]	<i>xíng fá</i>	sods; sodīt
栩栩	<i>xǔ xǔ</i>	dzīvīgi
學而[学而]	<i>Xué ér</i>	„Mācīšanās”, „Luņ ju” 1.nodaļa
顏淵[顏淵]	<i>Yán Yuān</i>	„Luņ ju” 12. nodaļa, Jaņ Juaņ bija Konfūcija skolnieks.
晏子	<i>Yànzǐ</i>	Jeņdzi
楊布	<i>Yáng Bù</i>	Jan Bu
揚揚	<i>yángyáng</i>	uzbriest uz augšu
楊朱	<i>Yáng Zhū</i>	Jan Džu, filozofs-hedonists
意氣[意氣]	<i>yìqì</i>	daba; gars; drosme
抑損[抑損]	<i>yì sǔn</i>	būt apspiestam; bez drosmes
雍也	<i>Yōng yě</i>	„Jun”, „Luņ ju” 6.nodaļa, Konfūcija skolnieks Žan Jun 冉雍
戰國[戰國]	<i>Zhànguó</i>	Karojošās valstis
志念	<i>zhì niàn</i>	mērķtiecīgas domas
諸侯[諸侯]	<i>zhūhóu</i>	feodāļi
	<i>Zhūhóu</i>	Džuhou – vasaļvalsts valdnieks Džou dinastijas laikā
莊周[莊周]	<i>Zhuāng Zhōu</i>	Džuandzi, Džuan Džou
自得	<i>zìdé</i>	būt pašapmierinātam
自下	<i>zìxià</i>	pazemot kādu

Nobeigums

Šī darba rakstīšanas laikā tika dziļāk izpētīts Karojošo valstu periods, senķīniešu valodas gramatiskā struktūra, radot kopsavilkumu par šo periodu gan no vēsturiskā, gan filozofiskā aspektiem. Katram vēsturiskajam periodam ir savas iezīmes, kā arī pozitīvās un negatīvās puses. Runājot par šajā darbā apskatītu Karojošo valstu periodu, tad jāsecina, ka tam ir gan izteikti negatīvas, gan arī izteikti pozitīvas puses. Pie negatīvā aspekta jāmin Ķīnas sadrumstalotība un nepārtrauktie kari vairāk kā 200 gadu garumā, kuru laikā cieta liels cilvēku skaits, valdnieki nerūpējās par tautas labklājību, bet visus spēkus koncentrēja uz savas valsts nostiprināšanu. Bet, kā zināms, tad no haosa dzimst kārtība, pie kuras šajā gadījumā var piedēvēt Ķīnas filozofijas rašanos un uzplaukumu, kas iespējams nenotiktu, ja nebūtu šis laikmeta negatīvās iezīmes. Tieši šajā laikā parādījās daudzas izcilas personības, kuras izveidoja savu mācību ar mērķi rast risinājumu esošajam kaosam viņu valstī un cilvēku dzīvēs.

Ne visas filozofiskās skolas, kuras radās šajā laikposmā, tika pieņemtas, kā arī ne visām izdevās noturēties un iesakņoties cilvēku prātos. Tā piemēram vārdu skola pastāvēja pavisam neilgu laiku, apmēram 100 gadus, līdz ar Cjiņ dinastijas parādīšanos tā izzuda, jo Cjiņ dinastijas intelektuāļi un politiķi uzskatīja vārdu skolu par tukšu un nelietderīgu prātošanu. Arī likumnieku skolas mūžs nebija ilgs, tās mācību pieņēma un īstenoja dzīvē Cjiņ dinastijas valdnieks Cjiņ Šihuan. Tā kā likumnieku skola vērsās pret konfuciānismu, tad valdnieks deva pavēli sadedzināt visas Konfūcija mācības grāmatas, kā arī konfuciānisma sekotājus. Šī iemesla dēļ likumnieku skola ilgu laiku netika atzīta un pieņemta, līdz pat vēlīnai Haņ dinastijai (25.-220.g.m.ē.). Īpaši tā tika noraidīta no neokonfuciānistu zinātnieku puses.⁷⁸⁶ Runājot par moismu, tad tas ilgu laiku piederēja pie vienas no svarīgākajām filozofiskajām skolām, kā arī bija konfuciānisma galvenais sāncensis. Tomēr, tāpat kā daudzas citas filozofijas izņemot likumniekus, Cjiņ dinastijas laikā tā vairs netika atzīta⁷⁸⁷. Haņ dinastijas laikā par oficiālu filozofiju tika pasludināts konfuciānisms, tādējādi moisms vairs neatguva savu sākotnējo atzinību un pamazām izzuda kā filozofiskā skola. No tā var izsecināt, ka no visām filozofiskām mācībām, kuras izveidojās Karojošo valstu periodā, dzīvotspējīgākās un piemērotākās Ķīnas tautai izrādījās konfuciānisms un daoisms.

Darbā tika apkopoti tekstu fragmenti, kuri tika izvēlēti pēc to garuma un grūtības pakāpes. Tadā veidā, izskaidrojot senķīniešu valodas gramatiku no pašiem pamatiem līdz

⁷⁸⁶ **Chen Jinsheng / 陳金生**. Shenjian / 申堅. Beijing, Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1987, 772.lpp..

⁷⁸⁷ Cjiņ din. imperators Cjiņ Šihuan par vienīgo oficiālo valsts filozofiju atzina likumnieku skolu. Pārējās tā laika esošās filozofijas tika aizliegtas.

salīdzinoši grūtākai vielai, ne tikai tiek iegūtas un papildinātas zināšanas senķīniešu valodā, bet arī tiek atkārtots iepriekš iegaumētais materiāls. Gramatiskajai daļai sekojošie uzdevumi ir vērsti gan uz diskusijas ievadīšanu par konkrētās nodarbības tēmu, kas ietver sevī gan vēsturisko laika posmu, gan autora idejas, gan pašu tekstu, gan arī uz apgūtās gramatikas vielas atkārtošānu.

Izmantotie avoti deva iespēju salīdzināt informāciju un apskatīt gan vēsturiskus notikumus, gan arī valodas struktūru no daudzām pusēm. Būtiski ir pieminēt to, ka tika izmantotas arī grāmatas senķīniešu valodā, kuras deva iespēju apskatīt iegūto informāciju no ķīniešu autoru puses. Bija noteiktas grūtības, izmantojot avotus krievu valodā, krievu sinoloģijas raksturīgu iezīmju dēļ, piemēram, hieroglifu izruna bija jāskatās atsevišķi, kā arī daudzu jēdzienu tulkojums prasīja papildus salīdzināšanu un pārbaudīšanu. Svarīga bija arī jau pārstāvošo senķīniešu valodas mācību grāmatu izmantošana krievu un angļu valodās. Tas deva iespēju precīzāk izskaidrot gramatiku, kā arī izveidot tādus uzdevumus, kuri tiktu vērsti uz gramatikas vielas labāku uztveršanu.

Autores uzskata, ka sākumā uzstādītie maģistra darba mērķi un uzdevumi tika sasniegti, izveidojot „Senķīniešu valodas mācību grāmatu iesācējiem”, kura ietvertu sevī gan vēsturisko, gan lingvistisko pusi. Tomēr apskatītais vēsturiskais laikposms ir ļoti plašs, tādēļ tas tika izpētīts virspusēji, lai radītu kopēju ieskatu tajā. Šajā darbā tika ņemti tikai svarīgāko Karojošo valstu perioda autoru tekstu fragmenti, tomēr palika vēl liels daudzums tekstu, kuri šajā grāmatā netika izpētīti.

Literatūras saraksts

Avoti

1. **Chen Guying / 陳鼓應, Zhuangzi / 莊子.** Zhuangzi zhu jin yi / 莊子今註今譯. 2.sēj. Taibei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1999
2. **Confucius.** The Confucian Analects. A Translation, with Annotations and an Introduction, by William Jennings. New York: Adamant Media Corporation, 2005
3. **Di Mo / 翟墨, Shu Liyu / 叔李漁.** Mozi jin zhu jin yi / 墨子今註今譯. Taibei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1974
4. **Gao Liushui / 高流水, Lin Hengsen / 林恒森.** Shenzi, Yin Wenzi, Gongsun Long zi. Quan yi / 慎子, 尹文子, 公孫龍子全譯. Guanzhou renmin chubanshe, 1991
5. **Guo Huaruo / 郭化若.** Sunzi bingfa / 孫子兵法, 2.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1989
6. **Hong Zhanhou / 洪湛侯.** Liezi / 列子. 1.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1986
7. **Hong Zhanhou / 洪湛侯.** Lüshi chunqiu / 呂氏春秋. 1.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1986
8. **Jiang Nanhua / 蔣南華, Luo Shuqin / 羅書勤, Yang Hanqing / 楊寒清.** Xunzi quan yi / 荀子全譯. Guizhou: Guizhou renmin chubanshe, 1995
9. **Lai Yanyuan / 賴炎元, Fu Wuguang / 傅武光.** Xin yi Han Feizi (xia) / 新譯韓非子(下). Taibei: San min shuju gufen youxian gongsi, 1997
10. **Li Shenglong / 李生龍.** Xin yi Mozi duben / 新譯墨子讀本. Taibei: San min shuju gufen youxian gongsi, 1997
11. **Legge James.** The Works of Mencius. Toronto: Courier Dover Publications, 1990
12. **Li Ling / 李零.** Sunzi bingfa / 孫子兵法, 2.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992
13. **Li Mian / 李勉, Zhuangzi / 莊子.** Zhuangzi zhong lun ji fen pian ping zhu / 莊子總論及分篇評注. Taibei: Taiwan shangwu yinshuguan, 1990
14. **Liezi / 列子, Zhang Zhan / 張湛, Chen Chun / 陳春.** Liezi: Ba juan / 列子: 八卷. Xiaoshan chen shi hu hai lou, 1813
15. **Liu Rongxian / 劉榮賢.** Zhuangzi wai za pian yan jiu / 莊子外雜篇研究, Lianjing: Lianjing chubanshe, 2004
16. **Luo Shaoqing / 羅少卿.** Xin yi Shuoyuan duben / 新譯說苑讀本. Taibei: San min shuju gufen youxian gongsi, 1997
17. **Lü Buwei, Knoblock John, Riegel Jeffrey.** The annals of Lü Buwei. Stanford: Stanford University Press, 2000
18. **Mencius, William Van Norden Bryan.** Mengzi: with selections from traditional commentaries. Hackett Publishing, 2008
19. **Ren Zhong / 重任 (ed.).** Zhan guo ce / 戰國策, 14.sēj. Taibei: Jinxiu chubanshe, 1991
20. **Sha Shaohai / 沙少海, Xu Zihong / 徐子宏.** Laozi quan yi / 老子全譯. Guizhou: Guizhou renmin chubanshe, 1995
21. **Sima Cjeņ / Сима Цянь.** Istoričeskie zapiski (Ši dzji) / Исторические записки (Ши Цзи), 7.том. Москва: Восточная литература РАН, 1996
22. **Song Wuru / 嵩吳如.** Sunzi bingfa qianshuo / 孫子兵法淺說. Xianggang: Shangwu yinshu guan, 2003
23. **Sun Qinshan / 孫欽善.** Lunyu / 論語, 3.sēj. Taibei: Jinxiu chubanshe, 1992

24. **Sunzi, Tan Han Hiong.** Sun Zi's the art of war. Queensland: H H TAN Medical PTY LTD, 2002
25. **Tang Laochun / 湯老純.** Xin yi Guanzi duben / 新譯管子讀本. Taibei: San min shuju gufen youxian gongsi, 1995
26. **V.V.Maljavin / В.В.Малаявин.** Zhuangzi / Чжуан-цзы. Москва: Астрель, 2004
27. **Wu Rongzeng / 吳榮曾.** Mengzi / 孟子, 2.sējums. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992
28. **Wu Rongceng / 吳榮曾.** Mozi / 墨子, 2.sējums. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992
29. **Wu Shuping / 吳樹平.** Shiji / 史記, 2.sējums. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992
30. **Xian Liuqian / 先劉乾, Yi Zaizhang / 義在張.** Han Feizi / 韓非子, 12.sēj. Taibei: Jinxiu chubanshe. 1992
31. **Xiao Dengfu / 蕭登福.** Liezi gu zhu jinyi / 列子古注今譯, Taibei, wen jin chubanshe, 2009
32. **Yan Lingfeng / 嚴靈峯, Di Mo / 墨翟.** Mozi jianbian / 墨子簡編, Taiwan shangwu yin shuguan, 1995
33. **Yan Ying / 晏嬰.** Xinbian yanzi chunqiu / 新編晏子春秋, Taiwan shufang chubanshe, 2001
34. **Ying Liu / 瑛劉.** Lun yu xin tan / 論語新探. Taibei: Xiu wei zi xun ke ji gu fen youxian gongsi, 2007
35. **Yu Dunkang / 余敦康.** Hanfeizi / 韓非子, 1.sēj. Beijing: Zhongguo da baike quanshu chubanshe, 1992
36. **Zhang Yuchun / 張玉春.** Laozi / 老子, 2.sēj. Taibei: Jinxiu chubanshe. 1992
37. **Zhuang Wanshou / 莊萬壽.** Xin yi Liezi duben / 新譯列子讀本. Taibei: San min shuju gufen youxian gongsi, 1997
38. **Zhuangzi, Watson Burton.** The complete works of Chuang Tzu. Columbia: Columbia University Press, 1968
39. **Zhuangzi, Ziporyn Brook.** Zhuangzi: the essential writings with selections from traditional commentaries. Indiana: Hackett Publishing, 2009

Sekundārā literatūra

40. **Ames Roger T..** Wandering at ease in the Zhuangzi. New York: State University of New York Press, 1998
41. **Auroux Sylvain.** History of the language sciences. Berlin: Walter de Gruyter, 2000
42. **Barzun Jacques, Wilbur C.Martin (ed.).** Records of Civilization Sources and Studies, Introduction to Oriental Civilization. New York: Columbia University press, 2003
43. **Berthrong John H..** Expanding process: exploring philosophical and theological transformations in China and the West. New York: State University of New York Press, 2008
44. **Birdwhistell Joanne D..** Mencius and Masculinities: Dynamics of Power, Morality, and Maternal Thinking. New York: State University of New York Press, 2008
45. **Bishop Donald H..** Chinese Thought: An Introduction. Delhi: Motilal Banarsidass Publ., 1995
46. **Brandt J.** Introduction to Literary Chinese. New York. Frederick Ungar Publishing Company, 1966
47. **Brokaw Cynthia J.** Printing and Book Culture in Later Imperial China. London: University of California Press, 2005.

48. **Chang H.K.**. China: five thousand years of history and civilization. Hong Kong: City University of Hong Kong Press, 2007
49. **Chiang Gregory**. **Language of the Dragon: A Classical Chinese Reader**, Vol. 1, textbook. Boston: Cheng & Tsui company, 1998
50. **Cua Antonio S.** (ed.). Encyclopedia of Chinese Philosophy. New York and London: Routledge, 2003
51. **Dawson Raymond**. A New Introduction to Classical Chinese. Oxford: Clarendon Press, 1984
52. **Feng Youlan / 馮友蘭**. Zhongguo zhexue shi xin bian/中國哲學史新編, Beijing: Renmin chubanshe, 1964
53. **Fu Zhengyuan**. Autocratic tradition and Chinese politics. Cambridge University Press, 1993
54. **Fuller Michael A.** An introduction to literary Chinese. Harvard: Harvard East monographs, 2004
55. **Graham A. C.** . Later Mohist Logic, Ethics and Science. Hong Kong: The Chinese University Press, 1978
56. **Guo Qiyong / 郭齊勇**. Zhongguo zhexue shi xuehui / 中國哲學史學會. Guangdong ren min chu ban she, 2002
57. **Hsü Cho-yün**. Ancient China in transition: an analysis of social mobility, 722-222 B.C. Stanford: Stanford University Press, 1965
58. **Hucker Charles O.**. China's Imperial Past: An Introduction to Chinese History and Culture. Stanford: Stanford University Press, 1995
59. **Ivanhoe P. J.**. Confucian moral self cultivation. Indiana: Hackett Publishing, 2000
60. **Ivanhoe P. J., William Van Norden Bryan**. Readings in classical Chinese philosophy. Indiana: Hackett Publishing, 2005
61. **Jahontov S.E/ Яхонтов С.Е.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1965
62. **Krykov M.V. ; Huan Šu-In/ Крюков М.В. Хуан Шу-Ин.** Drevne-Kitajskij jazyk/Древне-китайский язык. Москва: Наука, 1978.
63. **Lai Karyn**. An introduction to Chinese philosophy. Cambridge: Cambridge University Press, 2008
64. **Legge James**. The Chinese Classics. I&II Volume. Taipei, SMC Publishing INC
65. **Li Xueqin / 李學勤, Lü Wenyu / 呂文鬱**. Siku da cidian /四庫大辭典, 2.sējums. Changchun: Jilin daxue chubanshe, 1996
66. **Liu An, Major John S., Queen Sarah A., Meyer Andrew Seth, Roth Harold D.** The Huainanzi: a guide to the theory and practice of government in early Han China. Columbia: Columbia University Press, 2009
67. **Liu JeeLoo**. An Introduction to Chinese Philosophy. London: Wiley-Blackwell, 2006
68. **Liu Zhiji / 劉知幾**. Shi tong: Nei pian. Zhongguo guji daguan/史通: 內篇.中國 古籍大觀. Taipei: Taiwan shufang chubanshe, 2002
69. **Lu Xing**. Rhetoric in ancient China, fifth to third century, B.C.E.: a comparison with classical Greek rhetoric. Columbia: University of South Carolina Press, 1998
70. **Mark Csikszentmihalyi**. Readings in Han Chinese thought. Indiana: Hackett Publishing, 2006
71. **Mou Bo**. Comparative approaches to Chinese philosophy. Cornwall: Ashgate Publishing, Ltd., 2003
72. **Mou Bo**. History of Chinese philosophy. New York: Routledge, 2008
73. **Needham Joseph**. Science&Civilisation in China, Volume VII:1. Cambridge: Cambridge University Press, 1998.
74. **Needham Joseph, Wang Ling**. Science and civilisation in China: History of scientific thought. New York: Cambridge University Press, 1954

75. **Nienhauser William H.**, The Indiana companion to traditional Chinese literature, Vol. 1, Indiana: Indiana University Press, 1986
76. **N.I.Konrad / Н.И.Конрад.** Izbrannie trudi. Sinologija. / Избранные труды. Синология. Москва: Наука, 1977
77. **Pulleyblank Edwin.** Outline of Classical Chinese Grammar. Vancouver: UBC Press, 1995.
78. **Rainey Lee Dian.** Confucius and Confucianism: The Essentials. London: John Wiley and Sons, 2010
79. **Sawyer Ralph D..** The Tao of Spycraft: Intelligence Theory and Practice in Traditional China. Colorado: Westview press, 2004
80. **Sellmann James Daryl.** Timing and rulership in Master Lü's Spring and Autumn annals. New York: State University Press, 2002
81. **Sheng Zhengliang / 生鄭樑.** Shixue fangfa / 史學方法. Taipei: Wunan tushu chubangufen youxian gongsi, 2002
82. **Strawiński Witold.** In the world of signs: essays in honour of professor Jerzy Pelc. Amsterdam: Rodopi, 1998
83. **Unschuld Paul Ulrich.** Huang Di nei jing su wen: nature, knowledge, imagery in an ancient Chinese medical text. California: University of California Press, 2003
84. **Van Norden Bryan W..** Introduction to Classical Chinese Philosophy. Indiana: Hackett Publishing, 2011
85. **Van Norden Bryan William.** Virtue ethics and consequentialism in early Chinese philosophy. Cambridge: Cambridge University Press, 2007
86. **Wm. Theodore de Bary, Irene Bloom.** Source of Chinese Tradition, Vol. 1, New York: Columbia University Press, 1999
87. **Yan Xuetong.** Ancient Chinese Thought, Modern Chinese Power. Princeton: Princeton University Press, 2011
88. **Yuan Naiying, Tang Haitao, Geiss James.** Classical Chinese: A Basic Reader. Analysis. New Jersey: Princeton, 2004.
89. **Zhi Huahe / 志华何, Guo Fanzhu/ 国藩朱.** Tang song leishu zhengyin Zhuangzi ziliao huibian / 唐宋類書徵引莊子資料彙編, Chinese University Press, 2006
90. **Zuo Xiuling / 左秀靈,** Shiyong chengyu cidian / 實用成語辭典. Taipei: Taiwan shangwu yin shuguan, 1999

Vārdnīcas

91. **Grabis R., Barbare D. Bergmane A.** Valodniecības terminu vārdnīca, Rīga: Latvijas Valsts Izdevniecība, 1963
92. **Pildegovičs Pēteris.** Lielā ķīniešu-latviešu vārdnīca. Beijing: The Commercial Press, 2010
93. **Schuessler Axel,** ABC etymological dictionary of old Chinese. Honolulu: University of Hawaii Press, 2007